

ЛіМ

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

1 САКАВІКА 2002г.

№ 9-10/4143-4144

КОШТ 285 РУБ.

ШАНОЎНЫЯ СЯБРЫ!

Прыміце сардэчныя віншаванні з 70-годдзем з дня выхаду першага нумара газеты "Літаратура і мастацтва".

На працягу дзесяцігоддзяў калектыў "ЛіМа" плённа працуе на ніве нацыянальнай культуры.

Газета была і застаецца своеасаблівым летапісам беларускага пісьменства і друку.

З часоў заснавання вакол выдання аб'ядноўваюцца

лепшыя прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі рэспублікі.

На старонках выдання друкаваліся новыя творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча. У свой час Пётр Міронавіч Машэраў назваў "ЛіМ"

"душой літаратуры і мастацтва Беларусі". І зараз на старонках "ЛіМа" адлюстроўваецца ўсё,

што адбываецца ў нашай нацыянальнай культуры, а таксама ў культурах нашых суседзяў блізкага і дальняга замежжа.

Сёння калектыў "ЛіМа" захоўвае ўсё тое лепшае, што напрацавана ў мінулым і шукае новыя падыходы ў сваім прафесійным і творчым жыцці.

Для многіх маладых аўтараў супрацоўніцтва з газетай стала пачаткам іх літаратурнага сталення. Хочацца спадзявацца,

што калектыў рэдакцыі сваёй асветніцкай дзейнасцю, плённай працай і ў далейшым будзе ўносіць важкі ўклад у справу захавання культурнай спадчыны краіны.

Жадаю супрацоўнікам, аўтарам і чытачам газеты добрага здароўя, творчага натхнення, поспехаў у жыцці і працы.

Міхаіл ПАДГАЙНЫ,
міністр інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

БУДЗЬМА РАЗАМ!

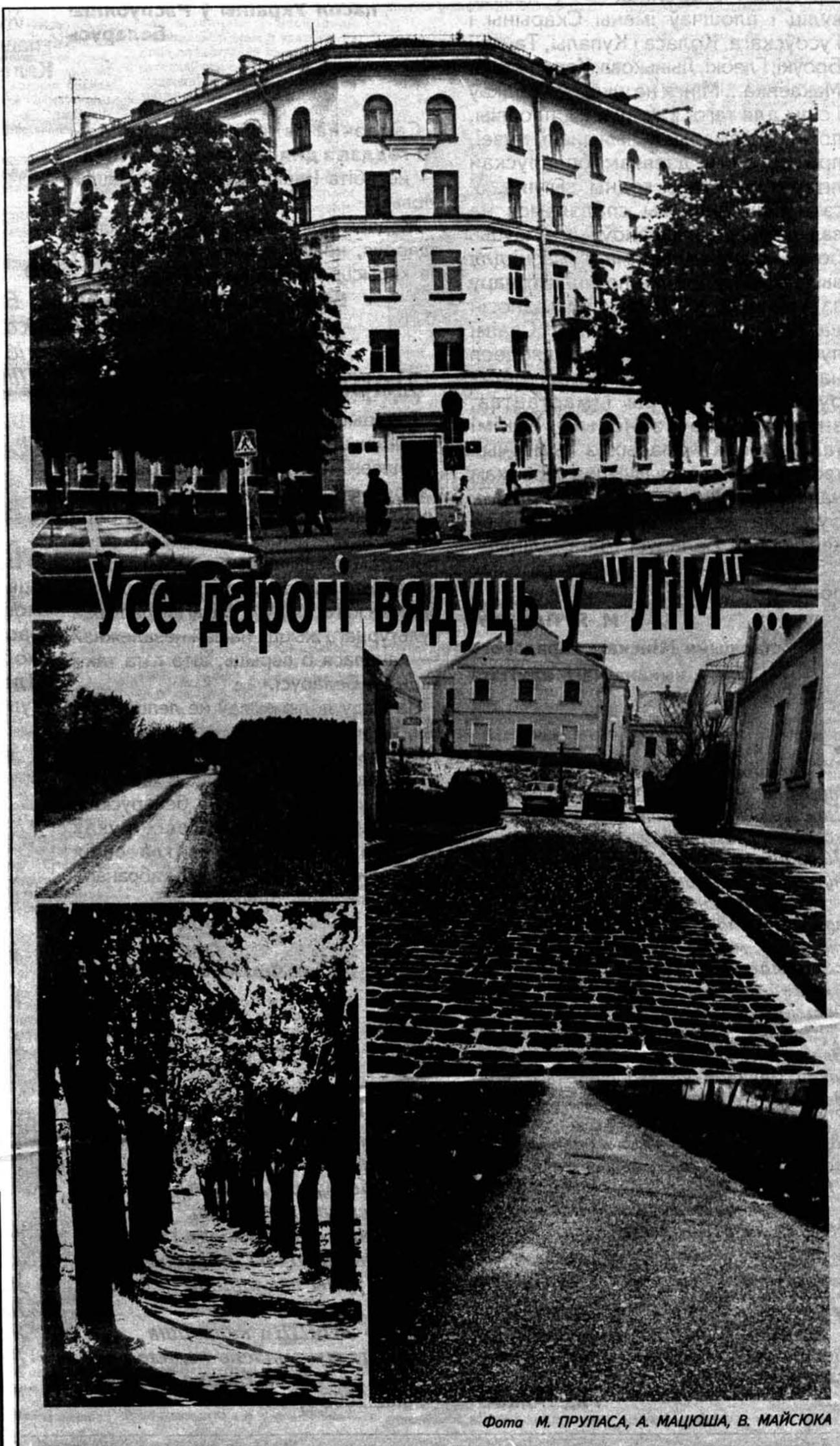
Шаноўныя чытачы!

Напамінаем, падпіска на "ЛіМ" на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на пяць — 5500 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры — 7500 рублёў, на пяць — 12500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

Усе дарогі вядуць у "ЛіМ"...

Фота М. ПРУПАСА, А. МАЦЮША, В. МАЙСЮКА

Шаноўныя спадарыні і спадары!

Прыміце шчырыя віншаванні з нагоды 70-годдзя вашае газеты — выдання, якое першым друкавала і друкуе новыя творы беларускіх пісьменнікаў, распавядае пра культурнае жыццё краіны, знаёміць беларускага чытача з літаратурнымі з'явамі замежока.

Цешу сябе думкаю, што горад таксама ўвекавечвае славы імяны беларускіх пісьменнікаў на сваіх каменных старонках — у назвах вуліц і плошчаў імяны Скарыны і Гусоўскага, Коласа і Купалы, Танка і Броўкі, Глебкі, Лынькова, Караткевіча, Макаёнка... Мінск не шкадуе сродкаў і сілы для таго, каб вуліцы, плошчы, помнікі, мемарыяльныя знакі, музеі, прысвечаныя дзеячам беларускай літаратуры, мелі годны выгляд. У гэтым пытанні мы спадзяёмся на вашу дапамогу, шаноўныя лімаўцы, бо вы маеце вялікія магчымасці для выхавання ў мінчан пачуцця гонару за сваю культуру, беражлівых адносін да гістарычнай спадчыны. Сваімі публікацыямі вы не стамляецеся напамінаць аб дасягненнях беларускай літаратуры і мастацтва, знаёміць свет з новымі яркімі талентамі, а маладых з тымі, чыя творчасць па праву лічыцца набыткам нацыі. Давайце берагчы гэта разам. Будзьма адзінымі ў будаўніцтве квітнеючай Беларусі і яе сталіцы!

З пажаданнямі шчасця і творчых поспехаў

М. Я. ПАЎЛАЎ,
старшыня Мінскага гарадскога
выканаўчага камітэта

Супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы шчыра і сардэчна віншуюць творчы таленавіты калектыў газеты з высокім юбілеем — 70-годдзем з дня выхаду ў свет першага нумара штотыднёвіка.

На працягу многіх дзесяцігоддзяў Ваша газета аб'ядноўвае беларускую інтэлігенцыю, мацуе дух беларускай нацыі, свядомасць беларусаў, кансалідуе людзей розных пакаленняў сваім натхнёным Словам.

Штотыднёвік прапагандуе ідэі Вялікага Купалы і выхоўвае паслядоўнікаў Песняра на яго творчых традыцыях.

Няхай і надалей Ваша газета пашырае колькасць аднадумцаў і прыхільнікаў роднага слова, няхай засявае ніву Веры і Надзеі, на якой узбуяе Беларускае.

Жадаем усім лімаўцам натхнення, святла, здароўя і дабрабыту.

Заўсёды з вамі —

Купалаўцы

Жадаю "ЛіМу" даўгалецця, супрацоўнікам — творчых поспехаў і верных сяброў.

Рыд ТАЛІПАЎ

Шаноўныя сябры!

...Значны ўклад газета зрабіла ў падтрымку гістарычнай духоўнай сувязі паміж нашымі суседнімі, блізкімі народамі, у развіццё сяброўскіх кантактаў паміж творчымі суполкамі абедзвюх краін. Адною з праяў тых сувязяў стане адзначэнне года Тараса Шайчэнкі ў Беларусі і юбілеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа на Украіне. Упэўнены, што да гэтых мерапрыемстваў абавязкова далучыцца газета "Літаратура і мастацтва"...

Анатоль ДРОНЬ,
пасол Украіны ў Рэспубліцы
Беларусь

Сардэчна віншваем з нагоды 70-годдзя з дня заснавання "ЛіМа" — носьбіта Нашай Культуры і Нашай Мовы.

Жадаем калектыву газеты аптымізму, здароўя, новых творчых дасягненняў на карысць Нашай Бацькаўшчыны.

Беларускі фонд культуры

Дарагія лімаўцы!

Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны шчыра віншуе вас з юбілеем. 70 гадоў, як для чалавека, — узрост сталасці, багатага досведу, мудрасці. Тое ж можна сказаць і пра газету, якую ствараюць і сілкуюць сваім талентам незвычайныя людзі, гатовыя на любыя ахвяры дзеля азнаямлення беларускага людю з батагай палітрай культурнага жыцця нашай незалежнай — хацелася б верыць, што гэта так і ёсць, — Беларусі.

На вашу долю выпаў не лепшы час. Вы, як ніхто, адчуваеце гэта на сабе. Але мы ўпэўненыя, што ваша трывучасць пераможа. З вамі — мільёны. І праўда — наша, беларуская.

Моцна трымайце ў сваіх руках нязгасную паходню святла сваіх папярэднікаў, каб не збочыць з абранага, раз і назаўсёды, шляху.

Алег ТРУСАЎ,
старшыня ТБМ
імя Францішка Скарыны

"ЛіМу" на 70-годдзе

Ты — малады, хоць і паважны,
Таленавіты і адважны.

Ты — беларускі, шчыры, родны,
Інтэлігентны і народны.

Ты Музам век служыць гатовы,
Узнёслы, велічны, вясновы.

Табе я рады пакланіцца
У твой выдатны юбілей.

Жадаю ЖЫЦЬ і каласіцца

Штогод, штотыдзень надалей.

Твой братка "Вожык"

26.02.2002 г.

Дарагія нашы лімаўцы!

Віншваем з цудоўным юбілеем — 70-годдзем!

Гэта юнацкі ўзрост для газеты!

На працягу гадоў Вы аддаеце свой талент, творчы патэнцыял на карысць беларускай культуры і ўсяго грамадства. Дзякуючы гэтаму кожны чалавек мае магчымасць дакрануцца да прыгожага мастацкага слова.

Без "ЛіМа" мы не ўяўляем сваё духоўнае жыццё.

Вас ведаюць, чытаюць, любяць!

Жадаем натхнення, поспехаў, пашырэння кола чытачоў і аўтараў!

**Калектыў Аб'яднання дзяржаўных
літаратурных музеяў
Рэспублікі Беларусь,
Дзяржаўнага музея гісторыі
беларускай літаратуры**

Віншваем выдаўцоў газеты і жадаем Пісьмянкову мець шчаслівую падкову, весці спраўна "ЛіМузін" год Алесю не адзін.

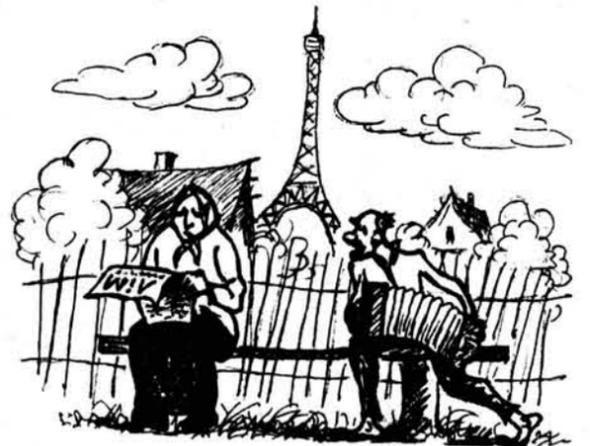
Музейцы-коласаўцы

Шаноўныя лімаўцы!

Віншваем з юбілеем. Вам, хто сцвярджае непаўторнасць роднай мовы, літаратуры, мастацтва, і далей заставацца жывым, праўдзівым, моцным струменем беларускасці. Здароўя і доўгага веку ўсім супрацоўнікам.

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва

Паэтычна-мастацкае віншаванне ад Сяргея ДАВІДОВІЧА

Любіце "ЛіМ", чытайце
без прымусу,
Як раіць Пісьмянкой: зімой і ўлетку!
Любіце "ЛіМ", як грэшныя спакусы,
Як дзед гармонік любіць і суседку!
Любіце "ЛіМ", святы нясіце крыж,
"ЛіМ" вас не стоміць,
гэта ж не Парыж.

Пра "ЛіМ" і пра сябе

Газетам шанцуе больш, чым людзям. Семдзесят для "ЛіМа" — не ўзрост, а чарговая дата будзённага журналісцка-літаратурнага светаўспрымання ў беларускім часе і прасторы. Людзі старэюць — газеты застаюцца. Пры ўмове, калі не толькі адлюстроўваюць дзень сённяшні, не толькі заглядаюць у будучыню, але і маюць здольнасць памятаць...

Пра "ЛіМ" і пра сябе ўспамінаюць яго колішнія рэдактары. Кожнаму з іх мы задалі па два пытанні:

1. Якое месца ў Вашым жыцці займае "ЛіМ"?
2. Якім Вы хацелі яго бачыць?

Нічыпар ПАШКЕВІЧ:

1. Ніколі не імкнуўся ўзначаліць "ЛіМ". У канцы 50-ых заканчваў Акадэмію грамадскіх навук пры ЦК КПСС у Маскве, пачаў задумвацца аб працаўладкаванні. Калі ў чарговы раз завітаў у родны Мінск, спытаў пры нагодзе ў цэкоўскага сакратара па ідэалогіі Шауры: "Што мяне чакае?" Самі сваім лёсам на той час мы не распарадзіліся. Кажы: "Вяртайся, без працы не застанешся". Вярнуўся, паспеўшы папрацаваць загадчыкам аддзела культуры маскоўскай "Экономической газеты". На бюро ЦК КПБ ледзь не па загадзе Мазурава стаў рэдактарам "ЛіМа". Пачынаць прыйшлося з нуля.

Гаспадарка разбітая, кадраў не хапае, а той, хто застаўся, па кабінетах у шахматы гуляе. Сябра Бярозкін з "Нёмана" ўсё смяюся: "Як ты тут працаваць будзеш?" А лімаўскі адказны сакратар Аркадзь Марціновіч "супакоіваў": "А як ёсць, так няхай і цягнецца!" Натуральна, на гэта пайсці няк не мог. Час хрушчоўскай адлігі трэба было выкарыстаць максімальна. Думаю, шанц гэты мы не ўпусцілі. Змянілі воблік газеты, яе змест. Прышлі ў рэдакцыю новыя людзі: Анатоль Вярцінскі, Георгій Колас, Алег Сурскі, Генадзь Бураўкін, Рыгор Бярозкін, Пятрусь Макаль, Міхась Стральцоў, Алена Уладзімірава, Барыс Бур'ян, Уладзімір Межаў... — кадры з нацыянальнымі поглядамі. "ЛіМ" стаў шматпрофільным у адлюстраванні літаратурнага, мастацкага жыцця, стаў сапраўды публіцыстычна завостраным. Распачалі на лімаўскіх старонках дыскусію пра ўвекавечанне памяці герояў і ахвяр Вялікай Айчыннай. Падставы для гэтага былі самыя сур'ёзныя. Трасцянец тады зарастаў бильнягом. Пра Хатынь амаль ніхто не ведаў...

Дзевяць гадоў працы на рэдактарскай пасадзе засталіся ў маёй памяці як самы складаны і супярэчлівы час. Час перабудовы, барацьбы за беларускую мову і культуру. "Звязда", у якой адпрацаваў калісь пяць гадоў, лупчалася нас бязлітасна. За вальнадумства і крытычныя публікацыі даставалася ад ЦК і Міністэрства культуры. Ледзь не да майго звальнення даходзіла. Думаю, ратавала пачуццё ўласнага творчага самалюбства. За "ЛіМ", за сваю пазіцыю заўжды змагаўся. Дапамагла і "Правда", якая заўважыла і станоўча адзначыла ў сваёй публікацыі шчыраванні нашага рэдакцыйнага калектыву...

2. Заўжды спачуваю лімаўскім рэдактарам: горкі гэта хлеб! А таму парада ў мяне адзіная: нічога не рабіце пад дыктоўку! Рабіце ўсё так, як самі разумееце. Не так крыўдна будзе, ды і сумленне захаваецца. Гэта — галоўнае!

Хведар ЖЫЧКА:

1. "ЛіМам" кіраваў з 72-га па 76-ы. Часы Брэжнева, Машэрава. Зараз гэтыя гады ўзгадваюць як застоўныя, калі кожная праява жыцця (у тым ліку і лімаўскага) разглядалася з пазіцыі партыйных, камуністычных. Так што на пятніцах, калі выходзіў чарговы нумар тыднёвіка, на працу прыходзіў у новенькім касцюме і чакаў, калі паклічуць на "выхаванне" ў ЦК. Клікалі і "выхоўвалі". "ЛіМ" заўжды знаходзіўся паміж молатам і кавадлам — вышэйшымі партыйнымі структурамі і творчымі саюзамі. Ледзь не штодня як першым, так і другім прыходзілася даказваць, што газета мае права на свой стыль, на сваю думку. Таму гады працы ў "ЛіМе" — надзвычайнае напружанне, і

фізічнае і духоўнае, гады барацьбы з хлуснёй і непрафесіяналізмам, гады творчых радасцяў.

2. Для лімаўцаў заўсёднымі галоўнымі якасцямі былі сумленне і аб'ектыўнасць. Не хацелася б, каб сённяшняя газета-юбілярка іх губляла! Няхай тыднёвік застаецца беларускім! Няхай працягвае змаганне за чысціню мовы, бо здзек над ёй у СМІ проста неверагодны. Сачыў за пачаткам зімовай алімпіяды па БТ і жахаўся ад тэлевізійнай рубрыкі "Наперад за перамогай". Ніякага сэнсу! Дзякаваць Богу, праз нейкі час выправіліся, пачалі пісаць "Наперад, да перамогі!"

Алесь ЖУК:

1. Якое месца ў маім жыцці займае "ЛіМ"? Ды проста яго неад'емная частка! І гэта не дзеля краснага слоўца. Менавіта з палос тыднёвіка (няхай нумар на нумар і

не прыходзіцца) даведваешся пра навіны культуры, у прыватнасці літаратурныя, і бачыш, над чым працуюць калегі. Чытаеш — радуешся і злуешся, хаця добра разумееш, як цяжка рабіць такую газету. Шэсць гадоў рэдактарства "ЛіМам" даюць мне права так казаць.

2. Хацеў бы, каб газета была і

разнастайнай, і насычанай інфармацыяй, калі б удалося, то і пра літаратурнае жыццё нашых суседзяў прачытаць. І яшчэ адно жаданне, даўняе і пастаяннае: не забочвайце "ЛіМ" матэрыяламі на некалькі палос... І галоўнае: нягледзячы на салідны ўзрост, не старэйце!

Анатоль ВЯРЦІНСКІ:

1. Каб не боязь патэтыкі, то мог бы адказаць адным словам: **лёсавызначальнае**. І зусім не перабольшыў бы...

Вельмі выразна і з добрым, светлым пачуццём згадваецца першая спроба пераступіць рэдакцыйны парог. Гэта быў якраз парог рэдакцыі "Літаратура і мастацтва". Тут адыграў, мабыць, пэўную ролю той факт, што рэдакцыя газеты знаходзілася тады, на пачатку 50-х, побач з Міхайлаўскім скверыкам, ці не на тым прыблізна месцы, дзе зараз размяшчаецца Галоўпаштамт, г.зн. па суседстве з універсітэцкім гарадком, усяго ў некалькіх кроках ад філфака БДУ. Зусім побач, як рукою падаць. Вялікая была спакуса зайсці (хоць, помніцца, лімаўскі парог лічыўся для нас, пачаткоўцаў, вельмі высокім). І вось зайшоў. У рэдакцыі былі якраз на сваіх месцах і галоўны рэдактар Васіль Вітка, і адказны сакратар Іван Кудраўцаў, і літаратурны супрацоўнік Рыгор Няхай. Цікаўна, ветліва, нават цёпла сустрэлі пагутарылі, распыталі, назвалі, у якасці заахвочальнага прыкладу, Сцяпана Гаўрусёва, які ўжо, здаецца, надрукаваў у іх свае вершы, і яшчэ нават прадставілі... Янку Брылю, які акурат у гэты час таксама завітаў у рэдакцыю. Не

помню, ці паказаў я тады лімаўцам свае вершы, а калі рашыўся паказаць, то які водгук атрымаў, але абставіны сустрэчы, яе атмасфера запомніліся светла, паўтараю, на ўсё жыццё.

Ну, а потым былі, як вядома, як сведчаць біяграфічныя даведкі, — іншыя прыходы да лімаўскага парога (ці, можа, лепей сказаць: на парог). Прыходзіў у якасці аўтара і прыходзіў у якасці штатнага супрацоўніка. Прыходзіў першы, другі, трэці. Прыходзіў, пакідаў, зноў вяртаўся... Ёсць верш пра вяртанне ў вершы, у пазію. Мог бы з такім жа амаль пачуццём ды і ў такіх жа амаль словах напісаць пра "хаджэнне" ў "ЛіМ", пра прыходы на лімаўскі парог.

Гэта нібы вяртанне ў родныя сэрцу мясціны. Гэта нібы вяртанне ў святанне...

Гэта насамрэч так. Гэта — як першая і галоўная любоў. Гэта — як наканаванне. Што, дарэчы, адцяняецца яшчэ і тым фактам, што нарадзіліся мы з ім, з "ЛіМам",

амаль у адзін і той час, і жывём мы з ім сёння — фантастыка! — на адной і той жа вуліцы — на вуліцы Захарова.

2. Газету робіць, як вядома, пэўны творчы калектыв, які, у сваю чаргу, уяўляе сабой пэўны "асабовы склад", з'яўляецца своеасаблівым жывым арганізмам. І хацелася б, маючы на ўвазе гэта, бачыць "ЛіМ" шчаслівейшым, г.зн. больш свабодным як у ідэалагічным, матэрыяльна-фінансавым, так і ў духоўным сэнсе слова, больш свабодным у вызначэнні і выкананні сваёй высякароднай місіі як "газеты творчай інтэлігенцыі Беларусі".

Мікола ГІЛЬ:

1. "ЛіМ" стаўся маім лёсам, маім домам, маім жыццём. Пашчасціла трапіць на працу ў рэдакцыю ў далёкім 1961 годзе. За трыццаць гадоў праёйшоў тут шлях ад літсупрацоўніка да намесніка галоўнага рэдактара, а на сконе 1990-га быў прызначаны галоўным. Першая палова 90-х гадоў XX стагоддзя — гэта зорны час Беларусі, а таксама і "ЛіМа", і шчаслівейшая для мяне асабіста пара. У штотыднёвіку згуртаваўся слаўны, таленавіты калектыв аднадумцаў. Не магу не згадаць сёння колішніх лімаўцаў, сваіх дарагіх, самаахвярных і надзейных памочнікаў і сяброў, калег і каліяжанак Андрэя Ганчарова, Барыса Пятровіча, Юрася Залоску, Міхася Замскага, Жану Лашкевіч, Галіну Каржанеўскую, Юрася Свірку, Людмілу Крушынскую, Рэгіну Бакуновіч, Віталія Тараса, а таксама тых, што і па гэты дзень працуюць у "ЛіМе" і чые імёны на слыху ў чытачоў штотыднёвіка. Мы працавалі, як апантанія. Мы, здаецца, забываліся на саміх сябе — мы думалі пра газету, мы рабілі "ЛіМ"! Адраджалася Беларусь, паўставаў з небываўшых яшчэ адзін вялікі славянскі народ — і "ЛіМ" адгукаўся на покліч часу, а бадай што сам тварыў гэты час, прынамсі — як мага спрыяў гэтаму. Сфальшывлены заклік "Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!" саступіў месца новаму дэвізу — неўміручай мары беларусаў, выказанай вялікім Купалам: "— Людзьмі звацца!" "ЛіМ" адкрываў схаваныя, забытыя ці занябданыя імёны, падзеі, факты, з'явы, творы, старонкі гісторыі, выкрываў злачынствы эпохі сталінізму, вынішчэнне інтэлектуальнай эліты нацыі, трагічны генацыд супраць нашага народа цягам стагоддзяў, сцвярджаў права на свабоду, незалежнасць і суверэнітэт Беларусі, на яе годны "пасад між народамі", змагаўся за адраджэнне роднай мовы, яе вяртанне ў школы і ВНУ, за павягу і пашану да яе, абураўся і супрацьстаяў хлусні, паклёпу, інсинуацыям "сваіх" і "чужых" ворагаў беларушчыны, распавядаў і прапагандаваў усё лепшае, што стваралася пазтэмі і прэзікамі, кампазітарамі і мастакамі, тэатраламі і кіношнікамі, усёй творчай інтэлігенцыяй **ужо** незалежнай краіны пад назвай Рэспубліка Беларусь. І гэта давала добры плён. Да "ЛіМа" пагарнуліся — бадай, як ніколі раней — аўтары і, вядома ж, чытачы. Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі (акурат такі свой статус абвясціла яна пры загалюўку) не замкнулася толькі ў гэтым прафесійным коле. "ЛіМ" стаў сапраўды масавай газетай — ягоны тыраж дасягнуў, дайце сёння

гэтаму веры, двух дзсяткаў тысяч асобнікаў. Якія мы былі шчаслівыя! Якія адкрываліся перспектывы! Як верылася ў светлы заўтрашні дзень Беларусі і ўсіх нас! Так, сапраўды, як гаварыў безыменны сучасны класік, тады, на пачатку 90-х, "быў час, быў век, была эпоха!"

2. А сёння... Сёння зусім іншыя век і эпоха, а часу як бы і наогул няма. Быццам спыніўся час. І што пажадаць роднаму "ЛіМу" ў дзень ягонага паважнага юбілею? Якога плёну і якога дарогі ў будучыні? Сітуацыя такая, што застаецца адно горка ўздыхнуць ды памаліцца за тое, каб наш "ЛіМ" змог хоць бы проста выжыць, не сканаць на сваім восьмым дзсятку...

Уладзімір НЯКЛЯЕЎ:

1. "ЛіМ" у маім жыцці — два гады жыцця. Два няпростыя гады, якія праз сілу даліся... Але не пад юбілей пра тое згадваць.

Цікавей, бадай, вось што...

Гадоў трыццаць таму не ўзялі мяне ў "ЛіМ" на працу. Бралі ўжо, ды я не вычытаў карэктур, праскочыла памылка — і ў рэдакцыі праявілі прынцыповасць.

Правільна, дарэчы, праявілі, чаго "ЛіМу" не заўсёды хапала.

Засмучонага, пераняў мяне на калідоры Міхась Стральцоў. "Не сумуй, — усміхнуўся, — што ў бур'яне не засеў... — а працаваць я павінен быў у аддзеле, якім загадваў Барыс Іванавіч Бур'ян. — Будзеш ты ў "ЛіМе", нідзе не дзенецца..."

Мінуў час — і на пахаванні Стральцова, над магілай ягонай адбылася ў мяне гаворка з Барадуліным і Бураўкіным, пасля якой я ўзяўся рабіць часопіс "Крыніца".

А ўжо з берага "Крыніцы" масток перакінуўся на бераг "ЛіМа".

Як у вяду глядзеў Міхась Лявонавіч...

2. Хельсінкі, дзе я часова жыву ў часовым жыцці, завалены часопісамі і газетамі. Дзве шаснаццаціпалосныя, лімаўскага фармату газеты — калярковыя на белай-белай фінскай паперы — штодня раздаюць у метро. Без грошай, за так — абы чыталі... І штодня, гартаючы іх, я міжволі згадваю шэрапапаровы "ЛіМ" з першай паласой і дзве фарбы. Газету творчай інтэлігенцыі Беларусі...

Іншым хочацца бачыць "ЛіМ" не толькі знешне, ён даўно патрабуе ўнутраных змен. Роля "ЛіМа" як выдання з публіцыстычнымі акцэнтамі скончылася са з'яўленнем незалежных газет, а ягоная літаратурна-мастацкая функцыя — сёння недастатковая. Я разумеў гэта, ідучы працаваць у "ЛіМ" і мяркуючы зрабіць яго сінтэтычным, больш аналітычна-грамадазнаўчым, чым літаратурным выданнем. Здзейсніць задуманае не ўдалося па розных прычынах — і не ў апошнюю чаргу па той, што сродкі, паабяцаныя на рэарганізацыю газеты, на стварэнне новых аддзелаў (гісторыі, філасофіі, паліталогіі) так і засталіся абцяцкамі. На месцы абцяцальшчыкаў (многіх з якіх, праўда, няма ўжо на сваіх месцах) я абцяцкаў нарэшце выканаў бы. Мець такое выданне — у інтарэсах **ўсіх**, незалежна ад таго, хто за што стаіць і хто з кім змагаецца. І патрэбная нейкая прастора, у якой, не б'ючыся, можна было б пра гэта думаць. Падумайце...

А "ЛіМ" віншую з юбілеем! Шкада, што здалёку...

“Свято блакіту”

“Свято блакіту” — другая паэтычная кніга Віталія Гарановіча, які, як вядома, жыве ў горадзе Глыбокім. З’явілася яна дзякуючы спонсарскай дапамозе старшыні Камітэта лясной гаспадаркі пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь М. Крука, дырэктара прадпрыемства “Глыбоцкія электрычныя сеткі” В. Кубаркі, дырэктара ААТ “Глыбоцкі малочна-кансервавы камбінат” Г. Ермаковіч, дырэктара ААТ “Вытворча-камерцыйная фірма “Аржаница” А. Брылёнка. І гэта добра, што ёсць людзі, якія разумеюць значэнне літаратуры і, у прыватнасці, паэзіі дзеля духоўнага развіцця чалавека, падтрымліваюць таленавітых аўтараў.

А В. Гарановіч — з паэтаў, якія радуецца сваім майстэрствам. У гэтую кнігу ўключаны як новыя вершы, так і некалькі з папярэдняга зборніка “Беразвечча”. Усе яны добра дапаўняюць адзін аднаго, а тым самым атрымалася кніга-прызнанне ў любові да Бацькаўшчыны, а калі канкрэтней — да глыбоцкай зямлі. І хоць не заўсёды згадваюцца назвы, характэрныя для гэтай мясцовасці, сумнення не застаецца: менавіта Глыбоцчына дае В. Гарановічу натхненне. Праўда, не забывае ён і пра сваю родную вёску Ермакі, што ў Маладзечанскім раёне. Але ў некаторых вершах, калі можна так сказаць, прапіска бачыцца выразна. У шэрагу іх “Аржаница, Акмяніца”:

Тут рачулка, там крыніца.
Аржаница, Акмяніца, —
Дзве крышталёвыя слязы.
Як падземная жывіца,
Сочыцца наверх, бруіцца
З-пад каменя, з-пад лазы.

Гэта прывязанасць да любай сэрцу зямлі — невыпадковая. Яна дае сілы і моцы, у ёй жыватворнае ўздзеянне:

Аржаница, Акмяніца,
Бліз Латгаліі граціца
Ды Айчыны карані.
Паазер’ем прычасціца,
Каб душою далучыцца
Да ратоўнай чысціні.

Віталій Гарановіч неаднойчы “душою далучаецца да ратоўнай чысціні”. А яе ўмее адчуць і перадаць надзіва хораша, адшукаўшы вобразы па-свойму адметныя. Таму і атрымліваюцца пейзажы, быццам намалёваныя пэндзлем мастака:

Злятаюць з коцікаў пялёнкі,
Вісіць туману ручнічок.
Скідае воблакаў валёнкі
З нагі сваёй маладзічок.

Лірычны герой паэта імкнецца да першароднасці ва ўсім: у замілаванні прыродай, у каханні, у справах і ўчынках. Разумее, што дамагчыся гэтага нялёгка, але інакш нельга, калі хочаш жыць па высокім рахунку сумлення, з поўнай аддачай. У сувязі з гэтым па-свойму праграмным успрымаецца верш “Ранак, як рамонаквы пялёстак”:

Ранак, як рамонаквы пялёстак,
Забялеў пад сонца капяхом.
Першародным быць цяпер няпроста
Чыстым ветрам, снегам ці дажджом.

Ды няўпрост застацца чалавекам
Сярод здрады, пошласці і зла.
Не пылінкай у святле малекул —
Хоць адной малекулай святла.

Калі цяжка — мне, майму народу,
Калі лёгка — зноў з народам жыць.
Не губляць галінкі радаводу,
Першаісным да сканання быць.
І гэтая пазіцыя лірычнага героя радуе,
бо яна пазіцыя і самога аўтара кнігі
“Свято блакіту”.

Алег ГУЛІЦКІ

Сяргей
ЗАКОННІКАЎ

Трундвальдскі
вечер

Я захмялеў ад зялёнага ветру,
ён вырываецца з прускіх нізін.
Воляй павяла,
роднасцю светлай,
усведамленнем,
што ты — не адзін...

Сёння прад лёсам,
што кліча на бітву,
роўнымі ўсе:
знатны ратнік і смерд.
Шэрагі сталі аблогаю злітнай,
войска гатовыя на славу,
на смерць.

Ранжыр гісторыяй пазначаны такі:
на правым фланзе —
беларускія палкі.
Над імі ўзвіўся
бел-чырвона-белы сцяг,
І сэрца б’ецца,
быццам птушка,
у грудзях.

Помняць сымны:
там,
за далеччу сіняй,
слёзы высушвае на скразняку
Маці-зямля,
што не будзе рабыняй
ногі смардзючыя мыць крыжаку.

Крэўная доля не мае спакою,
сэрца трывогу адкінула прэч.
Рог затрубіў,
і рукою цяжкаю
Вітаўт пад сонца ўзнямае свой меч.

Пад вечар сеча прытамілася,
як жнец,
хіснуўся левы фланг:
няўжо канец?

Сяброў не кінем у бядзе — закон такі,
ідуць у наступ
беларускія палкі...

Доля сцякала крывёю
і потым,
спела прадажнікаў хіжых
віна.

Кубак атрутны
бяды і прыгнёту
выпіў народ аж да самага дна.

Выпіў,
але паднялася дзяржава,
дзе першы раз беларус —
гаспадар...
Ды гандляры ненажытую славу
зноў,
як цялушку,
вядуць на базар.

Б’е ў вушы рэха
той далёкае сурмы,
а ў парадзелым войску —
толькі мы.

Няма падмогі...
Што тут зробіш —
лёс такі,
ды за спіною і наперадзе —
вякі.
Не адступіце,
беларускія палкі!

Нашае слоўца

З той мовай,
што родніць нас з Божае ласкі,
жылі і ўміралі...
Ды бруду накат
зацьміў чысты дзень:
“Мы не можам без звязкі...”
А звязка —
імперскі разбэшчаны мат.

Пануе трасянка.
У гэтай “абноўцы”
бамжоўскую долю
мы хлебчам з каўша...
І раптам між хлуду
пракінецца слоўца,
такое ўжо наша —
аж ахне душа!

Так будзе

Шлях на волю трудна торыцца,
кроў са збітых ног цячэ...
Беларуская гісторыя
не напісана яшчэ.

Кволая пакуль што нацыя,
хоць стагоддзі — за спіной.
Ды не дасць далей згінацца нам
рунь,
што мкне з раллі вясной.

Каб Айчыне вечна шчасціла,
вечер ад юначых крыл
назаўжды садзьме дачаснікаў,
як скразняк з іконы пыл.

Сыдуць прэч:
быццё будлячае,
дзікі баль
у час чумы...
І прагнуцца душы спячыя:
“Божа,
глянь!
А гэта ж — МЫ!”

Калядная свечка

Скрозь на зямлі сцюдзёна,
скрозь непрытульна ў свеце...
Скуголіць,
як прад сконам,
за шыбай золкі вечер.

І ўсё ж бунтар справдечны
сціхае вінавата —
прышоў калядны вечар,
у кожнай хаце свята.

І як бы ні змарылі
мяне быцця турботы,
я для святой Марыі
палю агонь не ўпотаі.

Яна ў пяшчотным лоне
да нас нясе надзею,
якою запалоніць,
якою ўсіх надзеліць.

Прад ёй адкрыты дзверы,
прад ёй адкрыты душы.
Ніколі свечку веры
нягоды не патушаць.

Звіла любоў гняздзечка
у лёсе,
і не з краю...
Гарыць душа,
як свечка,
гарыць,
не дагарае.

Улада

Слабых людзей псуе дашчэнту ўлада —
спакуслівы,
але цяжкі вянец.
Быў проста мужычок,
а ўпіўся звадай,
яшчэ каўтнуў ялею і —
канец...

Судзіць і кіраваць
заўжды складана,
пра гэта сведчаць
боль і кроў вякоў.
Як добра,
што ў мяне няма падданых!
Я толькі цар і раб
сваіх радкоў.

Пакупка

Бабка рабіла пакупку на рынку,
цмокала:
“Ах, мацір’яльчык харошы!”
Спешна расцяла вузельчык хусцінкі
і адлічыла мазольныя грошы.
Дома як глянула — расчараванне:
“Гэта ж не тое...
Зноў ашукалі...”
Доля ўсміхаецца без шкадавання:
“Бачылі вочы,
што набывалі!”

Барадацьня юнгі

На літабсягах — крутая гулянка:
спіхваюць юнгі за борт з карабля
гнуткі радок Куляшова і Танка,
і непаўторнае слова Брыля.

“Мы папылем у Эўропу па славу!
Мы — ля штурвала!”
Але ж, хоць ты плач:
у філасофіі тазікаў ржавых
спёкся і наш,
і суседскі чытач.

“А ні бяды!
Будзе новая клізма.
Мы і французам наступім на хвост!
Мы на магільніку сацрэалізму
збацаем клёва свой “сюр”
і свой “пост”!”

Юнгі з бародамі
зноўку на хвалі,
загартаваліся ў “літбарацьбе”:
самі набумкаюць,
самі пахваляць,
і працуюць самі сябе!

Тра сфравечную бяду

Адамава племя,
як трапіў сюды,
шаную ўвесь час чын па чыну,
я нават уславіў жанчыны сляды,
ды,
Божа,
ратуй нас ад страшнай бяды —
пра нешта спрачацца з жанчынай.

Спрачацца з жанчынай — нібы піць віно,
удляжаш — не выпусціць зялле.
Тады назаўжды застаецца адно:
глядзець без супынку старое кіно,
хадзіць па жыцці,
як з пахмелля.

З ёй ласы тачыць можна месяц,
і год,
а зрух — толькі буркат у шлунку...
І ў бедных мужчынаў ёсць адзіны выход —
на гэты,
заўсёды адчынены,
рот
навесіць замок пацалунку.

Небяспека

Міхайлу ШАЎЧЭНКУ

Зноў на праспекце — паводка дзявочая:
смах мілагучны,
жыцця галасы.
Дзіўна,
але Дастаеўскі не збочае
з памяці тут — у разгуле красы.

Класіку веру,
а існасць упартая
тое прароцтва ўспрымае.
як ёсць:
можа ўратае ўвесь свет,
ды інфарктамі
век мой уласны
даб’е прыгажосць.

Згінуць заўчасна
баюся да змогі я,
нават калі б мне свяціў маўзалеі...
Рыжвалосыя і даўганогія,
вы аббягайце мяне,
як далей!

Дама

Жыла-была на свеце Даша...
Даць ёй імя — не страшны грэх.
Званочак мой
ляноту страшыў,
будзіў мяне
і следам бег...

І потым між шумоў і гулу,
што нараджаюць глухату,
яна мой крок са службы чула
яшчэ,
напэўна,
за вярсту.

О, Божа,
як яна вітала,
як радасна вяла кругі!
У нос,
у шчокі цалавала
і заціхала ля нагі.

Яна цярліваці вучыла,
бо цэлы дзень была адна,
і сущашала,
і дзячыла
адчай і боль,
якіх — спаўна.

Глядзіць пранікліва, аддана,
і розум у вачах гарыць.
Мой “хвосцік”,
мілы і жаданы,
адно не мог — загаварыць.

З людскога звыклага вар’яцтва,
дзе столькі зайздрасці,
хлусні,
шчасліва мне было вяртацца
да вернасці і дабрыні.

Камусьці,
можа,
стане смешна:
“Як мухі,
людзі мруць...”
А ён...

А я слязой сваёй няўдзячнай
давіцца буду безліч дзён.

Хіснулася ў знямозе
храбрасць
спяліць далей
святло надзей,
бо я навечна страціў сябра...
Ці ёсць такі паміж людзей?

Падкава шчасця

Вунь прамень надзеі засвяціў
праз туман вялікага падману...
Нібы конь,
ступваю па жыцці,
выпадковым лёсам падкаваны.

Я таўку быцця цяжкі пясок,
воз цягну,
трываю,
каб не ўпасці.
А як час праб’е,
то незнарок
тут згублю
сваю падкову шчасця.

Трапіць зноў у рукі кавалю,
зазвініць іржавая падкова...
Выпадак прывёў нас на зямлю,
сыдзем у яе —
невыпадкова.

Канец 51-га ці пачатак 1952 года — добра не помню. Зіма. Моцны мароз. А мы з Машай на вяршыні шчасця — у асобнай кватэры, якую нядаўна атрымалі, тры добрыя пакоі, праўда, адна нязручнасць — першы паверх, праходзячы ў вокны заглядаюць. Але ўсё роўна — шчасце. Нямногія з маіх калег мелі ў той час кватэры. Ці даўна і я жыў у клопоўніку на прыватнай кватэры, апошнія два гады ў адной кватэры з Аляксеем Кулакоўскім, па два малюсенькія пакойчыкі, а ў нас па тры дзяцей, у яго — хатняя работніца (Ніна Ульянаўна рабіла настаўніцай), у мяне — Машына сястра Клава, студэнтка медінстытута. Дзіўна, як размяшчаліся! І дзяцей рабілі. І не баяліся, што яны нараджаюцца адно за адным. Сынку нашаму Сашу другі годзік, ён пачаў хадзіць ужо. І які прастор яму ў такой вялікай кватэры! І дзяўчаткам — трохгадовай Тані, дзясцігадовай

хоць першая крытыка Войніча: ачарненне калгаснай вёскі, а пасля ХХ з'езда наадварот — бесканфліктнасць.

— Ты думаеш, за раман? Можна, па п'янцы набалбатаў чаго не трэба.

— Чаго не трэба — я ніколі не казаў.

— О божа! Не бывае радасці...

Маша не проста пабляднела — пазелянела.

— Ну, чаго ты спалохалася? Не пасадзяць жа мяне там. З ЦК не садзяць...

— Хто ведае, адкуль садзяць.

— Ну, што ты вярзеш! — я пачаў зважаць.

— У ЦК працуюць, пакуль Сталін працуе — да трох ночы.

Я храбрыўся. Але, прызнаюся цяпер, спалохаўся не менш за Машу. Верыў філасофіі: лёс зменлівы, ён ураўнаважвае радасці і беды, добро і зло.

Пачаў апранацца, а рукі дрыжэлі. І Маша бачыла гэта, гузікі ў паліто зашпіліла, перахрысціла, і мяне, атэіста, не абурала

Але калі я паспрабаваў выказаць канцэпцыю сюжэта (пасля напісання рамана я даведаўся пра партызанскі рух значна больш, зсамім Кожарам, камандзірам Гомельскага злучэння, блізка пазнаёміўся з Казловым пагутарыў), тозпоўным расчараваннем адкрыў, што рамана майго Мікалай Фёдаравіч не чытаў. Але гэта не засмуціла, абадай развесяліла. Недарэмна Антон Бялевіч назваў міністра Хлестаковым; Антон любіў даваць мянушкі на падлішці; Янку Маўра чамусьці назваў "Каларадскім жуком", на што дзед пакрыўдзіўся, і нам з Броўкам прыйшлося мець з Антонам строгу гутарку, вымусіць яго пайсці прасіць у Івана Міхайлавіча прабачэння.

Для мяне было прыемна мець такога красамойнага субяседніка, яго фантазіі аддалалі мае трывожныя думкі. Як я адчуваў бы сябе адзін у пустой прыёмнай? Ні сакратаркі, ні памочніка. Другая палавіна ночы. Людзі даўно спяць. Толькі Сталін на варце, з ім — яго паплечнікі, якія кіруюць рэспублікамі, абласцямі, раёнамі. Не, у

клякву даюць, што чытаеш і мімаволі думаеш: сур'езна гэта аўтар ці здэкваецца з нашай дэмакратыі?.. У час мінулагадніх выбараў за адну такую клякву я прапанаваў Галоўліту вымову запісаць. І не толькі Ваганова, але і некаторыя члены бюро не маглі зразумець — за што.

(Пазней, у час "адлігі", я прачытаў гэты эпізод рамана і не мог уцяміць, за што Зімянін хваліў мяне. Натуральная "кляква", як ён называў, толькі хіба з цукрам, не кіслая.)

Мінут п'ятнаццаць Зімянін хваліў мой раман. Але — дзіўна! — я чамусьці не адчуваў асаблівай радасці: мне здавалася, не за тое, за што трэба, хваліць ён мяне. І не ў той час: няхай бы з трыбуны хваліў. Заспакоенага, мяне апанавалі апатыя і абьякаваць.

Зімянін як адчуў гэты мой стан, з уласцівай яму імкльшасцю спыніў свой крытычны агляд.

— Вось што я хацеў табе сказаць. А цяпер бязі дасыпай.

— Я начамі пішу.

— І жонка не выгнала цябе?

— Маючы траіх дзяцей...

— У цябе тры дзяцей? — Зімянін засмяяўся. — Майстра! Бяры прыклад, Садковіч.

— Мне ўжо позна. Я — стары.

— Ведаю я, які ты стары. Актрыс падбіраеш маладых.

— Па сцэнарыі, Міхаіл Васільевіч, па сцэнарыі.

— Закажы Шамякіну сцэнарыі.

— Ужо загадаў. "Глыбокую плынь" экранізуем, — "свіснуў" міністр. (У кіно я прабіўся гадоў праз дваццаць.)

Толькі выскачыўшы з будынка на марозны вечер, я адчуў сапраўдную радасць. Засмяяўся ад яе і ад недарэчнага страху, які перажыў, і, мабыць, пачырванев за яго, за страх: якая ганебная баязлівасць!

Проспект быў пусты — ніводнай душы! І я не шой — бег, падскокваючы, як малады казёл. Хутчэй да Машы! Хутчэй да Машы! Уяўляў, як яна, нябога, хвалюецца!

Кароценька пазваніў — не разбудзіць дзяцей. Маша адчыніла з Сашкам на руках. Глыбока выдыхнула:

— О, божа! — і апусцілася на табурэтку, што стаяла ў калідоры.

— Чаму ты ўселася тут? Малога прастудзіш.

— Ты шчокі не адмарозіў? — шаптала Маша.

— А што, белія?

— Не, чырвоныя.

— Бягом жа бег да цябе.

— А я Сашку чужь накарміла. У мяне прапала малако. Куды яно дзвалася? Я ж добра ела і многа піла.

— Перахвалывалася ты, слаўная мая.

— Ты не ўяўляеш — як...

— І дарэмна.

Маша аднесла сына ў спальню ў каляску. Прыйшла ў мой кабінет, дзе я распранаў свой парадны касцюм, і толькі там спытала:

— Ну, што там?

— Ён пахваліў "Блізкі час".

— І ўсяго?

— З цябе мала?

— О божа! І з-за гэтага трэба выклікаць у гадзіну ночы?

— Так працуюць.

— Працаўнічкі!.. Працуюць, а калгаснікі...

— Маша! Началяства не чапай.

— Паказаць хацеў... Кабы ведаў, хто цябе пахваліў. Які чытач...

Во гэта праўда: да глыбокай старасці пра тую зівому ноч не забываюся. Далася ў знакі. Цяпер хтось пасмяецца з таго майго і Машынага страху — прыраўнялі да вайны! Але ж... "быў час, была эпоха..."

Памятны юбілей

50 гадоў Петрусю Броўку. Арганізаваў яго старшыня Саюза пісьменнікаў выдатна. Як помню, 70 гадоў Якубу Коласу адзначалася больш сціпла. Ва ўсялякім разе, прыём з нагоды Коласавага юбілею я помню толькі ў яго доме, на якім я ўпершыню напісаў — піў каньяк "Двін".

Пятро Усцінавіч, добры паэт, меў надзвычайны арганізатарскія здольнасці. Здаралася, падкінем з Ткачовым ідэю, прыме ён яе, і праз дзень-два прыходзіць з радасным паведамленнем:

— Ая, хлопцы, ужо вырашыў наша пытанне. Гуляў раніцою каля ЦК, падпільнаваў Мазурава, і ўсё зроблена. Званіце памочніку.

Аднак пра юбілей... Вечар праходзіў у Оперным тэатры ў прысутнасці ўсяго кіраўніцтва рэспублікі — Патолічаў, Казлоў, Мазураў. Папак і кветак — гара.

Прыёмы ў рэстаранах не ўвайшлі яшчэ ў моду, усе абавязаны былі праўляць сціпласць. Паэты, кампазітары, мастакі невялікімі кампаніямі былі пастаяннымі наведвальнікамі значных месц. Партыйна-савецкія работнікі абыходзілі рэстараны за вярсту. Сціпласць? Ханжаства?

Броўка таксама не палез у "Беларусь" — член ЦК! Каб ніякіх размоў не было — народ не зляччуў яшчэ ваенныя раны, жыў бедна. Юбіляр наладзіў прыём у Доме творчасці "Каралішчавічы". Гэта быў невялікі двухпавярховы драўляны дом, збудаваны палоннымі немцамі па заказе першага пасляваеннага старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета

(Працяг на стар. 14 — 15)

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

Іван ШАМЯКІН

Ліне, школьніцы, ёсць дзе рыхтаваць урокі. Усё радуе. А як не радавацца? Вясной прываліла найвялікшае шчасце — Сталінская прэмія за раман "Глыбокая плынь". Лаўрэат! Таму і кватэру далі. Выходжу ў тузы! Даганяю кіліскаў. У такой кватэры чаму не пісаць! Кватэра — наша майстэрня. Працую апантана, праўда, уначы, калі дзеці спяць. Успамінаю, што калегі мае менш зласловілі наконт прэміі, чым наконт таго, што я паставіў тэлефон. Чамусьці гэта асабліва заела Анатоля Вялюгіна. На добрым падлішці ён дакараў мяне гэтым тэлефонам: "Хлопцы! У яго ўжо тэлефон! Зазнаецца, гад". А тэлефон гэты маўчаў. Бо хто мог мне звяніць, калі тэлефоны былі толькі ў Коласа, Броўкі, Лынькова, Крапівы, здаецца, нават Максім Танк не меў яшчэ гэтага атрыбута цывілізацыі.

А ў той дзень мы набылі яшчэ адну рэч — радыёпрыёмнік. Уклаўшы дзяцей спаць, мы з Машай з незвычайнай асалодай лавілі розныя станцыі, слухалі музыку, якую да таго ніколі не чулі. У Машы яшчэ адна радасць: што я цяпер рэдка загульваў у багемнай кампаніі. Крыўдна было чуць: "Зазнаўся!". Але я не звяртаў увагі. І жонка высокая цаніла гэта, яна як на новы віток каханя ўзнялася і мяне ўзняла. Жыццёвыя даброты надаюць высакорднасць пачуццям тым, хто з'ядаў свае жыцці, нарадзіў дзяцей. Нягоды прыніжаюць іх, гэтыя пачуцці, утвараюць трэшчыны ва ўзаемаадносінах.

Вось у такім шчаслівым спакоі сядзелі мы ў той позні вечар.

І раптам рэзка зазваніў тэлефон. Можна, у нейкі трэці раз з таго дня, як яго паставілі. Спалохаў нас. Хто можа звяніць а палове дванадцатай ночы? Я не адразу падняў трубку. Стаяў над апаратам з працягнутай рукой і як баўся, што трубка гарачая. А ў патыліцу стоена дыхала Маша. Тэлефон не змаўкаў, настойваў: адказвай, нікчэмны баязлівец!

— Я слухаю, — голасу ўласнага не пазнаў — ахрыплы.

— Вас турбуе памочнік таварыша Зімяніна. Міхаіл Васільевіч выклікае вас да сябе.

— Калі?

— Зараз. Пропуск вам заказаны, — і ніякіх тлумачэнняў: кароткія гудкі.

Мая ашаломленасць вельмі спалохала Машу. Твар яе спалатнеў:

— Што, Ваня? Што адбылося?

— Мяне выклікае Зімянін.

— Цяпер?

— Зараз жа..

— Што здарылася? Што ты натварыў?

— Нічога я не зрабіў. Раман друкую... — апублікавана была першая частка "Блізкага часу" (канчатковая назва "У добры час"), дарэчы, найбольш лагіраваны мой раман,

набожнасць яе, пасля жартаваў з яе хрышчэння.

На вуліцы было не ніжэй 25°, мяла пазёмка. Я то ішоў уподбег, то скавана спыніўся. Вечер займаў дух, не было чым дыхаць. І немаведама чаму рос мой страх — да душэўнай жудасці.

Зімяніна я ведаў, ён колькі разоў выступаў перад намі, слухачамі партшколы. Востра выступаў, смела. Часам страшнавата рабілася, а часам весела смяяўся, слухаючы яго.

У бюро пропускаў страху дадаў міліцыянер: высунуўся з акенца і аглядзеў мяне з ног да галавы, здалося мне, падазрона, як хацеў запомніць. Каго? Таго, хто ідзе. Куды? Адкуль ён ведае, чаму я іду ў вялікі дом у такі час? Але ў страху вочы вялікія. Пра добрае не думалася — толькі пра благое.

Ліфт не працаваў, і я ўзімаўся на пяты паверх, як стары, з задышкай, адпачываючы на кожнай пляцоўцы. Не адну хвіліну стаяў перад дзвярамі з шыльдачкай "Зімянін М. В.". Пагнала памачыцца. На насочках хадзіў па калідоры — шукаў туалет. Памачыўся — і як адлягло на душы, з'явілася ўпэўненасць і бадай смеласць. Ва ўсялякім разе, у другі раз перад дзвярамі не стаяў. Адчыніў іх рашуча. І... узрадаваўся: не хлопцы, якіх мела на ўвазе Маша, сядзелі ў прыёмнай, — а Мікола Садковіч. Член Саюза пісьменнікаў, ён меў раман пра Скарыну, напісаны ў сааўтарстве з Львовым. Гэтага пісьменніка я так ніколі і не ўбачыў за ўсю сваю доўгую кіраўнічую службу ў СП. Анатолю Вялюгіну, які ўсё пра ўсіх ведаў, казаў нам, што Львоў — псеўданім маскоўскага гісторыка і літаратара, які і напісаў гэты раман. Але пазней Садковіч адзін напісаў аповесці, раман "Мадам любові". Чалавек ён быў дэмакратычны. Мяне добра ведаў.

Мы ў адзін год атрымалі Сталінскія прэміі, ён за дакументальны фільм "Дэмакратычная Германія". У той час ён займаў пасаду міністра кінематаграфіі БССР. Шышка!

Падняўся насустрач. Ветліва прывітаўся. Гэта адагнала страх: не я адзін тут у такі позні час!

— А ў цябе якая просьба, Шамякін?

— Мяне Міхаіл Васільевіч выклікаў.

— Гэта горш, брат, калі Началяства выклікае, — вярнуў страх, хоць ужо не такі брыдкі. — Я напросіўся сам. У мяне во цэлая папка просьбаў.

Служба, мой дарагі калега! Не лезь у міністры! Найпаганейшая пасада. Лепш у малатабойцы. Між іншым, сярод просьбаў адна і цябе датычыцца. Планаў зняць фільм па "Глыбокай плыні". Давай разам напішам сцэнарыі. Сам рэжысёрам буду, — зноў адагнаў страх. У той час лічылася вышэйшым прызнаннем, калі па тваім творы здымалі фільм. Па Шолохаву яшчэ не здымалі. Толькі па "Маладой гвардыі" знялі.

раёнах так позна не сядзяць, быў я ў раёнах, вячэраў з сакратарамі райкомаў. Не бачыў такіх апантанаў, каб працавалі да трох ночы.

З кабінета, адчыніўшы дзверы "шафы", задам вылузнуўся, што арэх, таўсцячок з тварам, які спалохаў мяне, — чырвоным, як звараны раг. Атрымаў на поўную катушку! Прахрыпеў:

— Хто тут Шамякін? Заходзьце.

Садковіч падхапіўся.

— Пайду з табой. Карацей будзе.

Я ўзрадаваўся: што б ні адбылося — будзе сведка.

Зімянін выйшаў з-за стала і павітаўся за руку. Са мной першым. Як заспакоіла мяне — такая яго прыветлівасць. Значыцца, не для разносу выклікаў.

— А ты, Садковіч, чаму не спіш?

— Справы, Міхаіл Васільевіч. Справы. Вы ж не спіце.

— Параўнаў! У мяне рэспубліка, а ў цябе адна студыя.

— А кінафікацыя?

— Гэтым займаюцца ўсе. Аднаўленне кінатэатраў — клопат агульны. Дарэчы, з цябе і яшчэ кой з каго мы на бюро здымем стружку — за кінатэатры.

— Стружка не паможа. Грошы дайце!

— Зараз адчыню сейф і выкладу табе пачкі. Колькі мільёнаў табе трэба?

— Чым больш — тым лепш. Колькі каштуе здымка аднаго фільма — ведаеце?

— Я ведаю. А ты лічыць дзяржаўныя грошы не ўмееш.

— Умею.

Мне спадабалася смеласць Садковіча. Выходзіць, з гэтым партыйным генералам можна гаварыць і так — як з роўным.

Селі.

— Ну, ты, Садковіч, свае праблемы абдумай — каб карацей выкладаў. — І да мяне: — Ну, як жыеш, раманіст наш?

— Добра, Міхаіл Васільевіч! Кватэру атрымаў...

— Гэта я ведаю... Раман скончыў?

— Не яшчэ, трэцюю частку пішу...

— Канчай хутчэй. Першую я прачытаў, — узяў з краю стала са стоса газет і часопісаў нумар "Польмя", у якім пачатак майго рамана. — І хачу сказаць: мне спадабалася. Малайчына! Асабліва пра выбары хораша напісана. Як дзед — як яго? — спытаецца, каб прагаласаваць першым. (Між іншым, факт гэты не прыдумаў — назіраў, калі ў Пракопаўцы быў старшыней выбарчай камісіі, як дзед з Будзішча першым з'явіўся на выбары задоўга да шасці раніцы.)

Зімянін працягваў, звяртаючыся чамусьці да Садковіча:

— А то ў нас як пішучы выбары? Такую

“Птушыны ранак”

СТАНІСЛАЎ ШУШКЕВІЧ
ПТУШЫНЫ РАНАК

Такой назвай укладальнік Артур Вольскі аб'яднаў вершы і казкі Станіслава Шушкевіча, выпушчаныя выдавецтвам “Юнацтва” ў “Школьнай бібліятэцы”. Пераважная большасць гэтых твораў даўно сталі хрэстаматыямі. Прыемна і тое, што дзеці ахвотна завучваюць іх на памяць. Дасціпныя, мілагучныя, надзіва свежыя пазтавы радкі лёгка запамінаюцца. І ў садку, і ў школе часта можна пачуць, як малыя, сабраўшыся разам, паўтараюць... Ды, канечне ж, творы дзеда Стаха. Бо яны напісаны так, быццам прамоўлены тымі ж хлопчыкамі і дзяўчынкамі. С. Шушкевіч, як нямногія дзіцячыя пісьменнікі, умеў пераўвасабляцца ў сваіх герояў, глядзеў на акаляючы свет іхнімі вачыма. Таму і нараджаліся радкі, якія нельга не запомніць. Пацвярдзэнне таму і верш “Танцавалі ў шмытку кляск”:

Танцавалі ў шмытку кляск
Ад чарніла і ад ваксы,
Танцавалі, прысядалі,
Двойку ў госці запрашалі.
Кажа Двойка: — Не пайду,
Лепш сястрыцу прывяду!..
І, дугой сагнуўшы спіну,
Прывяла сястру — Адзінку.

А хіба не са школьнага жыцця ўзяты верш “Адзінка і двойка”?! —

Пачалі стагнаць і войкаць
Пад акном Адзінка з Двойкай:
Вучні выпялі са школы,
Выгляд маюць невясялы.
— Ну, куды прайсці, пралеці,
Хто цяпер нас будзе вясціць?
— Ша, — прамовіла Адзінка, —
Пастайм мы тут з гадзінку,
Можа, хто ўдзяч з урокаў,
Ранец кінс недалёка,
Забяромся ў ранец разам,
Там размесцімся адразу.

Плённа працаваў Станіслаў Пятровіч і ў галіне казкі. Памятаў, што гэта адзін з самых даўніх жанраў, які бярэ выток з фальклору. Бмў перакананы: добрая і мудрая, дасціпная і зайамяная казка здатна пашырць круггляд дзяцей, навучыць іх любіць свой край, расці сапраўднымі грамадзянамі. С. Шушкевіч як апрацоўваў лепшыя ўзоры вуснай пазтычнай творчасці, так і ствараў уласныя казкі. Найчасцей гэтыя два прыяцыпы падачы матэрыялу ён спалучаў, і творы ад гэтага толькі выйгравалі. Смела асучасніваў казкі. І ў гэтым дасягаў вялікага поспеху, аб чым, у прыватнасці, сведчыць казка “Парушальнік руху Воўк”:

Днём на “Волезе” утраіх
Ваўчаняты мчаліся,
Бо начальніка ДАІ
Зайца не баяліся.

Ды і чаго баяцца было, калі за рулём знаходзіўся іх тата Воўк:
Не спыніўся. Наўздагон
Робіцца пагона.
Воўк узяў такі разгон,
Аж рысоры звоняць.

Дзеянне ў творы развіваецца дынамічна, напружана. Паставы ДАІ не лыкам шыты:

Зайчык выхапіў наган
І страляе ў шыну.

Усё скончылася тым, чым і павінна было скончыцца:

Адабралі у ваўка
На машыну права:
Не спыніўся, уцякаў —
Вось з ім і расправа.

У меру дыдактычна і іншыя творы, а сярод іх ёсць і праязічныя. А ў цэлым кніга “Птушыны ранак” — добры падарунак дзятве.

Алег ГУЛІЦКІ

Здавалася, яшчэ так нядаўна, да 200-гадовага юбілею Адама Міцкевіча, Беларускі фонд культуры выдаў адмысловы том: пазму «Пан Тадэвуш» на беларускай, польскай і рускай мовах (Мінск, БФК, 1998.).

Працягваючы унікальную традыцыю шматмоўнага выдання пад адной вокладкай, з ініцыятывы БФК і перадусім яго старшыні Уладзіміра Гілепа да 120-годдзя Якуба Коласа выходзіць чарговае самавітае выданне, таксама трохмоўнае: пазма “Новая зямля”.

Гэты 900-старонкавы фаліант найперш каштоўны тым, што ён упершыню пазнаёміць чытача з польскім перакладам шэдэўра беларускай паззіі XX стагоддзя. Пераклад здзейснены ў 1991—2001 гг. варшаўскім журналістам і літаратарам Чэславам Сэнюхам.

Зямля для народа, як глеба для дрэва. А літаратура кожнай краіны, яе культура — плён гістарычнага развіцця нацыі. Пры ўмове, калі гэты плён назапашваецца, а не марнуецца з веку ў век. Бо толькі на сваёй (роднай!) раллі пачуваешся, як на камлі.

Нарадзіўшыся напрыканцы XVIII стагоддзя славянскага генія Адама Міцкевіча (1798—1855), прыёманскія выбітыя палеткі зачалі і спарадзілі на трэці лістападаўскі адвечорак 1882 года, пасля дня Усіх памерлых (Дзядоў), яшчэ аднаго Міцкевіча: Кастуся, сына Міхала Казіміравіча і Ганны з Лосікаў (Лёсікаў). Паводле сямейнай легенды, тым вечарам

Тут варта ў некалькіх штрыхах аднавіць грамадска-палітычную і літаратурную атмасферу 1923 года, калі выйшаў у свет поўны тэкст беларускага пазтычнага эпосу. Паводле даследаванняў Уладзіміра Конана, афіцыйная прапаганда ацаніла твор прахалодна. Нядзіва. Яшчэ напярэдадні, увосень 1922 года, тагачасны сакратар ЦК КПБ В. Кнорын у шэрагу “звяздоўскіх” артыкулаў называў адраджэнскі пафас Янкі Купалы і яго літаратурнай школы «дробнабуржуазным народніцтвам», а яго носьбітаў — «банкротамі», якія не здолелі «перабудавацца», бо для іх застаўся чужым

Евангелле ад Якуба і... Чэслава

ляснік Міхал Міцкевіч толькі зацемна вярнуўся з абходу, прынесшы з радзівілаўскіх пушчаў парк позніх баравікоў. Яно нядзіва ўпалаваць такое ў дзень святога Губерта, патрона заўзятага племя паляўнічых! Продкі ж пазта — спрадвечныя сяляне. Да слова, каталікі па-мячу і па-кудзелі: пераведзены ў праваслаўе ў 1866 годзе (у «мураўёўскай» Беларусі тагачасныя «воссоединенія» сялян з «істинной верой» адбываліся цэлымі ваколіцамі; яно мо і лепш «добраахвотна» перайсці, чым усёй вёскай па этапе ў сіберную старану пайсці — разважыла-спанатрыла Мікалаеўшчынская грамада).

Коласам жытнёвым, міфічнай птушкай-фенікс гадаваўся пакрыёма ў радзівілаўскай Мікалаеўшчыне сын лесніка (у абсалютнай «адзіноце», як згадае праз гады сам пазт пра маленства ў леснічоўках). Ды што ў лесе родзіцца, то хаце кожнай згодзіцца. У заграбленай беларускай хаціне, выстуджанай жудаснымі секвестрамі і канфіскацыямі, рэкрутчнай і пракрытым сібірам, не халала ўласна Міцкевічаў-песняроў, слынных у свеце, здольных “кінуць жалбу нашу ў неба — Няхай неба ўскалыхнеца!” (Якуб Колас. “Месяц”). І прыёманскія плодныя палеткі паўтарылі непаўторнае.

Зрэшты, гэты край заўсёды быў годны называцца Зямлёй Волатаяў.

Кожная глеба, дай толькі ёй догляд, «сама сабою родзіць спачатку зеляніну, потым колас, потым поўнае зерне ў коласе». Так сказана ў адным з біблейных новазапаведаў. Святое пісанне складаецца (у хрысціян) з 50 кніг. Вялікі пясняр Кастусь Міцкевіч, які ў гісторыі беларускай літаратуры застаўся пад біблейным і адначасова зямным псеўданімам — Якуб Колас, магчыма, працягнуў бы працу над сваім шэдэўрам — пазмай “Новая зямля”, распачатай у царскім астрозе (1911), калі б не трагедыі канца 1920-х—пачатку 1950-х. Але тады, калі на самым пачатку 1923 года паспеў скончыць сваё пазтычнае палатно пра Зямлю на сімвалічнай ХХХ-й песні «Смерць Міхала», ён не памыліўся: колішняя асабістая сямейная трагедыя прарочыла агульна-нацыянальную. Такі непамыслы, на першы погляд, нелагічны фінал ліра-эпічнай пазмы толькі недасведчаным у беларускай гісторыі падасца недарэчным.

Як ідэолага старазаветнага перажытку, уласніцтва, супраць якога і быў зроблены нядаўні кастрычніцкі пераварот, Якуба Коласа ўжо праз тры гады паспрабуюць распяць, пабіваючы камянямі абвінавачанна па так званай справе Юркі Лістапада на Случыне. А праз дзесяцігоддзе — чарговае выпрабаванне: “6 лютага 1938 года ў доме Якуба Коласа шукалі зброю, пісьменніка прымусілі ўзняць рукі і стаць тварам да сцяны”. Як перад расстрэлам.

Так і жылося. З паднятымі ўгору рукамі, з чаканнем літасці ад гвалтаўнікаў. Аднак, згадаючы мінулае стагоддзе без гучных паўстанняў на нашых землях, мы можам паўтарыць, схіліўшы галаву перад продкамі: Gloria invictis! За створанае ды пакінутае папярэднікамі нам у спадчыну — Слава пераможаным!

Беларускую Калевалу, ледзьве толькі народжаную, тутэйшыя “камуністыя” сустрэлі ў шыткі, намагаючыся загнаць на музейныя паліцы, адводзячы ёй месца побач з адвечнымі лапцямі, саматканымі поцілкамі ды нікому не патрэбнымі (у іх уяўленні) народнымі песнямі.

троп у Галактыцы зямлян. Гэты Крывавы Шлях доўга яшчэ будзе пазнавацца па рэках крыві і мільёнах нявінных ахвяр: “Колькі талентаў зьялося, // Колькі іх і дзе ляжыць // Невядомых, непрызнаных, // Не аплаканых нікім, // Толькі ў полі адспяваных // Ветру посвістам пустым!” (Якуб Колас. “Сымон-музыка”). Пазбаўленых пазтавага запавету, як апошняга ўсёдаравальнага “Амін”:

У тваіх палях пазычыць сіду,
У тваёй зямлі смсці ў магілу...

Так у XIX—XX стагоддзях край волатаў ператвараўся ў зямлю кенатафаў. Мільёны сыноў і дачок не вярталіся на Бацькаўшчыну на апошні спачын...

Гэтак сеялася горкае, чарнабыльнае, палыновае зелле звыроднасці. Словам, як вырвалася яшчэ на пачатку XVII стагоддзя ў “прамове” смаленскага кашталіана Яна Мялешкі, за сваімі ды чужымі “баламутнямі нашынец выжывіцца не можа”. І цяпер мы асуджаны на няўдзячную ролю сведак, калі ў 1990-ыя гады з’явілася магчымасць атрымаць ва ўласнасць надзел, хоць невялікі, ды свой, але ў розных кутках Беларусі

Язэп ЯНУШКЕВІЧ

пралетарскі пафас класавай барацьбы супраць «буржуазіі і дробнабуржуазнага» сялянства. І вось гэтая «дробнабуржуазная стыхія сялянства» запаланіла цалкам апошні твор Якуба Коласа. Ва ўяўленні балышавікоў беларускія літаратары — мерцвякі, што гародзіць шлях да светлага камуністычнага заўтра (адзін з кнорынскіх артыкулаў меў загаловак «Мертвыя з’бавяць жывога»). Беларускі публіцыст Лявон Жыцень (пад гэтым псеўданімам хаваўся заходнебеларускі балышавік, сакратар Гродзенскага падпольнага камітэта КПЗБ Леапольд Родзевіч) заклікаў да пільнасці, патрабуючы заняць пазыцыю «наглядчыка і абаронцы пралетарскай ідэалогіі». І, на прыкладзе “Новай зямлі” Якуба Коласа, задэманстраваў класавую пільнасць. На ягоную думку твор гэты, адсталы і архіўны «як з ідэага боку, так і па форме». Адсіольны выснова: належыць назаўжды «развітацца з устарэўшай «Новай зямлёй», прачытаўшы якую, «ставім яе з даволі несамватным настроем на паліцы для кнігі побач з Шэйнам ці Федароўскім — вось так, на ўсякі выпадак». “Крытык-напастовец хацеў спісаць у архіў і народную творчасць і Коласавую народную пазму” (Уладзімір Конан).

У тыя нялюдскія дзесяцігоддзі коласаўская “Новая зямля” ўспрымалася, дастасуючы словы іншага беларускага класіка пра ўласную творчасць, як “пераможны гімн сярод крыжоў, магіл” (Янка Купала). Сярод родных крыжоў і пустых магіл. Успрымалася, нібы біблейная кніга першымі хрысціянамі з выразным “поглядом на Сусвет як на жывы твор Бога” (Уладзімір Конан). Аднак любая рэлігія прагрэсу, камуністычная ў тым ліку, неміласэрная да мінулага. У XX стагоддзі па нараджэнні Хрыстовым центурыёны «чырвонай імперыі» імкнуліся вытрусціць нанет не толькі дух — веру продкаў, але панявольч іх нашчадкаў фізічна, зганяючы падданых у калгасы камуны. У «неабсяжнай і самай шчаслівай» краіне СССР абяцэнвалася боскае прызначэнне чалавечага жыцця. А што казаць пра гаспадаранне на ўласным загоне?! Бо ўжо ні палеткі над распалавіненай Рыхскай дамавай (1921) нашай хатняй рэчкэй Нёман (“Чуў ты смутак горкай доли // Свайго сына-музыка, // Чуў не раз у пустым полі // Плач і слёзы бедака”), ні, па вялікім рахунку, сама беларуская культура, як і дзесяцікі іншых, непатрэбны былі ў пост-раманавіцкай імперыі: 1/6 частка планеты Зямля, трэція па ліку ўдалечыні ад Сонца, круцілася вакол уласнай восі маркса-леніна-сталіна, пракаладаючы жахлівы камуністычны

прагучала: “А нашто мне гэтая зямля?”. З вуснаў не аднаго і не двух нашчадкаў спрадвечных сялян. Якія забыліся, што зямля — камель незалежнасці. Якія быццам ніколі не чыталі ўзвышана-афарыстычных радкоў:

Зямля не зменіць і не здрадзіць,
Зямля паможа і дарадзіць,
Зямля дасць волі, дасць і сілы,
Зямля паслужыць да магілы,
Зямля дзяцей тваіх не кіне,
Зямля — аснова ўсёй айчыне.

Кола замкнулася. Крывавая чарнабыльная зямля стала непатрэбнай ды адыходзіць.

У такіх грамадска-палітычных і культурных варунках варшаўскі журналіст і літаратар Чэслаў Сэнюх пераклаў на польскую мову энцыклапедыю сялянскага жыцця, дзе ўвасоблены, геніяльна апеты ўвесь жыццёвы шлях беларуса. Ад калыскі да магілы.

Распачатым увосень 1991 года перакладам Чэслаў Сэнюх дыхаў штодзённа. Колькасць перакладзенага ад ліку 10 963 радкоў беларускага арыгінала сталася для перакладчыка сэнсавым вымярэннем кожнага прахытага дня. Як лірычны герой “Новай зямлі” летуценіў “баравіковымі” снамі, так Чэслаў почасту знаходзіў патрэбную рыфму, хіба, і ў сне. Каб ранкам адно занатаваць высненныя, адчаканеныя радкі, у якія адліваліся родныя змалку вобразы і якія не заўсёды ўдавалася выкрышталізаваць у дзённым тлуме “панны Варшавы”. Аднолькава, як шматлікія песні велічнай ліра-эпічнай пазмы высніў Якуб Колас у менскім турэмным “пішчалаўскім замку”, калі ад 29-гадовага вязня адрываўся ягоны дух і на захадзе сонца, якое закочвалася ў закратаваным праёме дзесь за Ракаўскім трактам, пакідаў сутоннем каменныя лёхі (хто з айчынных літаратараў толькі не “гасцяваў” ў тых скляпеністых “салонах”, не ад Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча пачынаючы і не Вацлавам Ластоўскім заканчваючы!) ды крыляў у прыёманскія далі. Лепш праз краты, каб не сутыкацца лішнім разам у калідоры з турэмным наглядчыкам Пікулікам, які вераскліва падклікаў пазта: “Кін-сін-цін”. Адукуль было ведаць вязню Міцкевічу, што мройлівыя сны пра родны кут расцягнуцца на чвэрць стагоддзя: 25 гадоў (1915—1940) “я бываў у Мікалаеўшчыне толькі ў мыслях ды ў сне”, пачынаючы ад беканскага “змушанага пераезду ў Маскоўшчыну”.

Мой родны кут, як ты мне мілы!
Забыць цябе не маю сілы!
Не раз, утомлены дарогай,

Жыццём вясны мае убогай,
К табе я ў думках залягаю
І там душою спачываю...

На чытача з Англіі або Італіі, Нямеччыны ці Гішпаніі, нават на нашых суседзяў у Польшчы, Чэхіі, Славакіі — твор гэты, хіба, не будзе мець такой моцы ўздзеяння як на нас, з былых калоніяў расейскага царызму, адэпты якога па-ранейшаму адчайна стаяць на варце сваіх "горскіх" інтарэсаў. З замілаваннем сустракаючыся на старонках паэмы з **ГАСПАДАРОМ** — Дзядзькам Антосем, — усведамляеш найвялікшае значэнства нечалавечай сістэмы, сталіншчыны. Яна здзейсніла непапраўнае: перапыніла генетычную памяць цэлых пакаленняў, без якой немагчымы наступ зямной цывілізацыі. Без якой ніякія універсітэты, сельскагаспадарчыя акадэміі не вернуць ведання закону зямлі, прыроды, што захоўвалі і перадавалі з пакалення ў пакаленне ў сканцэнтраваным выглядзе нашых продкі, Міхалы і Антосі, галоўныя героі "Новай зямлі" — браты Міцкевічы.

Толькі на такіх пакутных землях, як усходнеславянскія Беларусь-Расія-Украіна, мог паўстаць светлы твор, што дачакаўся важкага трохмоўнага выдання пад адной вокладкай — шэдэўр, дзе чырвонай ніткай пралагла, галоўнай ідэяй пульсуюць нязводная мара чалавека пра сваю зямлю, даведзеная ў XX стагоддзі на ўсходняй славяншчыне да фантама, міражу ў пустыні, мроі — загадай пашукі "бескалгаснай зямлі" Мікітам Маргунком у паэме Аляксандра Твардоўскага "Краіна Муравія" (1936; гэты расейскі класік паходзіць з Пачынкаўскага Загор'я на этнаграфічна-беларускіх землях Смаленшчыны).

Мала каму з творцаў дадзена за парогам "трэцяй маладосці", на працягу сёмага дзесятка плённага жыцця так паслугаваць роднай зямлі, як Усявышні дазволіў і як распарадзіўся ўласным лёсам перакладчык паэмы Чэслаў Сэнюх. Ён нарадзіўся 9 ліпеня 1930 года на той самай прыёманскай Наваградчыне, зямлі Міцкевічаў, легендарнай зямлі волатаў (маці Стафанія, з уніяцкіх Смыкаў, паходзіла з наднёманскай вёсачкі Ваўкарэзь, што ў сямі кіламетрах ад Сэнюхавай радзімай Любчы; бацька Станіслаў, родам з Украіны, памёр увесну 1941-га ў канцлагеры пад Новасібірскам). Незгасальнай марай перакладчыка жыве прага, каб ягоная Беларусь перажыла чарнобыльскую навалу ды стала ў XXI стагоддзі Новай Зямлёй у зорным суквецці іншых, Богам створаных народаў. "І ўгледзеў я новае неба і новую зямлю; бо ранейшае неба і ранейшая зямля мінулі... І абатрэ Бог кожную слязу з вачэй іх..." (Апакаліпсіс; XXI).

Калі ў пачатку 2002 года да шырокага чытача ўпершыню выйдзе польскі пераклад "Новай зямлі" (завершаны 7 чэрвеня 2001 года; бадай, першы паўнаватрасны пераклад коласаўскага шэдэўра, бо чытаць па-польску ўмеюць не адны палякі, гэтаксама як ацаніць «ватрасці» расейскага калектыўнага перакладу 1934-1949 гг. змогуць цяпер не толькі рускамоўныя, але і іншыя дасціпныя чытачы) — нам застанеца прычакаць заканчэння ў Лондане яшчэ аднаго — ангельскага перакладу спадарыні Веры Рыч. Таму несмяротная паэма, якая да 120-годдзя Якуба Коласа выходзіць адначасна на трох мовах (і 13-ы раз асобным выданнем за ўсю сваю 80-гадовую гісторыю напісання) — наша пазычаная Біблія, візітка беларускай паззіі XX стагоддзя. А Чэслаў Сэнюх — адзін з годных працаўнікоў, народжаных на беларускай зямлі. Лёс польскага перакладчыка коласаўскага шэдэўра — з тых рэдкіх выпадкаў, калі, страціўшы рэпатрыянта паваеннай Наваградчыны, 14-гадовага падлетка з Любчы над Нёманам, Беларусь прыдбала Чэслава Сэнюха ў XXI стагоддзі. На стагоддзі. Здзейсненаму ім перакладу жыць вякі. Як і самому коласаўскаму гімну пра зямлю.

Кожнае чарговае перастварэнне пазычаннага шэдэўра на іншыя мовы будзе яркім мастацкім адкрыццём. І далёкаму чытачу стане хоць трохі зразумела, з якой літвінскай старонкі пад ахоўнымі буслінымі крыламі паходзілі Агінскі, Стравінскі, Шастаковіч, Аполінер, Гедройц, Дастаеўскі, Касцюшка, Манюшка, Міцкевічы... Яна была зямлёй Элады. На жаль, ужо шмат у чым міфічнай, як Атлантыда. І... вечнай, як духовы скарб. Непаўторна-адметнай часцінкай створанага нашымі, далёка не ўсімі пералічанымі, волатамі на палатках плодных людской душы застанеца "песня песняў" беларускага народа, неўміручая "Новая Зямля" Якуба Коласа — валадара пазычаннага мастацкага слова.

Нашчадка незвычайнага літвінскага роду Міцкевічаў.

Сына звычайнага наднёманскага селяніна Міхала Казіміравіча Міцкевіча.

На здымку: перакладчык Чэслаў СЭНЮХ (справа) з аўтарам публікацыі над Іслаччу. Ракаў, верасень 2000 г.

Здымак У. НЯКЛЯЕВА

АЛЬФА-БЭТА

І патрэба душы, і жыццёвая неабходнасць...

Гартаючы чарговы, прысвечаны маёй Лепельшчыне, том вядомай гісторыка-дакументальнай хронікі "Памяць", у прыватнасці раздзелы "Устаноўны культуры" і "Мастацкія калектывы", я звярнуў увагу на падзаглавак "Клуб "Выток". Прачытайшы, даведаўся, што "гэта самадзейнае літаратурнае аб'яднанне займаецца дзейнасцю, накіраванай на прапаганду і папулярнызацыю роднай літаратуры, культуры, крэатыўнага Лепельшчыны". Інфармацыя, што называецца, заінтрыгавала, зацікавіла. Раней такога клуба ў Лепелі, здаецца, не было? Цікава, што ён цяляе насамрэч? Хто яго ачольвае, каго ён збірае, аб'ядноўвае, заахвочвае?

А нядаўна мне выпала магчымасць пазнаёміцца з "Вытокамі". Так, сапраўды такое аб'яднанне пры раённым Доме культуры існуе і актыўна дзейнічае, мае ў ім сваю так званую малую залу. Яго сённяшняя поўная назва (папулярная ў горадзе і раёне): літаратурна-музычны клуб "Выток". Узнік ён у 1989 годзе. Узначальвала яго напачатку мясцовая паэтка Вера Бародзіч. На сённяшні дзень кіраўніком клуба з'яўляецца Вольга Казакова. З той, зноў-такі, катэгорыі людзей, якіх называюць энтузіястамі, якія "запальваюць паходні", г.зн. клопаюцца пра святло для іншых. Вольга сама не піша вершаў, але вельмі любіць і тонка адчувае мастацкае слова, паззію, песню і як супрацоўніца Дома культуры імкнецца ўсяляк падтрымліваць таленты, творча адораных людзей, працягла ў гэтым шмат ініцыятывы і арганізатарскай вынаходлівасці. Яе праца — пры ўдзеле, вядома, і аддзела культуры, і раённага навкова-метадычнага цэнтра, — дае свой плён. Так, напрыклад, у фестывалі бардаўскай песні, які ладзіўся ў канцы мінулага года на беразе Святога возера (ёсць такое каля Лепеля) удзельнічала нешта каля дваццаці пачынаючых маладых твораў. Дае такім чынам пра сябе

знаць, падае свой голас (і ў пераносным, і ў рэальным сэнсе слова) новая Лепельшчына. Лепельшчына літаратурная, музычна-песенная, бардаўская...

Хацеў бы падзяліцца сваім адкрыццём з чытачамі "ЛіМа" і прадставіць на яго старонках дзвюх сваіх таленавітых зямлячак, актыўных удзельніц клуба "Выток" Людмілу Барадзейку і Іну Мароз.

Карэнная лепельчанка Людміла Барадзейка (псеўданім: Сташка Грынці) скончыла факультэт журналістыкі БДУ і працуе зараз у рэдакцыі газеты "Лепельскі край". Пазычаная творчасць вабіла яе даўно. "Але некалькі гадоў, — прызнаецца Людміла, — пісала не для друку, а для душы, па ўнутраным патрабаванні. Потым усё ж наважылася паказваць свае вершы, чытаць іх публічна. Клуб "Выток" ладзіў маю аўтарскую вечарыну".

Іна Мароз закончыла факультэт беларускай філалогіі і гісторыі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працавала настаўніцай у Матэрынскай сярэдняй школе (падчас майго навучання ў ёй школа была пачатковай). Зараз — намеснік дырэктара па выхаваўчай працы суседняй Баброўскай сярэдняй школы, гэта ў чатырох-пяці кіламетрах ад майго Дзямешкава. Друкавала вершы ў раённай газеце. Спрабуе пісаць музыку на ўласныя тэксты і выконвае свае песні, акампануючы сабе на гітары. "Мая цяга да творчасці — гэта не проста захапленне, — піша яна, — гэта ўжо жыццёвая неабходнасць. Мне хочацца выказаць у вершах свае думкі, раскрыць свае пачуцці, шукаць тыя словы, якія б маглі кранаць сэрцы і рабіць наш свет больш чыстым і прыгожым".

З такім вось настроем, з такімі спадзяваннямі ідуць у паззію лепельчанкі — журналістка Людміла Барадзейка (Сташка Грынці) і настаўніца Іна Мароз. Давайце пазнаёмімся з іхнімі вершамі.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Сташка ГРЫНЦІ

І ўсё ж
праменны напрамак
у сонечных промяні.
І пылінкі,
як рыбкі, сігаюць.
І можна
вокны насцеж раскрыць
у жытле, дзе згараюць жаданні.
Там народзіцца музыка
новых сугуччаў.
Разаб'ецца акварыум напрыканцы,
і ў кожным крышталіку
соцца зайграе!
Я сама не паверу,
што магла любавання.
што магла захлынацца.
Рыбка мая залатая...
Гэта, нарэшце,
У Д А Ч А.

Моцная духам

Памяці Ларысы ГЕНІЮШ

Свой абярог ты ткала са слоў
яшчэ ў жлобаўдах.
Там дом.
Не знік падмурак.
Этапы — лагі
паклалі
на ланцуг гадоў —
астрог пабудавалі
неабсяжны:
птушчы не даліць
да Беларусі...
А ты адважна
яе ў сэрцы ратавала.
Прайшла праз здзекі.
Зэльва стала Меккай.

Свечка

На трывожна-змрочным фоне
тонкай свечкі вастрэ —
нота згубленых сімфоній...

Водблеск думак пра сваё.
Тых далёкіх, асаблівых.
Ні добра вакол, ні зла.
Толькі музыка святла
для няшчасных і шчаслівых.

Вясновы сон

Зноўку сонечныя карункі
дрэвы ў голлі свае ўплялі.
Ручаіка рукою стрункай
лашчыць шрамы жывой зямлі.
На пагорках цвітуць суніцы,
горыч дзён убіраючы ў плод.
І фартах са старой спадніцы
ладзіць маці — хадзіць у гарод.

Не маюць хаты каранёў.
На валунах растуць пляскатых.
Ты запрасіў мяне на святая,
у новы дом з сабой прывёў.
Мы за гамонкаю няспешнай,
слоў магіяй душу пацешым,
аер раскінем на падлозе.
А тут і вечар на парозе...
Не маюць хаты каранёў.

Навіна

Я задаволена, ноч,
што ты,
як рэшата,
прасяяла словы
і аддзяліла
высакародныя ноты маўчання.
Геральды разнеслі
па свеце твой вырак.
І кожны, хто чуў яго,
голаў схіліў, разумеючы:
гэта каханне сапраўднае!
І зусім няважна,
што будзе пасля.
Сонца заўсёды ўзыходзіць
з цёмнай гасподы.

нам скроні... Але зоркі светлыя
нам лепшы абяцаюць лёс.

Жанчына

Жанчына — і чары, і чараўніца.
І чараю поўнаю можа праліцца.
Можа узвесці на працол.
А можа скінуць вобзём, на дол.
Можа завязць зарой-зараніцай.
А можа схіліцца вярбоў ніцай.
Ну, адным словам — чараўніца.

Стары горад

Я іду старым горадам.
Пры святле ліхтара сутулага.
Узвынаецца вежа гордая —
як выява духу мінулага.

Мімаволі мой позірк прыкоўвае
крыж святая над царкоўным купалам.
Вера — наша багацце духоўнае —
не растратана ўсё ж, не загублена.

Брукаванна вулчакі вузкія.
Праглядаецца след былой вольнасці.
Колісь дойдліды беларускія
тут свае праяўлялі здольнасці...

Бессань

Час поўняў.
Ноч бясконца
плыве ў вякі
і чутна
каралева Бона Сфорца
чытае "Песню пра зубра".
А за мурамі
шумяць дубровы.
Зямля свае раскрыла вусны,
каб загучала
стазвоным бомам
гэта малінец
Міколы з Гусава.
І гонар,
і дбанне яго,
і рэўнасць
да новых стагоддзяў,
якім усё роўна.
— Чаму ты не спіш, каралева Бона?
— У свеце — ноч.
На небе — поўня.

Усё пераменіцца

Дырыжору прасторы —
ветру —
мае думкі і словы.
Адмыслова
мастацтву застацца бяздушным
у віхуры сумненняў.

Іна МАРОЗ

што льеш у чыстае вядзерца
і наталяеш смагу ты.

Бывае, заспяваюць з болей
ці з хрыпатою выльваюць гнеў...
Ды ты усцешана: на волю
птушчыны выпусцілі спеў.

Адлік жыцця

Брату МІКАЛАЮ

Здаецца, што чым болей жывем мы,
тым болей шпарка дні ідуць.
Гадзіннік цікае нядрэмна,
нястомна стрэлкі лік вядуць.

Хацелася б іх запаволіць,
суцішыць іхняе "так-цік".
Але ж не ў нашай гэта волі.
Закон жыцця. Жыцця адлік.

Не скажаш часу: "Супнісія!
Дай адпачыць, перадыхнуць!"
Не скажаш дню свайму: "Вярнісія!"
Бо стрэлкі свой адлік вядуць.

Мы, брат, з табою шмат што зведалі.
Пасерабрыў жыцця мароз

Ёсць розныя вершы

Ёсць, што напішуць па заказе,
і ёсць, што прыйдуч ад душы.
Адрозніць можна іх адразу —
як ні круці, што ні кажы.

Бо словы, што ідуць ад сэрца, —
нібы струменьчыкі вады,

Тут намоленыя сцены

70 гадоў — гэта Шлях. Няпросты і пакручасты. Шлях у поўным сэнсе гэтага аб'ёмнага слова, якое ўбірае ў сябе і звонкія перамогі, і горкія расчараванні, і светлыя нязгасныя надзеі на лепшую планіду. Сёння, у светлы і ўрачысты для нас дзень, нам, лімаўцам, прыемна ўсведамляць, што на гэтым Шляху штотыднёвік заўсёды нёс высока і годна сцяг Беларуска-пралетарска-нацыянальнага мастацтва.

Прывітаньне ЦК КП(б)Б газэце «Літаратура і Мастацтва»
 ЦК КП(б)Б шле бальшавіцкае прывітаньне газэце «Літаратура і Мастацтва» з выхадам першага нумару. ЦК упэўнены, што газэта будзе сапраўдным баявым органам у змаганьні за генэральную лінію партыі, за ленінскую нацыянальную партыйна-пралетарскую лінію партыі.

Змагацца за магнітабуды літаратуры і мастацтва
 Сакратар ЦК КП(б)Б ШАРАНГОВІЧ.

С. Картэс, А. Фляркоўскі, В. Роўда, 1987 г.

І. Шамякін у гасцях у вайскоўцаў, 1992 г.

Пісьменніцкім сходам кіруе І. Навуменка

Група пісьменнікаў у чаканні сустрэчы з чытачамі

Віншаванне М. Лужаніна (справа) у Коласавым доме

П. Клімук і Е. Лось, 1976 г.

М. Айрамчык, У. Караткевіч і В. Быкаў, 1973 г.

Шляху стаялі нязломныя волаты беларускага духу Янка Купала, Якуб Колас, Максім Гарэцкі...

Душой беларускай літаратуры і мастацтва называў нашу газету Пётр Міронавіч Машэраў.

Так, у "ЛіМе" даўно намоленыя сцены, намоленыя не адным пакаленнем творцаў, якія самааддана служылі і служаць высокаму і чыстаму. Часам, згадваючы суровага Дантэ і ягоную "Боскую камедыю", мы ўспамінаем, што паводле яго існуе дзевяць кругоў пекла. Другі круг называецца Лімб. Вядома, жартуючы, расшыфроўваем яго як "ЛіМ" Беларусі.

Так, наша праца няпростая, а падчас і сапраўды пякельная, але "ЛіМ" — гэта гучыць горда і годна. Мы спадзяёмся, што ў служэнні Бацькаўшчыне нам дапаможа Бог, а ён, калі верыць класіку, жыве ў нас, на Беларусі.

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

С. Законнікаў і Р. Барадулін — у гасцях у землякоў — віцябчан

П. Панчанка і А. Куляшоў, 1975 г.

Н. Глевіч з балгарскімі сябрамі Р. Эўцімавай і С. Паптаневым

У. Караткевіч, В. Сёмуха і Б. Бур'ян, 1972 г.

Я. Брыль і В. Хомчанка, 1987 г.

Н. Пашкевіч і К. Кірзэнка, 1987 г.

У адведкі да Якуба Коласа

Сённяшнія лімаўцы
Фота з лімаўскага архіва (У. КРУКА, А. КАЛЯДЫ, М. ПРУПАСА)

Менавіта такі дэягыз быў пастаўлены ўсім удзельнікам "Рок карананцы — 2001", што адбылася 24 лютага ў канцэртнай зале "Мінск". Гісторыя карананцы пачынаецца з 1994 года. У адрозненне ад папярэдніх сёлетня ацыя адбылася пры катастрафічна малой колькасці глядачоў, што тлумачыцца неапраўдана завышанымі цэнамі на квіткі, а ні ў якім разе не спадам цікаўнасці да сучаснай рок-музыкі. Беларускі рок жыў і такі ж папулярны, як і пяць, і дзесяць гадоў таму. Доказам гэтаму служыць вялікая колькасць маладых гуртоў, заяўленых на ўдзел у канцэрце.

Распачалі фест мінулагодня каралі — гурт "NRM" з новым патэнцыяльным хітом "На беларускіх дарогах". Імя лідэра групы Лявона Вольскага фігуравала і ў шэрагу іншых праектаў, такіх, як "Святы вечар", "Я нарадзіўся тут" і зусім свежым "Крамбабуль".

У намінацыі "Лепшы кліп года" перамог гурт "Палац" з песняю "На турэцкіх палях". З дэбютантаў вызначыліся гурт "Сплінэцік", а таксама "Адкрыццё года" — каманда "Імпэт", салістка якога перамагла і ў намінацыі "Рок князёўна".

Сааўтары "Цацаннай крамы" Леанід Дранько-Майсюк і Зміцер Вайцшошквіч былі каранаваны тройчы ў намінацыі "Тэксты года", "Музыка года" і "Традыцыі сучаснасці".

На сцэне "засвяціліся" не толькі сталічныя музыкі, але і магілёўскі гурт "Афэзія", "Рублёвая зона" і дуэт "Аляксандра і Канстанцін" з Барысава.

Легендарных монстраў беларускага року — гурт "Крама" зала сустракала стоячы, а бурныя апладысменты не сціхалі да канца іх выступлення. Альбом "Крамнікаў" "Хавайскі ў бульбу" быў аднадушна прызнаны лепшым у мінулым годзе.

Песня перспектыўнай каманды "Без білета" (новая назва "Мора") "Мая краіна Беларусь", у якой усяго тры простыя, але такія дарагія для кожнага словы, стала лепшай на "Рок карананцы".

Карону рок журналіста года прымераў на сцэне прызнаны летапісец айчыннага року — Вітаўт Мартыненка.

Не абмышлося і без кур'ёзаў, так званай лыжкі дзёгцю ў бочцы з мёдам. Саліст гурта "Лепрыконсы" выйшаўшы на сцэну ў "разагрэтым" стане, кідаў у залу нецэнзурныя выразы, юроднічаў, за што і быў пакараны — не прыняты публікай.

У рэшце рэшт, рок-каралём 2001 года стаў фундатар праектаў "Святы вечар" і "Я нарадзіўся тут" — Аляксей Суша.

Дарэчы, як паведаміў сам Аляксей, ужо зараз вядзецца запіс новага музычнага праекта "Скрыпка дрыгвы" на вершы Уладзіміра Караткевіча. Аднаименная песня ўдзельніча праекта гурта "Нейра Дзюбель" і стала эфектнай кропкай "Рок карананцы — 2001".

Ян АКУЛІН

Скрыпач?

Дырыжор? Спявак!

Кары Персан, уладальнік багатага драматычнага барытона, атрымаў незвычайную для вакаліста музычную адукацыю. Скончыў Акадэмію музыкі ў Швецыі па класах дырыжывання, скрыпкі, спеваў, затым — Акадэмію опернага мастацтва. Стажыраваўся ў вядомых шведскіх, італьянскіх, аўстрыйскіх, швейцарскіх вакалістаў, педагогаў. Шведскі артыст оперы, ён жыве ў Швейцарыі. І менавіта падчас тамтэйшага Міжнароднага фестывалю "Classic Openair", куды ўжо не адзін год запар прыязджае і Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі, пазнаёміўся з нашымі артыстамі. У 2000 годзе К. Персан удзельнічаў у гастрольных спектаклях беларускай трупы, выконваў партыю Лепарэла ў оперы В. Моцарта "Дон Жуан".

У яго рэпертуры наогул больш за 60 роляў; лепшыя работы прадстаўлены на лазерных дысках, якіх у артыста шэсць. І калі працягваць "творчы рахунак" К. Персана, трэба назваць два нядаўнія выступленні шведска-швейцарскага гасця на мінскай музычнай сцэне. 19 і 23 лютага яго прыгожы барытон гучаў у спектаклях "Рыгалета" (цэнтральная роля) ды "Тоска" (роля Скарпіа). Ансамбль саліста-гастралёра, артыстаў, хору і аркестра Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі ў абодва вечары выступаў пад кіраўніцтвам нашага маладога маэстра Андрэя Галанова.

Я. КАРЛІМА

У першай палове сямідзесятых гадоў мінулага 20-га стагоддзя мне давялося ўзначальваць шматлікі калектыў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Працуючы на адказнай дырэктарскай пасадзе, я штодня знаходзіўся ў кругабегу бурлівага канцэртнага жыцця, быў удзельнікам і сведкам розных філарманічных падзей, закулісных прыгод і кур'ёзных здарэнняў, якія нават немагчыма сабе ўявіць. Некаторыя з іх настолькі глыбока ўрэзаліся ў памяць, што зрабілася асновай сённяшніх асабістых журналісцкіх згадак.

справа не скончыцца. Апынуўшыся ў становішчы без віны вінаватых, а дакладней "казлоў адушчэння", мы ўсе атрымалі строгія партыйныя спагнанні. Вось які быў час...

Як Уладзімір Атлантаў

трапіў у міліцыю

Ночы ў чэрвені самыя кароткія, і світанак надыходзіць надзвычай хутка. Калі аднойчы ціхай чэрвеньскай раніцай мяне пабудзіў тэлефонны званок, было толькі чатыры гадзіны. Але на двары ўжо зусім развіднелася — як удзень. Званіў міністр культуры Юрый Міхайлавіч Міхневіч. З нейкай трывогай і хваляваннем у голасе прамовіў:

— Хутчэй збірайся, Георгій Мікалаевіч. Я ўжо выклікаў службовую машыну. З хвіліны на хвіліну заеду за табой.

А яшчэ быў выпадак, або Закулісныя кур'ёзы

Без віны вінаватых

Бадай, адна з самых непрыемных прыгод, якая здарылася ў першую гадавіну маёй працы ў Белдзяржфілармоніі, магла дрэнна адбіцца на далейшай службовай кар'еры. Але раскажу ўсё па парадку.

У снежні 1972 года шырока адзначалася 50-годдзе ўтварэння СССР. З нагоды такога юбілею ўрачыстасці ў Мінску ладзіліся ў памяшканні Палаца спорту, куды можна было запрасіць каля пяці тысяч чалавек з усіх абласцей рэспублікі. Іншай глядзельнай залы з такой значнай умяшчальнасцю беларуская сталіца ў той час яшчэ не мела. І хаця ў Палацы спорту былі нязручныя пластмасавыя крэслы, адсутнічала аркестравая яма, а галоўнае — была зусім не прыстасаваная для канцэртаў сцэнічная пляцоўка, партыйнае кіраўніцтва рэспублікі спыніла выбар усё ж на гэтым памяшканні, з-за вялікай колькасці месцаў.

І вось — урачыстая імпрэза. Пасля афіцыйнай часткі распачаўся святочны канцэрт з удзелам майстроў мастацтваў саюзных рэспублік. Усё як быццам ішло гладка, паводле загадзя складзенай праграмы, і нішто, здавалася, не абяцала нечаканасцей. Выступленні вядомых мастацкіх калектываў змяняліся канцэртнымі нумарамі знакамітых салістаў Беларусі, а таксама гасцей, запрошаных з усяго Саветаў Саюза.

І раптам — на табе: калі салістка Вялікага тэатра СССР Тамара Мілашкіна выконвала на авансцэне адну з класічных оперных арий, з-за закрытай заслоны нечакана пачуліся ледзьве ўлоўныя "галасы" электрагітар. Як потым высветлілася, гэта малады вакальна-інструментальны ансамбль "Песняры" рыхтаваўся да свайго выступлення: падключыў музычныя інструменты і мікрафоны да гукаўзмацняльнай апаратуры.

Раззлаваная Т. Мілашкіна, ледзь закончыўшы спяваць, з пачуццём душэўнай крыўды пабегла за кулісы. Следам за ёй імкліва накіраваўся з урадавай ложи тагачасны міністр культуры Ю. Міхневіч, каб неяк супакоіць пакрыўджаную спявачку і папрасіць прабачэння за тэхнічныя накладкі ў канцэрце.

А літаральна праз некалькі нумароў здарылася новая надзвычайная прыгода. Падчас выступлення эстонскага барытона Пальма самаадвольна спрацаваў механізм заслоны, якая пачала апускацца на галаву спявака. І ён вымушаны быў з сярэдзіны пляцоўкі хуценька перамясціцца на самы край авансцэны.

— Ну, Юрый Парыгоравіч, усё гэта дабрам не скончыцца, — сказаў я галоўнаму рэжысёру канцэрта Ужанцаву. — Давядзецца нам трымаць адказ перад начальствам...

І праўда: праз якія-небудзь пару дзён міністра культуры, начальніка ўпраўлення па справах мастацтваў, рэжысёра і мяне выклікалі на нечарговае пасяджэнне Бюро ЦК партыі, якое веў другі сакратар ЦК КПБ А. Аксёнаў. Ад кожнага з нас запатрабавалі падрабязных тлумачэнняў: чаму ў канцэрце, прысвечаным вялікаму ўсенароднаму святу, былі дапушчаны недаравальныя ляпсусы і хібны. Ніякія нашы апраўдальныя доказы, спасылкі на прымітыўнае тэхнічнае абсталяванне і недасканаласць сцэны Палаца спорту да ведама не прымаліся. І я хутка зразумеў, што адным абмеркаваннем на Бюро ЦК

— А што здарылася, чаму такі спех? — збянтэжана спытаў я ў міністра.

— Паедзем у аддзяленне міліцыі вызваляць Уладзіміра Атлантава. Яго невядома за што арыштавалі ўначы.

Ад нечаканай весткі я разгублена прамаўчаў, а пра сябе падумаў: "Во дык гісторыя! Яшчэ чаго добрага сарвуцца гастрольныя канцэрты масквічоў. Тады ад сораму згарэць можна".

Якраз тымі днямі салісты Вялікага тэатра СССР, народныя артысты РСФСР Уладзімір Атлантаў і Тамара Мілашкіна разам з камерна-інструментальным ансамблем прыехалі ў Мінск на гастролі напярэдадні святкавання 30-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Знакамітыя спявакі выступалі са сваёй канцэртнай праграмай пры гучных аншлагах у клубе імя Дзяржынскага, а жылі непадалёк, у гасцініцы "Мінск".

Звычайна пасля кожнага канцэрта яны збіраліся ў гасцінічным нумары Т. Мілашкінай, каб разам павячэраць (рэстаран быў ужо зачынены), а заадно абмеркаваць надзённыя творчыя справы. Пры гэтым, напэўна, не абыходзілася і без моцных напояў. Прынамсі, часта ў калідор даносіліся гучныя размовы і неўтаймоўныя спрэчкі між артыстамі, што не вельмі падабалася адміністратарам гасцініцы. І тыя вырашылі ўрэшце прыструніць маскоўскіх гастралёраў, спыніць іх сяброўскія "вячоркі" з дапамогаю праваахоўных органаў. Спешна былі выкліканы ўчастковыя міліцыянеры, якія, не разбіраючыся ў стасунках прыездных

артыстаў, проста выцягнулі У. Атлантава з гасцінічнага нумара і прымусява даставілі яго ў дзяжурны пакой РАУС Цэнтральнага раёна Мінска.

Калі я і Ю. Міхневіч з'явіліся ў аддзяленні міліцыі, абураны спявак усё яшчэ злосна ляў дзяжурнага з капітанскімі пагонамі, пагражаючы пасля вяртання ў Маскву паскардзіцца на мінскую міліцыю саюзнаму міністру ўнутраных спраў Шчолакаву.

Як маглі, мы трохі супакоілі Атлантава і запэўнілі, што пра гэты інцыдэнт будзе паведамлена кіраўніцтву рэспублікі. Узяўшы зняважанага артыста пад сваю абарону, павезлі яго ў гасцініцу адпачываць. Потым мы наладзілі сустрэчу з усім калектывам таленавітых маскоўскіх салістаў і музыкантаў, каб яны не трымалі крыўду на ні ў чым не вінаватых арганізатараў іх гастролёў. Знання спявакі не толькі паспяхова закончылі свае мінскія канцэрты, але і ўзялі

ўдзел у святочным вечары, прысвечаным 30-й гадавіне вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў. А вось ганебны ўчынак работнікаў міліцыі не застаўся без увагі: некаторыя службовыя асобы атрымалі вымовы, а сёй-той вымушаны быў нават развітацца са сваёй пасадай.

Тэхніка бяспекі падвяла

Неяк у Мінск завітаў на адзін гастрольны канцэрт выдатны французскі піяніст Самсон Франсуа. Ён і раней неаднаразова выступаў з Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі, выконваючы сольныя партыі ў буйных фартэп'янных творах кампазітараў-класікаў.

Гэтым разам сусветна вядомы музыкант уключыў у сваю гастрольную праграму выкананне з нашым аркестрам аднаго з фартэп'янных канцэртаў Моцарта. Як заўсёды, з раніцы пачалася аркестравая рэпетыцыя, якая пад кіраўніцтвам дырыжора Ю. Яфімава працягвалася да другой гадзіны дня. Саліст у суправаджэнні мінскіх аркестрантаў руліва дамагаўся зладжанасці і эмацыянальнай выразнасці ігры, па некалькі разоў, безупынна паўтараў асобныя мясціны моцартаўскага твора.

Пасля працяглай, стомнай рэпетыцыі Самсон Франсуа разам з перакладчыцай накіраваўся ў гасцініцу, з намерам паабедкаць і крыху адпачыць перад вячэрнім канцэртам. Але ўжо седзячы ў машыне, ён раптам успомніў пра разладжаны раэль і таму вырашыў вярнуцца ў філармонію, каб асабіста прасачыць за настройкай інструмента.

Што адбывалася далей, мне расказаў рэжысёр канцэртнай залы Міхаіл Жухавіцкі, у якога літаральна на вачах разыгралася незвычайная трагікамічная гісторыя з удзелам французскага піяніста:

— Я быў якраз у зале, калі на сцэне да настройшчыка раяля падышоў Самсон Франсуа, каб зрабіць нейкія заўвагі наконт гучання музычнага інструмента. Потым бачу — ён пачаў павольна задам адступецца ў бок залы. І раптам знік, як сцрозь зямлю праваліўся. Я адразу зразумеў, што замежны гоस्ць зняўся з трапіў у адзін з двух адкрытых люкаў аркестравай ямы, якая ў філармоніі амаль ніколі не выкарыстоўвалася.

Страшэнна перапалоханыя М. Жухавіцкі і перакладчыца, выцягнуўшы спужанага піяніста з “ямы”, адразу павезлі яго на абследаванне ў паліклініку 4-га Галоўнага ўпраўлення. Там дактары правялі неадкладны медыцынскі агляд замежнага пацыента і, на шчасце, ніякіх цялесных пакаленняў, траўм не знайшлі. Ён адчуваў толькі моцнае нервовае ўзрушэнне.

— Можна, усё ж трэба адмяніць канцэрт? — спыталі мы ў артыста.

— Ні ў якім разе, мінская публіка чакае майго выступлення! — катэгарычна заявіў ён.

І вечарам Самсон Франсуа граў разам з аркестрам абвешчаныя моцартаўскі канцэрт, цёпла сустраўшы слухачоў. Ніхто з іх, вядома, не ведаў пра тое, што здарылася з салістам за некалькі гадзін да выступлення. Праводзячы гося на цягнік да Вільні, мастацкі кіраўнік філармоніі Васіль Сербін, рэжысёр залы Жухавіцкі ды я дзякавалі Богу і бязмежна радаваліся, што Самсон Франсуа не страціў мастацкую форму з-за кур’эзнага выпадку і мог прадоўжыць свае гастролі ў суседняй Літве.

Ганна Герман спявала ў цырку

Да распаду Савецкага Саюза гастролі замежных артыстаў, як правіла, праводзіліся толькі праз Дзяржканцэрт СССР, які быў своеасаблівым імпрэсарам на усёй былой савецкай прасторы. Беларуская філармонія не мела магчымасці сама запрашаць тых ці іншых выканаўцаў з-за мяжы, найперш з-за адсутнасці валютных сродкаў.

І калі аднойчы летам Дзяржканцэрт СССР прапанаваў арганізаваць у Мінску тры выступленні вядомай польскай спявачкі Ганны Герман, кіраўніцтва філармоніі з задавальненнем пагадзілася. Бо гэтая “зорка” польскай эстрады мела велізарную папулярнасць як у сябе на радзіме, так і ў многіх краінах Еўропы.

Пачалі шукаць глядзельную залу, дзе можна было б размясціць палбоўш слухачоў. Палац спорту рамантаваўся. І тут хтосьці з нашых адміністрацыйных установаў прапанаваў выкарыстаць Мінскага цырка, разлічанае амаль на дзве тысячы месцаў, якое ў летні час заўсёды пуставала. Яго і выбралі.

Адначасна з нашага боку была дапушчана сур’ёзная памылка. Перш чым пусціць у продаж білеты, мы забыліся ўзгадніць з замежнай салісткай пытанне пра канцэртную пляцоўку. Калі Ганна Герман даведлася, што яе выступленні ў Мінску мусяць адбыцца ў цырку, яна праз свайго адміністратара катэгарычна заявіла: “На арэне цырка ніколі не спявала і не збіраюся спяваць!”

Філармонія трапіла ў цікавае становішча: канцэртны пад пагорзай зрыву, хаця білеты на іх даўно раскуплены. Трэба было неадкладна штосьці рабіць. Праз Генеральнае консульства ПНР у Мінску мы звярнуліся па дапамогу ў Пасольства Польшчы ў Маскве, каб яго супрацоўнікі нейкім чынам паўплывалі на спявачку, пераканалі яе ў неабходнасці гастрольнай паездкі пасля Ленінграда ў сталіцу Беларусі. Пасля доўгіх, цяжкіх перамоў Ганна Герман, нарэшце, змяніўшы гнеў на літасць, дала згоду на свае выступленні ў Мінскім цырку.

Помню, як гэтая таленавітая польская артыстка, высокая, статная, з прыгожым тварам, упэўнена выйшла на цыркавую арэну і сваім цудоўным голасам пачала выконваць колішнія савецкія песні, якія яна горача любіла, бо ведала іх моцнае эмацыянальнае ўздзеянне на людзей. Спявачка адразу зачаравала слухачоў аўдыторыю, пакарыўшы сэрцы шматлікіх меляманаў яркай выразнасцю і глыбінёй раскрыцця песенных твораў. Публіка была ў захапленні ад яе спеваў і літаральна кожны нумар праграмы сустракала бурнымі апладысмантамі.

Расчуленая такім гарачым прыёмам, Ганна Герман, пакідаючы Мінск пасля гастролі, ужо не шкадавала, што ёй давалося выступаць у цырку, а не ў звычайнай канцэртнай зале.

Георгій ЗАГАРОДНІ,
супрацоўнік рэдакцыі “ЛіМа”
ў 1957—65 гг.

МЕРКАВАННЕ

Кіно і літаратура: парваны ланцуг

На працягу апошніх дзесяці год мне давалося мець самыя непасрэдыя адносіны да творчага кінапрацэсу: альбо ўзначальваў кінастудыю “Беларусьфільм”, альбо ўвогуле курываваў кінагаліну.

На пачатку 90-х разгубленасць у сувязі з падзелам “вялікай дзяржавы” ахапіла як кінематаграфістаў, так і пісьмннікаў. Хранічная нястача сродкаў садзейнічала таму, што сцэнарнае, літаратурнае кіраўніцтва ў беларускім кіно пакінулі вядомыя пісьмнікі. Паступова іх выціснулі і з мастацкіх саветаў. Хваля “новых прадпрыемальнікаў” не цікавілася праблемамі беларускай літаратуры і яе ўвасабленнем на экране. І ўсё ж насуперак нашым кінематаграфістам час ад часу звярталіся да нацыянальнай літаратуры.

Першымі зазірнулі ў нацыянальную скарбонку больш сталыя рэжысёры. У ліку іх — Барыс Сцяпану, які ўвайшоў у гісторыю кіно з фільмам “Альпійская балада” паводле Васіля Быкава. У 1992-м годзе ён пачаў працаваць над фільмам “...Аз вяртаю”, дзе звярнуўся да асобы беларускага філосафа Казіміра Лышчынскага, аўтара трактата “Аб неіснаванні бога”. Рэжысёр Б.Сцяпану і аўтар сцэнарыя У.Бутрамеў паспрабавалі падсыці да матэрыялу з філосафскага пункту гледжання. Але, мабыць, не хапіла ўласнай упэўненасці ва ўмацаванні афіцыйна, ці нейкую рэалізацыю тое, што ў адной са сваіх папярэдніх карцін Сцяпану наадварт прапанаваў вавагу да рэлігіі — а быў гэта не зусім кепскі фільм “Я, Францішк Скарына” — так ці інакш, рэжысёрскі сцэнарый, скарэжыраваны Сцяпанам, атрымаўся рыхлым і непераканаўчым. Здаецца, вопытнага тэатральнага драматурга У.Бутрамева трохі “пераціснуў” кінематаграфіст. Барыс Сцяпану прыступіў да здымак, але хутка захварэў і памёр. Працу над фільмам працягнулі рэжысёры Маргарыта Касымова і Барыс Шадурыкі. Абодва не рызыкнулі пайсці ў напрамку афіцыйнага ідэя Сцяпанова, сцэнарый і трактоўка будучага фільма кардынальна змяніліся. Цяпер фільм апавядае аб трагічным лёсе Казіміра Лышчынскага, ягоных пакутах і кары. Але і ў такім пераўвасабленні двухсерыйны фільм не стаў значнай з’явай беларускага мастацтва, цікавым гістарычным кінаматэрыялам. Фільм скіраваўся ў напрамку звычайнага біяграфічнага леталісу. “...Аз вяртаю” трапіў у стандартнае рэчышча пераліковых падзей і пакінуў глядача з пытаннікам: навошта?

Больш пашанцавала другой гістарычнай асобе — Яну Баршчэўскаму, фалькларысту, выдаўцу, пісьмніку XVIII стагоддзя. Буйнейшы майстар беларускага кінамастацтва Віктар Тураў звярнуўся не да біяграфіі Я. Баршчэўскага і нават не спрабаваў экранізаваць нейкі канкрэтны твор. Рэжысёр вырашыў увасобіць на экране сам дух творчасці слаўтага фалькларыста, выветліць аблічча тагачаснага беларускага шляхецтва. (В.Тураў ажывіў на экране шматлікіх персанажаў зборніка казак і мясцовых паданняў “Шляхціц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях”). Дадаў каларыт сам шляхціц Завальня (чытай — Ян Баршчэўскі) у цудоўным выкананні народнага артыста Беларусі Уладзіміра Гасцюхіна. Карціна дазваляла зазірнуць у сапраўдныя вытокі беларускай культуры, захапіла насаманасцю дзеяння і адметнасцю кінаэкранага насельніцтва. Фільм быў створаны ў 1994 годзе, калі В.Тураў пакутаваў ад анкалагічнага захворвання і добра ведаў пра набліжанне смерці. Але не толькі не прыпыніў здымак, нават адмовіўся ад чарговага абследавання. Такія, як ён, людзі працавалі побач з намі, а мы і сёння не можам уявіць, што стварэнне “Шляхціца” — сапраўды падзвіг. В.Тураў імкнуўся ў сваім апошнім фільме данесці да людзей даброту, шчырасць, любоў да чалавека, надзею на свой народ. В.Тураў — хлопчык, які прайшоў фашысцкі канцлагер, перажыў сталінскі ціск, на хвалі хрушчэўскай “адлігі” вяртаўся ў Мінск, каб расказаць з экрану тое, што да яго ніхто не гаварыў. Так адбылося і з апошняй стужкай.

Яшчэ адно далучэнне да гісторыі — экранізацыя “Споведзі” Ларыся Геніюш, фільм 1996 года «Птушкі без гніздаў». Па сённяшні дзень не згасаюць спрэчкі вакол гэтай беларускай пазтэсы. Стаўша ў расіяваенныя гады палітычным вязнем, яна не разбілітавана і сёння. Адны абвінавачваюць Геніюш у здрадніцтве, калі яе грамадская дзейнасць і жыццё ў Празе мірна суседнічалі з фашысцкай дыктатурай. Другія лічаць пазтку ахвярай сталінскага рэжыму, бо, арыштаваная ў 1948 годзе, яна вярнулася ў родную Зэльву толькі ў 1956-ым. Рэжысёр Віталь Дудзін, добра вядомы глядачам па стужках «Іван», «Пад небам блакітным, імкнуўся абсыці ў сваім кінарамане абедзве гэтыя трактоўкі — як абвінавачваю, так і апраўдальваю, ён паспрабаваў прадставіць Л.Геніюш як сведку гісторыі. У фільме паказаны як падзеі ў акупаваанай немцамі Празе, так і арышт пазтэсы савецкімі чэкістамі, але канкрэтных адзнак рэжысёр не робіць, пакідае ўсё на развагу глядачоў. Рэжысёр здолеў захаваць у кінастужцы характэрны для Геніюш абостраны драматызм перажывання. Шэраг эпізодаў, як, напрыклад, стыхійны бунт супраць камуністаў, альбо вызваленне Прагі савецкімі войскамі вырашаны з такім нервам, што шчыміць сэрца. Але мазаічная пабудова фільма не дазволіла яму ўзняцца да самай высокай планкі. У выніку не вельмі ясна аўтарскай канцэпцыі фільм не падтрымаў ні ўлады, ні апазіцыю, канешне, не ўсё зразумеў і глядач. Са здымкаў фільма — доказ таго, што ў Беларусі ёсць вельмі цікавыя акцёры: галоўную ролю рэжысёр

рызыкнуў даверыць актрысе з Маладзечна і дэбютантцы ў кіно Таццяне Кавалеўскай і не памыліўся.

За апошні час ніхто з кінематаграфістаў не прапанаваў экранізаваць творы Янкі Купалы альбо Якуба Коласа. Нават надыходзячы юбілей слаўтых песняроў не зварухнуў творчыя намеры майстроў беларускага кіно. На жаль, такія вельмі кінематаграфічныя творы, як «Сымон-музыка» — лірычны, рамантычны і выключна нацыянальны, а таксама фальклорная, з філосафскім адмысленнем жыцця пазма «Новая зямля» засталіся па-за межамі ўвагі кінематаграфістаў. Можна, святкаванні, што адбудуцца сёлета, падштурхнуць майстроў экрану, зацікавіць іх і яны ўбачаць нацыянальны скарб?

Так ці інакш, але ўсё ж кінематаграфісты звярталіся да беларускай літаратуры. Пашанцавала Івану Шамякіну: мэтр кіно Ігар Дабралеўбаў экранізаваў два ягоныя апавяданні пад агульнай назвай фільма «Эпілог» (1994). Але бессэнсоўнасць жыцця, бязвер’е і адсутнасць хаця б нейкай надзеі зрабілі пастаноўку такой цымянай, што лепш было б замест «Эпілога» назваць «Некрасолам». Нават бліскучы дуэт майстроў беларускага сцэны Эдуарда Гарачага і Валянціна Белавоскіца не выратаваў становішча. У выніку кінапракатчыкі не толькі Расіі, але і Беларусі адмовіліся ад набыцця фільма. Рэжысёр пісаў лісты ва ўсялякія «верхнія» інстанцыі з патрабаваннем шырокага кінапаказу карціны. Камерыйны аддзел кінастудыі неаднойчы прадстаўляў «Эпілог» на самых розных кінарынках, але працаць стужку так і не здолеў.

Сумны лёс закрануў таксама падвоную экранізацыю Васіля Быкава “На Чорных лядах” (1995) — фільм, створаны Валерыем Панамаровым. Сцэнарый быў насычаны глыбокім псіхалагізмам, дакладнымі і вельмі рознымі характарыстыкамі персанажаў. Моцны ансамбль беларускіх акцёраў, здавалася, забяспечыў фільму поспех. Рэжысёр з энтузіязмам распачаў здымкі. Адзін за трыці і... “перагарэў”. Так можа здарыцца не толькі ў кіно, у кожным відзе мастацтва. На здымачнай пляцоўцы згасла напружанасць, паніклі акцёры, хварэў рэжысёр, здымкі час ад часу прыпыняліся, страцілася тая атмасфера, якая завяла натхненнем... На службовы прагляд на кінастудыі “Беларусьфільм” быў запрошаны Саюз пісьмнікаў. Стужку абмяркоўвалі доўга і горача. Пазней нават Быкаў вымушаны быў сказаць, што кінастужка, пэўна, не будзе карыстацца шырокім глядацкім попытам. Фільм вытрымаў два прэм’ерныя кінапаказы ў ДOME літаратара...

Больш пашанцавала Віктару Казько. Справа ў тым, што ён на працягу немолага часу ўзначальваў сцэнарную калегію кінастудыі. Яму як пісьмніку і былому галоўнаму рэдактару студыі было прасцей прыставацца (у нармальным сэнсе слова, без абразы!) да сучаснай мовы кіно — дынамічнай, паспешлівай, насычанай непарыўным дзеяннем. Ды і папярэдні вопыт, набыты з такімі грунтоўнымі фільмамі, як “Сад”, “Паводка”, дапамагаву яму. І нават хваробы, якія адна за другой завалілі на Казько, не перашкодзілі яму стварыць два цудоўныя сцэнарны — “Маленькі баец” і “Зорка Венера” (рэжысёр Маргарыта Касымова). Абодва адрасаваны маладому пакаленню, чый лёс добра ведае выхаванец дзіцячага дома В.Казько. З самага пачатку сцэнарыі, а потым фільмы не прэтэндавалі на нейкае аўтарскае “бачанне свету”, не ставілі мэту здзівіць глядача сцэнарна-рэжысёрскімі штукарствамі. Простыя і ясныя стужкі прысвечаны вечным тэмам: “Маленькі баец” — замацаванню даброты ў час, калі падлетак застаўся без бацькоў, “Зорка Венера” — шчырай дзіцячай істоце, якая спрабуе выцягнуць з бяды сястру. Кінакарціны знайшлі свайго глядача. Можна, гэта не пункт адліку для творчай ацэнкі фільма, але воль цікавыя лічы. Прамыя затраты (без кінастудыйных працэнтаў) на вытворчасць фільма “Зорка Венера” склалі 90,5 млн.бел.руб. За адзін год карціна была прададзена на кінарынках і тэлекірмашах у 42 рэгіёны Расіі і 6 абласцей Беларусі на суму 9 млн.бел.руб. і 281 тыс. расійскіх рублёў. Такім чынам, стан набліжаецца да пакрыцця ўласнага каштарыса фільма. Гэта найлепшае сведчанне таго, што стужка не апынулася на паліцы фільмасховішча.

У апошні час у жанры, які лёгка перакладаецца на мову кіно, працуе беларускі пісьмнік Георгій Марчук. Па ягоным творы Дзмітрый Зайцаў зрабіў пранікліваю стужку “Кветкі правініцы”. Фільм хвалюе глыбінёй пазнання звычайнай і няблізкай правініцы, чысцінёй вобразаў, светлай маральнага духу герояў. І доказ поспеху фільма — Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь аўтару сцэнарыя Г.Марчуку, рэжысёру Д.Зайцаву, аператару У.Спарышкову, выканаўцу галоўнай ролі В.Цітову. Г.Марчук піша кінематаграфічна (пэўна, важкую ролю адыграла тое, што на працягу многіх гадоў ён працаваў на “Беларусьфільме”), і ў ягоным партфелі шэраг цікавых прапаноў — “Вочы і сон”, “Без анёлаў” і асабліва — дзве кнігі “Крык на хутары”, якімі ў свой час цікавіліся М.Пташук, В.Нікіфару і В.Рыбараў. Але ўсе творы нібы чакаюць свайго часу. Якога? Калі не стане Г.Марчука, альбо не стане беларускага кіно?

Калі трапляе ў рукі кніга Мікалая Чаргінца, заўсёды здзіўляешся яе напружанаму сюжэту, дэтэктыўнай пабудове падзей, ёмістасці характараў. Не самая ўдалая экранізацыя — “Бег ад смерці” (1996), ажыццэўлена Віктарам

Дзяргіным, выявіла яшчэ адну рысу, якой нібы мэтанакіравана пазбягае беларускае кіно: у нас амаль няма фільмаў патрыятычнага, выхавальнага накірунку. У значнай частцы літаратуры асоба беларуса прадстаўлена як вельмі памяркоўнага чалавека, у чымсці страчанага, часцей за ўсё бруднага, хворага, панурага, крывага альбо кульгавага. У М.Чаргінца беларус-герой твора — крэпкі, моцны, шчыры, адкрыты чалавек, здольны думаць сам і прымаць адказныя рашэнні. Герой, з якога можна браць прыклад і якім можна ганарыцца. Менавіта такі вобраз дадзены ў рамана “Вам заданне”, што на працягу некалькіх гадоў знаходзіцца ў планах “Беларусьфільма”.

Плённымі з’явіліся пошукі пісьмнікі Сяргея Тарасова і рэжысёра Віктара Шавялевіча, якія стварылі на БТ фільм “Пастка для зубра”. Галоўнае ў карціне — даследаванне нашай гісторыі, паказ сутнасці людзей, якія прагнуць улады.

Цікава, з выкарыстаннем нацыянальнага фальклору і бытавога гумару напісана жартуўная пазма Сяргея Давідовіча “Свежына з салютам”. Аднайменная кінастужка створана рэжысёрам-дэбютантам Іванам Паўлавым, дастаткова багатая па кінематаграфічным пераўтварэнні і да таго ж — створана на беларускай мове (што таксама не частая з’ява ў нашым кіно), менавіта гэта дазволіла захаваць і народны каларыт, і беларускі гумар, які, безумоўна, страчвае пры перакладзе.

Спрабуюць свае сілы ў кіно маладыя беларускія аўтары. Па аповесці Валерыя Сарокі рэжысёр Барыс Шадурыкі стварыў фільм “Апёк”, прасякнуты вострым непакоем за лёс падлеткаў, якія апынуліся ў “зоне”. Аляксандр Качан з’явіўся аўтарам ажно двух сцэнарыяў за адзін год: “Павадыр”, пастаўлены Аляксандрам Яфрэмавым, і “Эскізі на маніторы”, над якім працаваў і сілу абставін шэраг кінаспецыялістаў, у тым ліку рэжысёр Руслан Згліч. Але адзначыць можна толькі меладраму “Павадыр” А.Яфрэмава, якога глядачы добра памятаюць па лёгкіх, прыгожых фільмах — “Родная справа”, “Давай пажніміся”, “Наш чалавек у Сан-Рэма” і інш. Сваёй даступнай лірычнасцю “Павадыр” прывабіў глядачоў на фестывалі “Залаты віцязь”, да таго ж выпусціў у свет шэраг цудоўных беларускіх акцёраў (дарчы, у фільме ўсе ролі выконваюць беларускія артысты), найбольш запамінальных з якіх Валерыя Арланава і Пётр Юрчанкоў-малодшы. І ўсё ж такі поспех “Павадыра” — больш за кошт рэжысёра, чым аўтара. Падобнае, зразумела, не адбудзецца з “Эскізам на маніторы”.

Ужо здаймаецца шматсерыйны тэлефільм “Дзіця, сястра мая” па сцэнарый беларускага драматурга Юліі Ляшко, дарчы, за які яна атрымала прыз на Усерасійскім конкурсе. На жаль, пастаноўка фільма ажыццяўляецца ў значнай ступені за грошы Санкт-пецярбургца (у нармальным сэнсе слова, без абразы!) да сучаснай мовы кіно — дынамічнай, паспешлівай, насычанай непарыўным дзеяннем. Ды і папярэдні вопыт, набыты з такімі грунтоўнымі фільмамі, як “Сад”, “Паводка”, дапамагаву яму. І нават хваробы, якія адна за другой завалілі на Казько, не перашкодзілі яму стварыць два цудоўныя сцэнарны — “Маленькі баец” і “Зорка Венера” (рэжысёр Маргарыта Касымова). Абодва адрасаваны маладому пакаленню, чый лёс добра ведае выхаванец дзіцячага дома В.Казько. З самага пачатку сцэнарыі, а потым фільмы не прэтэндавалі на нейкае аўтарскае “бачанне свету”, не ставілі мэту здзівіць глядача сцэнарна-рэжысёрскімі штукарствамі. Простыя і ясныя стужкі прысвечаны вечным тэмам: “Маленькі баец” — замацаванню даброты ў час, калі падлетак застаўся без бацькоў, “Зорка Венера” — шчырай дзіцячай істоце, якая спрабуе выцягнуць з бяды сястру. Кінакарціны знайшлі свайго глядача. Можна, гэта не пункт адліку для творчай ацэнкі фільма, але воль цікавыя лічы. Прамыя затраты (без кінастудыйных працэнтаў) на вытворчасць фільма “Зорка Венера” склалі 90,5 млн.бел.руб. За адзін год карціна была прададзена на кінарынках і тэлекірмашах у 42 рэгіёны Расіі і 6 абласцей Беларусі на суму 9 млн.бел.руб. і 281 тыс. расійскіх рублёў. Такім чынам, стан набліжаецца да пакрыцця ўласнага каштарыса фільма. Гэта найлепшае сведчанне таго, што стужка не апынулася на паліцы фільмасховішча.

У свой час мне як рэжысёру і мастацкага, і дакументальнага кіно пашанцавала працаваць з выдатнымі пісьмнікмі. Сярод іх Уладзімір Караткевіч, Максім Танк, Андрэй Макаёнык, Максім Лужанін, Уладзімір Мехуць, Барыс Сачанка, Аляксей Псыянкоў, Сяргей Новік-Пяюн, Рыгор Барадулін, Валянцін Лукша, Аляксей Петрашкевіч, Кастусь Губарэвіч. Таму з усёй адказнасцю магу сцвярджаць, што ў Беларусі існуе вельмі моцны падмурак для стварэння высокаакаснай драматургічнай кінаасновы.

У тым, што ў апошні час па сутнасці разарваўся ланцуг “беларуская літаратура — нацыянальнае кіно”, вінаватыя, пэўна, як кінематаграфісты, так і пісьмнікі. На жаль, шэраг цудоўных беларускіх аўтараў застаецца па-за ўвагай беларускага кіно. Асабліва шкада ў тых выпадках, калі гэта тыя пісьмнікі, якія зрабілі нашаму кінематографу імя і ўзялі на ўзровень сусветнага мастацтва. Напрыклад, Аляксей Дударуў, аўтар “Белых Рос” і “Восенскіх сноў”, стварае п’есы, на якія цяжка дастаць білет, але сённяшняе кіно яго не заўважае ўвогуле. Па-за межамі кіношнай цікавасці застаюцца Аляксей Петрашкевіч, аўтар сцэнарыя вострапублічнага фільма “Нядзельная ноч”, пастаўленага В.Туравым, альбо Волга Іпатава, аўтар сцэнарыя элегантага і тонкага фільма А.Карпава “Гамункулус” (“Вузляк святбора”). У тым жа радзе аўтары, якія доўга і плённа працавалі ў дакументальным жанры: Уладзімір Саламаха, Рыгор Барадулін, Уладзімір Мароз. 15 бліскучых з пункту гледжання кінаапавяданняў выдаў Іван Пташнікаў. Яскравая гісторыя радзімы — у грунтоўных творах Генрыха Далідовіча, такіх, як “Кліч роднага звону”. Не хочацца кагосьці пакрыўдзіць, прапусціўшы імя, але гэты спіс можа быць бясконцы. Бо добрай беларускай літаратуры хапае. Не хапае кіно.

Юрый ЦВЯТКОЎ,
кінарэжысёр, заслужаны дзеяч
мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай
прэміі Рэспублікі Беларусь

Вызначаны лаўрэат
Літаратурнай прэміі
імя Кандрата
Крапівы за 2001 год

Як паведамляў "ЛіМ", у мінулым годзе рэдакцыя часопіса "Вошык" заснавала штогадовую Літаратурную прэмію імя Кандрата Крапівы. Яна прысуджаецца за лепшыя сатырычныя і гумарыстычныя творы, надрукаваныя на старонках часопіса, і адметны ўклад у развіццё беларускай сатыры і гумару.

Згодна рашэнню рэдакцыйнай калегіі часопіса першым лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Кандрата Крапівы стаў вядомы паэт, даўні аўтар "Вошыка" Павел Саковіч.

Лаўрэату будуць уручаны дыплом і грашовая прэмія.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Адчуць і зразумець
прыроду

Вядомы мастак-пейзажыст В. К. Бялыніцкі-Біруля пісаў: "У аснове таленту пейзажыста заўсёды ляжыць шчырая любоў да прыроды — зразумець, адчуць прыроду, здолець падслухаць яе гаворку не ўсім дадзена. Усё сваё жыццё я шмат працаваў, вучыўся, назіраў і прыслухоўваўся да маўчання і гаворкі прыроды. І цяпер, у сваёй адзіноце, я заўсёды назіраю яе вечно зменлівае жыццё. Прырода абуджае ў чалавеку розныя па сваім характары пачуцці і перажыванні. Розныя станы ў жыцці яе па-рознаму адгукаюцца ў душы".

Выставы пейзажа ў Магілёве (музей В. К. Бялыніцкага-Бірулі з 28 лютага 2002 г.) і Нацыянальным мастацкім музеі РБ (Мінск, з 4 сакавіка 2002 г.) прысвечаны 130-годдзю за дня нараджэння Вітольда Казтанавіча Бялыніцкага-Бірулі.

Палотны І. Пранішнікава, В. Паленава, І. Левітана — настаўнікаў Бялыніцкага-Бірулі: яго блізкіх сяброў, з якімі ён быў цесна звязаны па-сяброўску і творча на працягу ўсяго свайго жыцця — А. Сцяпанавы, С. Жукоўскага, А. Моравава, В. Раждзественскага, А. Грыца; сучаснікаў, буйнейшых рускіх мастакоў, для якіх пейзаж быў неад'емнай формай самавыяўлення, — А. Архіпава, К. Каровіна, І. Грабара, С. Герасімава, Л. Туржанскага складаюць аснову выставы ў Магілёве. І, вядома ж, работы самога В. Бялыніцкага-Бірулі, сцішаныя і лірычныя, настальгічныя і паэтычныя, прадстаўлены на выставе "Натхненне эцюда" ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь.

Захаваныя алейныя эцюды В. Бялыніцкага-Бірулі, прадстаўленыя на выставе, дазваляюць глядачу выявіць логіку работы мастака над карцінай (большая частка эцюдаў гэта закончаныя самастойныя творы, а многія з іх служылі мастаку асновай для стварэння карцін на працягу многіх гадоў), як складалася ва ўяўленні мастака канкрэтны вобраз прыроды, яе "філасофскі" змест.

Марына ТРАФІМАВА,
навуковы супрацоўнік НММ РБ

Паэтычны мост між народамі

З нагоды выпуску двухтомнай "Анталогіі беларускай поэзіі" (2001 г.) у перакладах Генадзя Рымскага Саюз пісьменнікаў Расіі і выдавецтва "Русский двор" правялі 18 студзеня ў Маскве ў канферэнц-зале СП Расіі вечарыну-прэзентацыю. У ёй бралі ўдзел вядомыя пісьменнікі, літаратуразнаўцы, аматары паэзіі, супрацоўнікі пасольства РБ у Расіі, родныя Г. Рымскага, прадстаўнікі нацыянальна-культурных аб'яднанняў беларускай дыяспары, члены камісіі СБП па творчай спадчыне паэта-перакладчыка Г. Рымскага. Вечарыну вёў сакратар праўлення СП Расіі М. Пераяслаў. Ён казаў пра асаблівасці аўтарскай анталогіі, унёсак СП Расіі ў яе падрыхтоўку і выданне. Дырэктар выдавецтва "Русский двор" В. Вароніна распавяла пра плейнае супрацоўніцтва з Г. Рымскім, з якім пачалася перапіска аб рабоце над анталогіяй адразу ж пасля выхаду

зборніка "Белорусская лирика XIX—XX веков" у яго перакладах. Напрыканцы мінулага года анталогія выйшла ў свет, і гэта здарылася праз 40 гадоў пасля папярэдняй, выдадзенай у Маскве.

Прамоўцы гаварылі пра ўдалае перастварэнне перакладчыкам твораў беларускіх аўтараў. "Выдатныя пераклады. Наватарская, высакародная праца СП Расіі, — сказаў старэйшы знаўца беларускай паэзіі і выкладчык Літінстытута А. Уласенка. — Трэба ўзнавіць факультэт перакладчыкаў у Літінстытуце, бо патрэба ў кваліфікаваных перакладчыках у цяперашні час вялікая. Мы павінны глыбока вывучаць беларускую літаратуру, бо беларуская паэзія — самая-самая сярод славянскіх літаратур, прашу паверыць мне, украінцу па паходжанні".

"Выдатны двухтомнік, — сказаў пісьменнік А. Кажадуб. — Гэта святая, сапраўднае, вялікае

і для Беларусі, і для Расіі. Я падрыхтаваў праграму сумесных выданняў расійскіх і беларускіх пісьменнікаў. Друкуем творы В. Быкава, яны запатрабаваны чытачом".

З насычанай, праблемнай, глыбокай прамовай выступіў А. Каўка: "Трымаю ў руках двухтомнік і маю пачуццё цэпыні і ўдзячнасці. Арыгінальна, трапятліва, густоўна выкананая работа! "Русский двор" зрабіў святы пачын. Яго неабходна падтрымаць, пераклаўшы "невядомага Купалу", нацыянальнага пракока, выразнака беларускай ідэі, выкладзенай у цудоўным вершы "Годзе..." Без нацыянальнай ідэі беларускаму народу цяжка застацца самім сабой..."

Гучалі на вечарыне вершы на беларускай і рускай мовах беларускіх паэтаў і самога Г. Рымскага, нізка новых твораў якога змешчана ў анталогіі.

М. САВІК

Новае пра мастака Геду

Нядаўна сталі вядомы падрабязнасці жыцця 1920—1940 гадоў вядомага беларускага мастака Канстанціна Мікалаевіча Геды. Творчая спадчына магілёўскага творцы заўсёды выклікала цікавасць даследчыкаў беларускага мастацтва даваеннага часу.

Пра яго творчасць вядома па каталогах, публікацыях. Шмат новага далі даследаванні ў архівах Масквы. Напрыклад, вядома, што яшчэ ў маладыя гады яго творы выклікалі цікавасць у настаўнікаў Магілёўскага рэальнага вучылішча. На першай выставе вучнёўскіх работ Віленскай навучальнай акругі творы яго (як напісана ва ўступе да Каталога) "прыцягвалі ўвагу". Гэта былі зробленыя алейнымі фарбамі эцюды з жывёл і "па-мастакоўску скаманаваныя і выкананыя сепіяй вінеткі, на якіх паказаны моманты школьнага жыцця".

Гэта быў 1910 год. Потым — гады спэцыяльнага прафесійнага тайнаў у сценах Маскоўскага вучылішча жывапісу, скульптуры і дойлідства (1914). У 1924 годзе Канстанцін

Геда — актыўны ўдзельнік мастацкіх выставак у Магілёве і Мінску. Амаль да 1941 года працягвалася яго праца мастака-стваральніка гістарычных палотнаў пра грамадзянскую вайну. Яны называліся "У атаку", "Першая конная", "Паўстанне сялян 1748" і інш. Дарэчы, твор "Атака" быў надрукаваны на старонках "Звязды" 12 лістапада 1940 года. Шматлікія выстаўкі (перасоўныя, рэспубліканскія) дапамагалі глядачу больш дасканала знаёміцца з жывапіснай манерай мастака, яго магчымасцямі кампанаваць вялікія формы на палотнах.

Асаблівага майстэрства дасягаў Геда пры перадачы руху коней, пра якіх ведаў амаль усё. Нездарма, коні становіліся "галоўнымі дзеючымі асобамі" найбольш вядомых яго палотнаў.

І вось навіна. Пляменнік жонкі Канстанціна Геды — Алег Барысавіч Макаранка з Магілёва прывёз у Нацыянальны мастацкі музей некалькі работ мастака, каб на "справе" пераканаць, што

гісторыя пра мастака Геду не закончылася. Зараз сталі вядомы некаторыя новыя біяграфічныя звесткі: у 1943 г. сям'я Геды з'ехала на Захад. Спярша жылі ў Чэхіі, потым — у Аўстрыі, а зараз засталася адна дачка — Ірына, якая жыве ў Аргенціне. Сам мастак памёр у 1977 годзе ў Аргенціне. Там захоўваюцца і творы Геды. Менавіта пра гэта распавядаў Алег Барысавіч, які, на наш погляд, робіць вялікую справу зберажэння каштоўнасцей беларускага мастацтва даваеннага часу. Бо, на жаль, менавіта перыяд 20—30-х гадоў у станаўленні беларускага мастацтва мае шмат "белых плямаў".

Магчыма, з дапамогай дачкі Канстанціна Геды — Ірыны Канстанцінаўны, яе стрыечнага брата — Алега Макаранкі гэтых цёмных і недаследаваных старонак нашай гісторыі стане меней.

Л. НАЛІВАЙКА,

кандыдат мастацтвазнаўства, вядучы навуковы супрацоўнік НММ РБ

ЧАСОПІСЫ

"Кантакты і дыялогі", № 11

Пра асноўную тэматыку гэтага нумара інфармацыйна-аналітычнага і культуралагічнага бюлетэня "Кантакты і дыялогі" сведчыць вынаска на вокладцы: "Беларусь — Расійская Федэрацыя: грамадска-культурнае ўзаемадзеянне". Багаты на цікавыя факты матэрыял дырэктара Цэнтра ўкраіназнаўчых і беларузнаўчых даследаванняў Інстытута славянскага ведаў Расійскай акадэміі навук Ю. Лабінцава "Беларускія пратэстанцкія эмігранты ў Заходняй Еўропе і іх уклад у развіццё рускай культуры новага часу: Ілья Капіевіч". Аўтар прыходзіць да высновы: "Уся кнігавыдавецкая дзейнасць І. Капіевіча і яе вынікі — гэта, хутчэй, самы пачатак уваходжання Расіі ў маштабны агульнадзяржаўны кантакт з заходнеўрапейскай навукай і культурай, пачатак спробаў такога ўваходжання, або, дакладней, знаёмства з еўрапейскім светам. І ў гэтым роля беларускага пратэстанцкага эмігранта І. Капіевіча, які правёў юнацкія гады ў Маскве, а потым апынуўся на Захадзе, — даволі значная і відарэчыстая". Навуковы супрацоўнік Інстытута мовы, літаратуры і гісторыі Карэльскага цэнтра РАН Н. Прушынская ўдакладняе некаторыя моманты жыцця і стварэння свайго бакі ("Новыя звесткі да біяграфіі пісьменніка А. Мрыя (Андрэя Шашалевіча)". Прынамсі, гэта тычыцца яго нараджэння, стасункаў з іншымі літаратарамі. Цікавае выступленне прэзідэнта Маскоўскага клуба беларусаў і Міжнароднай асацыяцыі дзелавых людзей "Сябры" А. Кандыбы "Сябры" пачынаюць аб'ядноўваць дзелавых людзей свету". Аўтар раскавае пра тую работу, што вядзецца ў Маскве і рэгіёнах Расіі па згуртаванні беларусаў, прыводзіць прозвішчы тых, хто ўваходзіць у склад Маскоўскага клуба беларусаў. А гэта не адзін дзесяткаў знакамітых людзей — дзяржаўных дзеячаў, прамыслоўцаў, пісьменнікаў — усіх тых, хто ў далечыні ад Расіі не забывае, што ён беларус і прымае захады для таго, каб паміж беларусамі, незалежна ад месца іх пражывання, усталяваліся цесныя кантакты. Як сведчыць А. Кандыба, "атрымана пасведчанне аб рэгістрацыі нашай клубнай газеты "Сябры". Цяпер заканчваецца фарміраванне рэдакцыйнай калегіі. Мы спадзяемся, што з лістапада газета будзе выдавацца на 16 старонках. Яна будзе шырока

распаўсюджвацца не толькі ў Расіі, але і за мяжою — магчыма, у 50 дзяржавах свету, дзе жывуць беларусы". А яшчэ А. Кандыба сведчыць: "Мы спрыяльна, адкрыта ставімся да ўсіх тых, хто захаце ўступіць у нашу арганізацыю і яе падраздзяленні, хаця да масавасці не імкнёмся. Уся работа, што праводзіцца нам, накіравана на сумесныя з кіраўніцтвам Беларусі дзеянні па стварэнні моцнай, арганізаванай беларускай дыяспары — супольнасці выхадцаў з Беларусі, землякоў і іх сяброў, якія жывуць за межамі сваёй Радзімы. Вельмі важнымі нам уяўляюцца дзеянні па выпрацоўцы і ажыццяўленні дзяржаўнай праграмы "Беларусы ў свеце", прапаганда культуры, традыцый і дасягненняў беларускага народа, "прасоўванне" беларускіх тавараў і тэхналогій на расійскі і міжнародны рынак". Кандыдаць геаграфічных навук, выкладчык факультэта міжнародных адносін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта І. Захаранка ў артыкуле "Беларускае ўсходназнаўства" знаёміць з тымі захадамі, што рабіліся ў розны час прадстаўнікамі Беларусі ў галіне лепшага вывучэння і спазнання Усходу. А доктар філалагічных навук, загадчык Расійскай нацыянальнай бібліятэкі М. Нікалаеў знаёміць з адным з важных мерапрыемстваў, што прайшлі апошнім часам, — канферэнцыяй "Санкт-Пецярбург і беларуская культура". Змешчаны і шэраг іншых матэрыялаў. А. Мальдзіс ("Амбасадар кітайскай культуры. І не толькі кітайскай...") прамаўляе слова пра вядомага паэта і старшыню праўлення Таварыства "Беларусь — Кітай" А. Вярцінскага, якому нядаўна споўнілася 70 гадоў. Друкуецца верш С. Панізіка "Анатолію Вярцінскаму на дзень яго нараджэння". У раздзеле "Беларусы і ўраджэнцы Беларусі ў свеце" прапануюцца персаналіі Г. Гарэцкай, Л. Ганчаровай, А. Жэбрака. Інфармацыйна насычаны раздзел "У Беларускім ПЭН-цэнтры", Можна пазнаёміцца з рэцэнзіямі на новыя кнігі. Э. Дубянецкі разглядае "Гісторыю і міфы" В. Грыцкевіча. М. Тычына аналізуе зборнікі маскоўскай ВШУ, у якіх закранаецца беларуская праблематыка. І як заўсёды, каштоўную паслугу шматлікім зацікаўленым чытачам акажа раздзел "Надрукавана пра кантакты ў Беларусі і свеце".

А. М.

"Беларуская думка", № 1

Нумар адкрываецца каляндраўнай казкай М. Шэлехава "Краіна зайцаў". Раздзел "Літаратура і жыццё" прадстаўлены вершамі С. Страбковай і пачаткам "Ненапісанай аповесці" І. Пташнікава. У раздзеле "Крытыка і бібліяграфія" змешчаны рэцэнзіі А. Волака на кнігу Аркадзя і Юрыя Русецкіх "Художественная культура Витебска с древности до 1917 года" ("Віцебск: культурная візітоўка") і С. Чубакова на манаграфію А. Звознікава "Гуманізм і хрысціянства в русской литературе XIX века" ("Гуманізм рускай класікі"). Часопіс працягвае рубрыку "Да 120-годдзя за дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа". Гэтым разам Ю. Цвяткоў выступае з артыкулам "Кіно, распятае на крыжы", у якім раскаваецца, як у розны час экранізаваліся творы двух класікаў нацыянальнай літаратуры. "На скразняковых вятрах эпохі" — слова А. Марціновіча, прамоўленае ў сувязі з юбілеем Б. Тарашкевіча.

"Крыніца", № 2

У другім нумары часопіса "Крыніца" апублікаваны творы Уладзіміра Арлова, Аляксея Беллага, Міколы Купрэва, Аксаны Забужкі і Барыса Сачанкі. У рубрыцы "Ты" падаецца "постаць" Уладзіміра Арлова: змешчана яго інтэр'ю з Юрыем Станкевічам, а таксама філасофскае апавяданне "Ордэн Белай Мышы". Рубрыка "У нас" адкрываецца падборкай вершаў Аляксея Беллага. У гэтай жа рубрыцы друкуецца фантастычная аповесць Міколы Купрэва "Пастух у космасе". Публікуецца закончанае перакладнае рамана Аксаны Забужкі "Палаявыя доследы ўкраінскага сексу" (з украінскай мовы гэты твор пераклалі Аляксей Астраўцоў і Галіна Булыка). Раман змешчаны ў рубрыцы "Яна". Працягваецца публікацыя дзённікаў Барыса Сачанкі "З запісак рэдактара...". Дзённікі надрукаваны ў рубрыцы "Наша".

С. Я.

Далёка — блізка...

Ад хаты — да рэчкі за агародамі: як гэта было далёка! Бяжыш, бывала, калі прыхопця прыцемкі, — і сэрца ёкае, заходзіцца: хача б з кім-небудзь не спатыкнуцца са страшным...

А зараз выйшаў: як усё яно блізняка — метраў дзвесце, калі стаць на палавіне гэтай, такой доўгай калісці, дарогі...

Ці не гэтак і з жыццём: пачыналася — аж дух займала ад бязмежжа, — настолькі ўсё далёка, канца-краю не відаць. А стаў, адолеўшы палову, — пабачыў: да вусцішнасці блізка ўсё. Ад калыскі да... — як зараз ад хаты да рэчкі...

Зрэшты, цяпер ужо і не рэчкі зусім, а канавы. Рэчкі няма, няма лязняку, алешніку, крушыніку, няма ўзбалоткаў, што нараджалі столькі вясновага шматгалосся. Глуха зараз у наваколлі. Здараюцца рэдкія галасы — і знаёмыя, і дагэтуль не пазнаныя. Але няма Свята — Свята Вясны: няма салаўя...

Анямела і вёска. Няма песні — жывой, з душы ў душу. Усё, дарэшты, перасялілася ў "скрынку": і хаты, і людзі. Голас чалавечы нібы атрафіраваўся, адмер, калі не лічыць

*У гасціцах нужды ні якой,
Хоць недаатка ты не знаеш,
Багат і салам і мукой,
Закон вяліч без хлеба-солі
Нікуды не хадзіць ніколі...*

Зусім зразумела і натуральна: "прастамоўе", мова "простага люду" адпавядае жанру — "застольнаму вітанню" (з гэтага "прыём" карысталіся і "рускамоўныя", і "польскамоўныя" асяродкі тагачаснага грамадства на Беларусі), — і "русізмы", зважаючы на стан распрацаванасці (а дакладней — не распрацаванасці) літаратурнай мовы, непазбежныя тут і выбачальныя... І каб не гэтае, апошняе, што само "напрасілася", слова — "выбачальныя", — можна было б толькі і канстатаваць: якая ўсё ж яна, мова гэтага "жарціка", далібог, жывая і, як сказана, гнуткая... Адно "татусь" (як зваротак да культывага служкі — "отец", "батюшка") чаго вартае!.. А сінтаксічны лад: "Хоць ты, то праўда, і не маеш...", — кароценькае "то" якім "светлячком" высвечвае яно адасобленае, пабочнае, слова "праўда"...

Але ж: "выбачальныя" — моўленае слова раптам "паказала пальчыкам" на радок: "Ты ізвіні, што так прыйшлі..."

Васіль ЗУЁНАК

ЭЦЮДЫ

некалькі зыкаў п'янага бузацёрства ды лаянкі...

Дзе яшчэ знойдзеш...

Вось яна — наша абсмяяная зласліўцамі, занябная, наша родная, наша беларуская мова, — дзе яшчэ знойдзеш такое (хіба ў ангельскай? — дзе, бывае, на тузін паняццяў — адно-адзінае слова...):

"Прабегшы некалькі хат, Арцём звярнуў на агароды, шуснуў у каноплі, адтуль разараю між капусты забег у надворак Юркі Труса, з надворку заламаў у вулачку і пасучыў да калодзежа..." — дзе знойдзеш такое, паўторым, багацце?..

А Якуб Колас — знайшоў: "прабегшы — звярнуў — шуснуў — забег — заламаў — пасучыў", — гэта, як быццам, не толькі, каб намалываць стан і спосабы "перамяшчэння ў прасторы" крыху "хлесаюўшага" (!) Арцёма, што ўцякае ад жонкі (а яшчэ ж і "прывязку да мясцовасці" дададзім: "на агароды... у каноплі... разараю між капусты... у надворак... у вулачку... да калодзежа..."), — дык вось "не толькі...", але, здаецца, і каб даць добрае заткала на рупары тых, хто трубіць аб нейкай беднасці беларускай мовы...

А дзядзька ж Колас, бадай, не ўвесь арсенал тут скарыстаў!..

"Извини" — і "выбачай"...

Выкладчык моў Полацкага духоўнага вучылішча Іосіф Парфіравіч Цытовіч выдрукаваў у пецябургскім часопісе "Маяк" (1843 г.) "Слова два о языке и грамотности Белой Руси", дзе працываў, "для образчика только, современное произведение белорусской лиры, замечательное... и по изложению, и по содержанию...", "...чтобы показать, как гибок и послушен язык воле поэта..."

Хто ён быў, гэты "паэта", што вітаў са сваёю музай "в именинный день одного протоиерея", — невядома. Але вершык, сапраўды, лёгкі, іскрысты, усмешлівы, — па складзе сваім блізка да славутага "Тараса на Парнасе":

*... Так во, татусь, якім случаем
У хату мы твао зайшлі,
Хоць хлеба-солі тут не маем.
Ты ізвіні, што так прыйшлі.
Хоць ты, то праўда, і не маеш*

Тут і падумалася: а цікава ўсё ж — чаму "извини" і чаму "выбачай"?.. Не ў канкрэтным выпадку, а наогул... Не так жа гэта проста адно і тое ж паняцце абрала для свайго моўнага выяўлення розныя "карані"... Прыгледзімся... "Извини" — яўнае адчуванне "віны": ты "па-вінен" прынесці... — ці не "традыцыя" гэта, калі ішлі з "ясаком"?.. Калі нічога не прынёс — дык што ты і за госьць гэтакі... і чаго прывалокася?... З-за гэтага і просьба: "из-вини" — "выведзі з (з-пад) віны"...

А вось "вы-бачай" — зусім іншы "паварот": як бы шляхетнасцю пазначаны, калі не "вялікасвецкасцю", дык натуральнай чалавечай тактоўнасцю (з абодвух дзейных бакоў). Што б там ні было — паводзь сябе, як бы нічога, няёмкасці нейкай, і не заўважыў: выведзі здарэнне, "няёмкасць" гэтую, за "межы бачымага" ("вы-бачай")... Лексічны, моўны штрышок — а які этычна-паводзіны змест стаіць за ім!..

А таму — і ў гэтым прыватным выпадку — хочацца паўтарыць пытанне, прамоўленае тым жа часопісам "Маяк" датычна стаўлення грамадства Краю да ўсяго роднага, крэўнага, свайго: "Что ж удерживало просвещенных кривичей? Ложный стыд за свою родину: куда де ей соваться за другими!.."

"Извини" — і "выбачай", народзе мой беларускі, — сціпласць твая невымерная — аж на шкоду самому сабе...

"Будан" і "кватэра-свет"

Калі ў паэтаў заводзіліся грошы, а разам з тым, натуральна, з'яўлялася пляшка, Анатоль Астрэйка гаварыў: "Хлопцы, пайшлі да мяне ў будан (так па партызанскай звычцы называў ён кватэру): у мяне мора закусы..."

Адкрывалі халадзільнік — а там, звычайна, ляжала цыбуліна і луста хлеба — перахалоджаная і высмяглая, а можа, нават і надкусаная.

Гэта вясёлая завядзёнка мела працяг і на Лысагорскім лецішчы: сваю, заўжды гасцінна адчыненую, хату паэт і тут называў "буданом".

І раней, і цяпер, калі праходжу міма "будана", што не адзін год ужо маркоціцца, жыве самотна — без гаспадары, — згадваю і тую лусту з цыбулінай і шчымліва-сумныя

радкі з кароценькага верша Анатоля Астрэйкі, які чыталі мы ў студэнцкія часы (здаецца, у часопісе "Беларусь"), — пра сціплае жаданне паэта мець "чэсны кавалачак хлеба, трошачкі ласкі твае..." (пра "мора закусы" да нас "звесткі" яшчэ не даходзілі), — радкі, з якімі мы — ну ніяк! — не маглі пагадзіцца: хіба ж гэтак можна "здрабняцца" ў эпоху гіганцкага размаху, шукаць "ціхі" куточак на магістралях сусветна-рэвалюцыйнага наступу (Куба, Афрыка, Паўднёвая Амерыка, Блізкі і "далёкі" Усход!...)... "Змяні свой вузенькі настрой на шырыню людскіх настрой..." — аргументавалі мы радкамі яшчэ аднаго паэта. А Генадзь Бураўкін, адзін з самых гарачых удзельнікаў тых інтэрнацкіх дыспутаў, на верш Анатоля Астрэйкі адказаў вершам жа — па прынтцыпе супрацьлегласці — з сусветна-манашным жаданнем: "каб... увесь свет быў маёю кватэрай..."

Даўно забыліся ці ўспамінаюцца з усмешкай тыя нашы па-юнацку максімілісцкія, задзірыстыя парыванні, бо:

*Хто раней,
хто пазней,
Толькі ўсе*

*Он уважать себя заставил,
И лучше выдумать не мог..."*

59 вершаў двух "ранейшых" (на напісанні, а не паводле кампазіцыйнай кнігі) раздзелаў "дапусцілі" ў сваю сябрыну ўсяго толькі адзін такі экзэмпляр...

Нічога не маючы супраць "анегінскага ямба" і не адмаўляючы прысутнасці ў першых двух раздзелах вершаў прыстойных, заўважаем, аднак, што лепшыя са створаных паэтам трэба шукаць у рубрыцы "саракавых—трышцатых"...

А прычына? У кім — ці ў чым?..

Творчае збядненне, знямога вялі да аднастайнасці рытмаў?

Ці аднастайнасць рытмаў жыцця (а як вынік — і рытмаў паэтычных), эпоха застою штурхалі да творчага збяднення?..

Пэўна, і першае і другое разам: уздзеянне было ўзаемае, "працавалі" ў суладдзі, зладжана...

А тыя, лепшыя — інтанацыйна багатыя, непаўторныя — узвышаюцца выносіста, гонка. Назавём іх — як герояў — пайменна, — вось яны: "Хорошая девочка Лида", "Если я заболею...", "Милые красавицы России", "Аленушка", "Любка"...

Шпаку не знімаў...

Бачыў, як ішлі з лецішча на Лысай гары Аркадзь Марціновіч з жонкаю. Не сказаць, што па-старэчы марудна, не спяшаючыся, — не, зусім не. Ішлі яны некалькіх далікатна, быццам на шпацыры. Як бы і не тычылася іх, што недзе там, за ляском, ёсць паўстанак Зялёнае, і ёсць (хутка будзе!) электрычка, і яе—ого! — ні ў якім разе нельга прапусціць. Трэба спяшацца, трэба паспець, трэба прыбавіць кроку!.. Гэта і выжыльваліся, задыхана беглі, прыгорбюўшыся пад хатулямі і рукамакі, "лысагорцы". Бег і я. Пакуль не пабачыў перад сабою іх — Марціновічаў!..

А ішлі яны сапраўды прыгожа — якраз у тым рытме і тэмпе, што дыктаваліся настроем і музыкай летняга надвечорка. Ішлі — і любаваліся, і слухалі. Гаманілі паціху, прыпыняліся — ці то над квяцінкай з бухматаю чмялінай песняй, ці то перад берасцянкай, што на хвілінку выскочыла з гнязда, як звалілася, на сцежку — перахапіць што-небудзь дзеля вярчэры... Здаецца, заміралі яны, глядзячы на птушку, — каб не спалохаць. А можа, нават, каб і спытацца пра нешта — пра яе, птушынае. Хіба не цікава гэта чалавеку, тым больш творчому, а яшчэ больш — празаіку...

Прыпыняўся, зводдаль, і я. Зноў жа, каб не патрывожыць, — але ўжо не птушку, а таемную думу Аркадзя Нічыпаравіча. Па сабе знаю: не варта тут лезці ў вочы... І бачылася мне, як перагортваецца старонка — такой жа няспешнай, задуманай, не заносістай, але грунтоўнай, як гэты схіл працоўнага дня, — ягонай прозы...

Так было, пакуль не выбраліся на асфальт, — ёсць такая "цывілізаваная" гарлавіна паміж былымі піянерскімі лагерамі і чыгуначным паўстанкам.

Ось тут і пачалося...

Адна за адной, адна за адной, і насустрач, і наўздагонкі — імчаліся, выгінаючыся па завінах, то "Волгі", то "Жыгулі", а найчасцей — іншамаркі, назвы якіх мне і ведаць не дадзена было. І рулявалі ў большасці — гэта я ўжо ведаў — нашадкі былых (ды і тымчасовых) гаспадароў жыцця, што ўхапілі на "перабудовачнай дзяльбе" свой "кавалак" з партыйна-камсамольскіх (ды і не толькі) рахункаў — у якасці самых давераных асоб, каб "зберагчы" сродкі для "будучых класавых баёў"... Збераглі, канечне... Толькі, выявілася, што для сябе. Бо "заначка" тая зрабілася як бы безгаспадарнай, а таму і асела ў "давераных" кішэнях. Заадно трапілі туды і "пазыкі", шчодрэ "прафінансаваныя" за кошт укладаў працоўнага люду ў ашчадныя касы, — на "чорны" ці на "смяротны" дзень. Сталіся "стартавым капіталам" для наваяўленых "бізнес-менаў"...

Уся гэтая браця і газавала зараз па асфальце, разганяючы, як раскідваючы ці распырскваючы, люд па абочынах... Дабаўляліся і "палетарскія" "транспартныя сродкі": лёталі дзікія матацыклісты-падшывалыцы, — не раўноўныя, як чэрці з чыгункамі-каскамі на галовах...

Зачуўшы маторны трэскат і вэрхал, Марціновічы — зноў жа няспешна — прыпыняліся, а потым ужо збочвалі з дарогі.

(Заканчэнне на стар. 14 — 15)

З'езд завяршаецца заўтра

XIII з'езд Беларускага саюза кампазітараў папярэднічала некалькі канцэртных праграм: камерная аўтарская вечарына І. Лучанка; выступленне Ансамбля песні і танца, а таксама галоўнага аркестра Узброеных Сіл РБ у Доме афіцэраў з прэзентацыяй твораў каля 20 айчынных аўтараў; імпрэза Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларускага ўдзелам кампазітара В. Кандрасюка; арганная Беларуска музыка ў выкананні салісткі Канцэртнай залы Полацкага Сафійскага сабора К. Пагарэлай...

Першае пленарнае пасяджэнне прайшло 25 лютага, нягледзячы на тое, што да кворуму не хапала каля двух дзесяткаў чалавек, дэлегаты паказалі сапраўды творчы падыход да праблемы, палічышы з'езд правадзейным. У яго адкрыцці ўдзельнічалі высокія афіцыйныя асобы: памочнік Прэзідэнта Беларусі І. Карэнда, міністр культуры краіны Л. Гуляка, госці з Польшчы, Расіі, Украіны, Незвычайным прывітаннем з'езд у парадак маладзейшым калегам прагучала фанаграма голасу патрыярха нашай кампазітарскай школы, 88-гадовага прафесара А. Багатырова, шануюны ўзрост якога не дазваляў яму наведаць залу пасяджэння.

Са справядлівым дакладам праўлення выступіў кіраўнік Саюза кампазітараў І. Лучанок. Прагучалі дзесяткі прозвішчаў кампазітараў і музыкантаў, якія за мінулы 5 гадоў зрабілі свой унёсак у самы розныя жанры творчасці, паспрыялі распаўсюджванню сучаснай беларускай музыкі за межамі краіны. Асаблівае месца ў дакладзе занялі словы ўдзячнасці за клопат, які адчуваюць нашы творцы з боку дзяржавы. Разам з тым, была выказана і вялікая трывога за сённяшняе матэрыяльнае становішча саюза, пазбаўленага фінансавання з бюджэту, што пагражае самому існаванню творчай суполкі, а значыць, можа зрабіць непераможнаю шкоду культуры.

Старшыня рэвізійнай камісіі К. Цесакоў выступіў з усхваляванай прамовай, уразіўшы, прынамсі, фактамі з'яўлення няўплат членскіх узносаў на працягу 3-4 гадоў людзьмі досыць вядомымі, шануюнымі і, даручыць, не самымі апошнімі па ўзроўні заробкаў.

Да глыбіні душы кранальна быў фінал першага пленарнага пасяджэння: у зале сталічнага Дома дружбы, дзе яно адбывалася, прайшла прэм'ера дакументальнага фільма, прысвечанага выдатнаму кампазітару мінулага стагоддзя, незабытаму, яркаму чалавеку — Я. Глебаву. Парадаксальны фільм-памнік: у кадрах — жыўчы чалавек, якім захаваў яго памяць сям і, самааданай жонкі, стваральніцы гэтай стужкі, — Л. Глебай, памяць сяброў...

Заўтра — другое і заключнае пасяджэнне з'езда.
С. Б.

Ад Еўфрасіні Полацкай — пачатак

Віцебская зямля ўгадавала шмат выбітных постацяў, вядомых усяму свету. Еўфрасініа Полацкая, Францішак Скарына, Сямён Полацкі, Васіль Цяпінскі, Ян Баршчэўскі, Вацлаў Ластоўскі, Уладзімір Караткевіч — імяны, якія маглі б зрабіць гонар любой краіне.

Віцебшчына — сапраўдная калыска і літаратурных талентаў. Пра гэта сведчыць і дзень сённяшні. В. Быкаў, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, С. Законнікаў, Я. Сіпакоў, А. Дударэў, А. Варцінскі, У. Арлоў, А. Петрашкевіч ды шмат іншых вядомых не толькі ў Беларусі. Гэтыя творцы — сумленне нашага народа.

Даведнік "Пісьменнікі Віцебшчыны", выдадзены выслікам упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама і Віцебскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў, якраз і распавядае пра майстроў мастацкага слова. Ён складаецца з двух раздзелаў. У першым — "Пісьменнікі — ураджэнцы Віцебшчыны" — даецца спіс літаратараў па кожным раёне з пазначанай датай жыцця і месца нараджэння. Пачатак гэтага спіса сягае ў далёкае мінулае. Пералік імянаў ахоплівае амаль дзевяць стагоддзяў: ад Еўфрасіні Полацкай, якой сёлета спаўняецца 900 гадоў, да самай маладой паэты Леры Сом.

У раздзеле "Літаратары Віцебшчыны: дзень сённяшні" ёсць звесткі пра Віцебскую філію Саюза беларускіх пісьменнікаў, змяшчаюцца фотаздымак кожнага сябра і біябібліяграфічная даведка пра ягоную творчасць. У складзе абласнога аддзялення літаратараў — 28 творцаў. Яно заснаванае ў 1980 годзе, мае Полацка-Глыбоцкую філію і выдае альманахі "Дзвіна" (Віцебск), "Наддзвінне" (Полацк), "Далія" (Глыбокае). Насамрэч у вобласці значна больш літаратурных талентаў, каля 100 асобаў, якія яшчэ не ахоплены сяброўствам у Саюзе прафесійных пісьменнікаў. Некаторыя з іх маюць свае кніжкі, актыўна выступаюць у перыядычным друку. Усе разам яны і вызначаюць літаратурнае жыццё Віцебшчыны.

Акрамя таго, у даведніку ёсць звесткі пра Таварыства вольных літаратараў, што паўстала ў 1993 годзе ў Наваполацку, а таксама пра літаратурны музей вобласці.

Выданне пад рэдакцыяй кіраўніка Віцебскай філіі Саюза пісьменнікаў Франца Сіўко пачаў свет дзякуючы падтрымцы ГА "Фонд імя Льва Салегі".
Ірына ЛЯКСЕВА

ЭЦЮДЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

Чакалі, пакуль, абдаючы газавым смуродам, пранясецца чарговая "тачка" з "рулявым", што заносіста і з неаспрэчнай перавагай кідаў касы позірк на пешых "дачных няўдачнікаў"...

Чакаў Аркадзь Нічыпаравіч, здаецца, цярыліва, але без почату. І нават вочы — не тое зусім, што перад берасцянкаю, — убок адводзіў...

Шапку не знімаў. І не кланяўся...

Маснічка ў свет сунічны...

Здаецца, лёс ад самага пачатку творча спрыяў Алене Якаўлевай — яе пэтычныя мроі шчасліва супалі з пэтычнай аўрай роднай вёскі: Ігрушка...

Прамовіш адно толькі — назву — і ўжо ва ўяўленні адразу ўзнікаюць белыя сады ў вясновай квецені. І дзесяці на ўскрайку поля, на мяжы, — летуценная, задумная, светлай аблачынкай — ігрушка...

Я сам мог бы засведчыць гэта. Не злічыць, колькі разоў мой шлях дадому і з дому — то на закаляваным аўтобусе, то на спадарожнай машыне, а то, здаралася, і пешкі — перасякаў гэтую вёску: так — папяроч Ігрушкі — ляжыць дарога, калісьці

брукаванка з каркаломнымі выбоінамі, цяпер — асфальтаваная шасейка...

Дык вось: мог бы засведчыць... А чаму ж не: сады тут ёсць, — нават, усцяж дарогі, вялізны, калгасны, — праўда, запушчаны, амаль здзічэлы... І ўсё — яблыні, яблыні... А вось ігрушы — не давялося ніводнай пабачыць...

І тады ўяўленне міжволі скіроўвала развагі да іншай "этымалагічнай каляіны": а можа, "Ігрушка" — зусім і не ад "ігрушы" найменнем абзавялася?... Ёсць жа тут, у нашых мясцінах, і яшчэ адна вёска — Ігрышча. А цераз, так скажам, поле ды балота ад Ігрушкі — Шчаўры, дзе, як засведчыў Дунін-Марцінкевіч (у "Шчаўрыскіх дажынках", — цікава: а чаму не "шчаўроўскіх"?.. — В. З.), "Домка на ігрышчах з Тадоркай танцуе"...

Дык ці і не тут — а месца падыходнае якраз: круты пагорак спадае да (калісьці ж, пэўна, бруістай) рачуліцы, а хутчэй, крыніцы, — ці не тут збіраўся ў даўніну навакольным люд — абмыцца жыццядайнай, асвечанай рачнымі багамі, вадой, ці не тут наладжваліся язычніцкія вясновыя ігрышчы?..

Так ці інакш, а Ігрушка — вёска пэтычная.

НАЧНЫЯ ЎСТАМІНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5)

Наталевіча, называўся "паляўнічы домик". Але Наталевіч "пагарэў" — дарослыя дачкі пахрысціліся, быццам бы тайна ад бацькі. Але нічога не застаецца тайнай. Старшыня катапульціравалі з яго крэсла. Шчодры Панамарэнка аддаў дом пісьменнікам, якіх тады было чалавек пяцьдзесят, членаў саюза.

У доме было 14 пакояў. Сталоўка была воддаль — метраў за дзве ад дома. Адтуль Наталевіч насілі прысмакі, а мы хадзілі туды сёрбаць капусту і есці дранікі, іх там выдатна пяклі, асабліва калі дырэктарам была Шпілеўская Лідзія Міхайлаўна. Якая гаспадыня была! Памерла ад аперацыі апендыцыту. Мы плакалі па ёй, як па маці.

У "творчы перыяд" (восень, зіма, ранняя вясна) дом цалкам апраўдваў сваю назву: пісьменнікі сядзелі па адным у пакоі (неаспрэчнае правіла) і апантана тварылі. А пад вечар ішлі ў Апчак у краму, здаралася, па снезе вышэй калена. Жылі, як паэты ў Блока:

... Там жили поэты, —
и каждый встречал
Другого надменной улыбкой.
Напрасно и день светозарный вставал
Над этим печальным болотом.
Его обитатель свой день посвящал
Вину и усердным работам.

Зальчык сталоўкі невялікі — столаіку на пяць. За агульным сталом можна было размясціць чалавек трыццаць. Ды на верандзе дваццаць. А Броўка чалавек шчодры, багаты і запрашаў па працы: як бы каго не пакрыўдзіць. Спіс гасцей узгадняў не толькі з блізкімі, але і з намі, калегамі, — з Глебам, мной, Ткачовым.

Паставілі частку сталоў пад соснамі. Каб ніхто не пакрыўдзіўся, запрасіў дабравольцаў: хто хоча пад сосны? Набралася нямала; там жа лепш: канец чэрвеня, спякотны дзень, адно хіба непрыемна — даймалі камары. Тыя, хто піў пад соснамі, зрабілі адкрыццё: камары, напіўшыся п'янай крыві, не маглі адлятаць — падалі тут жа.

Не буду апісваць застолле і тосты, тосты, безліч тостаў, розных, сур'ёзных, жартаўлівых, падхалімскіх, дасціпных, нашых беларускіх, старажытных і новых, і грузінскіх, грузіны мастакі на тосты.

Мне запомніўся гэты далёкі банкет лепш, чым многія іншыя (а колькі іх было за 55 гадоў актыўнай дзейнасці ў Спі і ў Вярхоўным Савеці!), двамаі эпізодамі, не магу іх назваць ні вясёлымі, ні сумнымі, звычайнымі ці незвычайнымі.

Першы звязаны з маёй каханай жонкай Машай. "Слаўся, Марыя" я пісаў адразу ж пасля таго, як яна адышла ад нас — ад мяне, ад дзяцей, усіх блізкіх — у свет іншы, і я не мог, не пасмеў кінуць і маленькі цень на яе незабыўны вобраз. А ёй былі ўласцівы ўсе чалавечыя якасці. І ў маладосці яна, як бадай усе жонкі, якія кахалі сваіх мужоў, была раўнівая. Але яна была стрыманая і далікатная, і я помню толькі тры выбухы яе апантанай рэўнасці. Ваенны грэх яна мне даравала. А ў гэтых трох выпадках рэўнасць яе была беспадстаўная, быў я чысты, як анёл.

Першы выпадок адбыўся яшчэ ў Пракопаўцы. У суседняй вёсцы Будзішча працавала настаўніцай маладая ўдава, маці сямігадовай дачкі, прозвішча не помню, здаецца, Прышчэпава, а імя — Каця. Кацярына Дзімідэўна. Наведваючыся на пошту, у сельсавет, у краму, яна заходзіла да нас, сябрвала з Машай. Жартаўніца была. Адночы пажартавала:

— Адаў я ў цябе, Маша, Івана. Падабаецца ён мне.

І я хутка заўважыў, што прымала яе Маша без ранейшай прыязнасці.

А потым Каця пераехала ў Гомель на службу ў нейкую ўстанову, голадна было ў вёсцы. І мы на яе бадай забыліся.

Але праз год ці больш, адвёзшы ў "Гомельскую праўду" загадку аддзела, добраму сябру майму Абраму Рабіновічу апавяданне, я бадзяўся па горадзе да цягніка і ўспомніў адрас Кацінай канторы, яна паведаміла яго ў пісьме, якое праслала ў пачатку сваёй новай працы. Зайшоў. Пагутарылі ў агульным пакоі, дзе былі яшчэ дзве супрацоўніцы. Пажартавалі.

Вярнуўшыся дадому, я, прасячоч, шчыра прызнаўся Машы:

— А я заходзіў да Каці.

— Да якой Каці?

— Божа мой! Што было! Што было!

Шануючы памяць пра жонку, не скажу, як яна паводзіла сябе. Пасля і ёй і мне за яе было сорамна.

Дык вось, нешта падобнае здарылася на Броўкавым банкце ў "Каралішчавічах". У перапынку, пакуль парадкавалі сталы пасля першага тура, я з групай сяброў гуляў па лесе, дайшлі аж да азярца — заўсёды маршрут нашай "творчай" прагулі. Пэўна ж забавіліся. Вярнуліся, калі госці сядзелі за сталамі, паэты чыталі вясёлыя экспромты.

Я глянуў на Машу, і ў мяне адарвалася сэрца, я ледзьве пазнаў сваю прыгожую жонку, якой у той дзень шмат хто з мужчын і жанчын казалі кампліменты. На ёй, як кажуць па-руску, **не было лянца**. Сапраўды, твар яе быў... зялёны, а вочы жоўтыя, напоўненыя знішчальным гневамі. Са страхам сеў побач. Яна балюча ўшчыпнула мяне за нагу.

— Дзе ты быў? — прышпела.

— Гуляў з хлопцамі.

— Ведаю, з кім ты гуляў! — ледзьве не на поўны голас сказала яна.

— Маша! На нас людзі глядзяць!

— Няхай глядзяць!

Пасядзелі з паўгадзіны, як незнаёмыя.

— Выйдем, мне блага.

Я пайшоў за ёй: можа, праўда, дрэнна?

Выйшлі ў лес. Што было!

Атрымаў нават апляху. Ці адну?

— Я знаю, з кім ты гуляў! З Ніжнікавай качаўся ў кустах.

— Маша! Жагніся! Якую лухту ты вярзеш?

Як ты думаеш пра бацьку сваіх дзяцей і пра яе, у яе таксама дзеці.

— Ведаеш пра яе дзяцей!.. Ад каго яны!..

— Як ты думаеш пра людзей! Мы, можа, разоў пяць сустрэліся на афіцыйных сходках і тут жа палезлі ў кусты качацца? Хворая трыванне!

Тым больш, што і тая самая, чаканая, ігрушка заціла ў гэтым куточку. Не магла не зацісці. Яна аб'явілася паэтычным словам. І слова гэта было прамоўлена вучаніцай Ігрушкаўскай школы Ленай Якаўлевай...

Падрастала дзяўчынка. Вясновая квецень прыносіла першы плён: вершы Алены друкаваліся ў часопісах "Малодосць", "Першацвет", "Бярозка", "Вясёлка"... Пазнаёміў з яе паэзіяй сваіх чытачоў і штотыднёвік "ЛіМ".

За гэты час Алена Якаўлева скончыла сярэдняю школу — з сярэбраным медалём, прайшла вучобу ў ўрэспубліканскай школе "Юны літаратар" пры акадэмічным Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы. Натуральным быў і выбар далейшага шляху: Алена паступіла на вучобу ў літаратурны інстытут (Масква).

Годатрыманні дыплама супаў з выхадом у выдавецтва "Юнацтва" кніжкі вершаў Алены Якаўлевай для дзяцей.

А зараз яна ідзе да чытача са зборнікам лірыкі.

Паэтычны голас Алены Якаўлевай не гучны, але шчыры і пранікнёны, па-народнаму просты і мудры:

— А чаму яна прыйшла следам за табой? Дзе яна была?

— Адкуль я ведаю, дзе яна хадзіла, з кім! Карацей кажучы, даўся мне ў знакі Броўкаў банкет.

Пасля даведаўся, сама Маша сказала: адна з жонак, зайздросніца, правакатарка, сказала Машы, што я пайшоў з Ніжнікавай. Да Тамары, поўненкай, прывабнай, галасістай, слаўтай, раўнавалі многія жонкі.

А прычыну майго пакарання расказаў сам віноўнік. У гаснях у яго мы ўспомнілі "эпапею", і я прызнаўся, як мне дасталася. На юбілей прысутнічаў ад СП Украіны мой сябра і перакладчык Васіль Казачэнка. Ён, вясёлы хахол, пайшоў з Тамарай у поле паглядзець, як красуе жыта. Казачэнка расказаў гэта пры сваёй жонцы, нашай зямлячцы — нарадзілася пад Ашмянамі. Ірына Сяргееўна смяялася. І я пазайздросціў Васілю: верыць жонка мужу.

Трыці прыступ Машынай рэўнасці таксама звязаны з "Каралішчавічамі". Здэцымалі пачыналі там улетка. А я мусіў працаваць, бо паехаў на курорт Броўка. Я прыязджаў на выхадны, некожны вечар нанач. Былі вясчэрнія мерапрыемствы.

І зноў правакатарка (гэтую ведаю, але не называю — шаную памяць яе мужа, сябра майго) напляла Машы, што да мяне ў СП штудыя наведваецца работніца ЦК камсамола Нэла (прозвішча не помню ўжо), сядзіць у мяне ў кабінце па дзве гадзіны і ўсім выхваляецца, што Шамякін закаханы ў яе так, што яна можа ў любы час прывоіць яго. Во заранняя баба! Была гэта Нэла разы два, рыхтавалі разам з камсамолам нейкую нараду, і гутарыў я з ёй не адзін на адзін — з Міколам Ткачовым, Міхасём Калачынскім, якога Броўка ўзяў другім намеснікам, — саюз рос. І менавіта Міхась трохі заляцаўся да гэтай Нэлы, а звалілі на мяне, без віны вінаватага.

Познаўнычы, гадзін у адзінаццаць, з трыма дзецьмі, Сашу было шэсць, Тані васьмю, з'явілася Маша дадому. А мяне няма. Дзе ў такі час? Уяўляю, што яна перажыла, як "завяла" сябе. Няшчасная галава мая была б, каб я прыйшоў адзін у гадзіну ночы. Але мы з'явіліся ўдзех: з Віцебска прыехаў мой сябра па партыколе Міхал Тараткевіч (пазней ён дарос да прафесара), і мы з ім пайшлі ў кіно на апошні сеанс.

Я дакараў Машы:

— Не сорамна табе перад дзецьмі? Што яны падумалі? На чым вы дабіраліся?

На чым — не сказала ні тады, ні пазней. Так позна машына з Дома творчасці наўрад ці магла ісці. З пісьменнікаў мелі свае машыны Глебка, я, Краўчанка, яшчэ чалавекі тры. "Победы".

Здагадаўся: Маша вяла дзяцей да "магілёўкі" — шашы, да яе кіламетры два ад Дома творчасці, там селі на спадарожную, добры шафёр падабраў жанчыну з трыма дзецьмі.

Пасля таго, як нарадзіла Алесю ў 41 год, не было ніводнага, нават маленькага, усплёску рэўнасці. Магла хіба пажартаваць, не больш.

Другі памятны эпізод ляснога банкета. Ад СП СССР на юбілей прысутнічаў Васіль Смірноў, сакратар саюза, галоўны рэдактар "Дружбы народаў". Яму было максімум увагі.

Але ён, па-мойму, паходзіў са старавераў рускіх:

— Часцей глядзі на полям,
уначка, —
Казала мне бабуля не аднойчы. —
Ураз згарыць хай у агні гаючым
Ліхое ўсё, што нехта насурочыў...
Асветлены дзяцінствам, сагрэтыя, як
ясновым сонейкам, матчынай пяшчотай і
любою, цеплынёй яе сэрца, яе рук, позірку,
прастаюць зярняткі паэзіі:
**Драўляныя маснічкі —
Бы сцежачкі. Калісьці
Па іх у свет сунічы
Спяшалася я выйсці.**

**Драўляная падлога
Цяплей пад абразамі.
Я дома, дзякуй Богу,
У хаце таты й мамы...**

Усё, што акаляе Алену, яна надзяляе
жывымі рысамі, адухаўляе — з дзіцячым
здзіўленнем і захапленнем (а ў гэтым — і
ёсць паэзія, яе наіўная зачараванасць).
Парог бацькоўскай хааты, падлога, печ,
нават чыгункі ў ёй, двор, дрэвы, кветкі, —
усё-ўсё ў родным наваколлі дышае,
гамоніць з Аленай, і яна прамаўляе да іх,
як да задушэўных сяброў...

А вось — цялятка, якое “на свет
з’явілася ў мароз”, і, каб адагрэць, бацька
прынёс яго з хлева да цёплае печы:

**І дрыжаць няўстойліва каленкі
У першым руху
Войстрых капітоў...
Чорна-белы цуд жыцця маленькі**

не піў ні кроплі, не курыў — праведнік.
Спачатку моўчкі назіраў за разгулам бела-
рускіх “партызанаў”. А потым, калі большасць
нашых перабралі меру, а ў такім стане здаецца,
што мала, недабралі, па ініцыятыве выпівох ці
па просьбе юбіляра скочылі на саюзнай машыне
да горада (да аўтазавада дзесяць кіламетраў) і
прывезлі скрынку ці, можа, нават дзве. Вось
тады высокі і цвярозы прадстаўнік Смірноў —
як сарваўся: пачаў хапаць бутэлі і разбіваць
аб дрэва, штукі тры разбіў. Хто мог стрываць
такі здзек са “святой вады”? Здаецца, Вялюгін
і Пястрак схопілі дарагога гасця за рукі, “мякка”
пасадзілі на лаўку. Васілій Аляксандравіч,
ашаломлены такім партызанствам, хвілін
колькі сядзеў нерухома, потым паклікаў Броўку
і ўладна патрабаваў адвезці яго ў горад.

Броўка загадаў мне:

— Адвезі, Іван Пятровіч.

Але я таксама быў цёпленкі, і Маша не
спускала з мяне вачэй: каб яшчэ “не ўзяў за
губу”. Не менш уладна яна сказала старшыні:

— Іван Пятровіч нікуды не паедзе!

Не помню, хто праводзіў Смірнова. Ці не
адна Алер?

Але помню: доўга ніхто з беларусаў не
друкаваўся ў “Дружбе народов”.

Броўкаў юбілей не скончыўся банкетам у
“Каралішчавічах”. У бліжэйшую нядзелю
ён запрасіў дадому кіраўніцтва рэспублікі.
Прышлі Патолічаў, Мазураў з жонкамі,
Гарбуноў адзін, Казлова не было. З пісь-
меннікаў — Крапіва, Глебка, Панчанка і я.

Цікава было сядзець побач з такімі
высокімі чынамі, назіраць іх — якія яны ў
сямейным застоллі. Мне, раманісту, асабліва.
Усё ж трэба ведаць!

Я развесяліўся, калі пабачыў, што Пато-
лічаў і Мазураў п’юць гэтак жа, як і мы,
грэшныя. Не піўрана азызлы Цімох Гарбуноў,
а з нашага боку — стрыманы піток доўгі і
худы славуты сатырык Кандрат Крапіва.

Але яшчэ весялей мне стала, калі пабачыў,
як жонка Патолічава штурхае мужа локцем
у бок: не пі! Гэтак жа, як робяць за чужым
столом нашы жонкі.

Броўка, калі атрымаў вялікую, на сем
пакояў, кватэру ў даваенным Даме Саветаў
(вуліца Карла Маркса, 30; зараз там музей
Броўкі, якім загадвае яго сын Юрый Пятровіч),
ездзіў па мэблю ажно ў Рыгу; у Беларусі
рабілі прымітыўную мэблю. Стол быў
авальны. Яго можна рассунуць, пад стальніцай
ляжаў укладыш для падаўжэння стала.

Але гаспадарам здалося, што стол малы.
Цесна будзе за ім высокім гасцям. І майстра
на ўсе рукі Сцяпан, Броўкаў брат, прыладзіў
другі ўкладыш.

У разгар баявання, можа, нехта мацней
звычайнага націснуў на стол локцямі, і
ўкладыш выпаў, палавінкі стала падняліся і
ў шчыльным пасярэдку папаўзлі пляшкі,
талеркі, вазы, фужэры. Пакуль апамяталіся і
не падхапілі стальніцу, многа чаго звалілася
на падлогу.

Броўка пабалеў.

Алена Міхайлаўна тут жа знайшла
віноўніка:

— Гэта Сцяпан! Паразіт! — так на дзевера.

А потым яна знікла.

Ды Патолічаў і Мазураў — культурныя
людзі! — пачалі жартаваць. Жонкі іх —
“першыя ледзі” — памагалі хатняй работніцы
прыбіраць з падлогі разбіты посуд, салаты

У хату лепшай казкай увайшоў!..

І тут жа — пераход на хвалю трапяткога
чалавеччага настрою — любасці і за-
мілавання:

**Мой сыноч схліўся нізка-нізка —
То смецца, то ізноў маўчыць.**

**І вільготны цуд з ружовай пыскай
Першы раз на белы свет мычыць...** —
якая па-сялянску глыбінная душа і
светаўспрыманне праяўляюцца ў ма-
люнку!..

Зноў прыгадаем тую ж ігрушу: не шмат
у ёй фарбаў, але кожная квяцінка дышае
ясно. І ў кожнай — свой настрой: то
ўзнёсла-крылаты, то летуценна-самотны...
Так і ў патрычных радках Алены Якаўлевай,
што сабраліся ў адзіную крону-кніжку, імя
якой “На ўзбярэжжы цішыні”...

**Без схаваў свой позірк ад людзей,
Давярае толькі яснай поўні.**

**Хмары блякнуць, як круці надзей...
Колькі мар было**

ў дзяцінстве, помніш?

**Зноўку на ўзбярэжжы цішыні
Нас пакліча ранішнія рэха...**

**На імгненне ператворыць нехта
Нам рамонкі ў яркія агні.**

**Думка без пачатку і канца
Неспакоем бэзу адгукінецца...**

**І, як непаўторнасці працяг,
Зарапад асвядзі нашы сэрцы...**

Гэта голас вясны. Вясны пазычнай
дарогі, вясны абяцанняў і надзей...

выціраць, дарагія напоі, хоць пляшкі,
здаецца, не разбіліся.

Пятро Усцінавіч акрыў і, узбуджаны,
смяюся больш за ўсіх.

Калі выцерлі, Мазураў і Пімен палезлі
пад стол з малаткамі — рамантаваць.
Патолічаў і Крапіва селі ў кабінце гуляць у
шахматы. Глебка і я давалі “раманцэрам”
“мудрыя” парадзі. Старшыні Саўміна.

Селі за скарочаны стол. Цеснавата, але
гэта яшчэ больш зблізіла нас з кіраўнікамі.
Доўга яшчэ застольнічалі — да цямна. Каб
не жонка Патолічава (яна ўгаварыла Мікалая
Сямёнавіча “даць гаспадарам адпачыць”),
можа, і ночы ладны кавалак прыхапілі б.

Калі гасці развіталіся, мы з Глебкам
засталіся — нашы кватэры ў адным пад’ездзе,
праз два ад таго, дзе жыў Броўка.

Сам Броўка затрымаў лепшага сябра свайго
Ноніка (так называлі Глебку), каб абмеркаваць
усе нюансы другога тура юбілейнай
урачыстасці. Было пра што пагаварыць!

Прышла Лёля (Алена Міхайлаўна), якая
пасля аварыі за стол не садзілася. Сорамна
ёй было? Не. Іншую прычыну яна паведала:

— Мама самлела.

Не дзіва. Яе маці — Алена Рыгораўна, а
бацька — Міхась Радзійскі, дырэктар
Беларускага педтэхнікума. У 1937 годзе яго
арыштавалі... расстралялі, як стала вядома
пазней. І Алену Рыгораўну арыштоўвалі і
сылалі ў Сібір. І сын Ігар, брат Лёлі, усё
яшчэ валіў у тайзе лес, вярнуўся ў 1956.
Адна дачка ацалела — жонка вядомага паэта.

— Ледзьве адпаілі яе валідолам. Хацела
выклікаць хуткую, але мама катэгарычна
забараніла.

Здзівілася, што высокія кіраўнікі не
абурывіліся з-за такой аварыі.

Лёля зноў абвінаваціла дзевера:

— А Сцяпан, п’янога, уцёк, калі ўбачыў,
што здарылася па яго віне.

Сцяпана за сталом не было. Ён сядзеў на
кухні — падсобным рабочым: насіў з хлева
дровы для пліты (газу яшчэ не было).

А лёс Сцяпанаў не менш цяжкі, чым у
Алены Рыгораўны. У вайну ён трапіў у палон.
Рабіў у Рыры ў шахце. Расказваў: выжыў толькі
таму, што падружыўся з майстрам, добрым
немцам, і навучыў таго... гнаць самагонку.
Раніцою ў нядзелю (выхадны ўсё ж быў) немец
пад сваю адказнасць браў палоннага, і той з
нарыхтаванай брагі выганяў першакласную
самагонку, выпіць Сцяпану не даваў, каб не
ўнохалі ахоўнікі, але абедзаш сядзіў засямейны
стол. А ў будні часам у забой тайком, каб не
ўбачылі ахоўнікі і палонныя, даваў яму
бутэроб — палову свайго абеду.

Дом за Сцяпана ўзяліся кадэбэшнікі: ах,
у палоне быў! Здаўся? Жывым застаўся?

Ратаваў брата Пятрусь: дайшоў да
Панамарэнікі. Першы сакратар ЦК КПБ нямала
да вайны пасадзіў, як зараз высвятляецца. Але
некаторых і ратаваў. З герояў майго апаведу
— жонку Глебка, якая, па сваёй волі ці па
прымусе (расказвала: або ў Германію на
катаржныя работы, або дома вясчай) рабіла
некаторы час на радыё дыктарам.

Пятро Фёдаравіч не пакінуў жонку ў
бядзе: папрасіў для яе літасці ў Панамарэнікі.
Ніна сябралава з Лёляй, але на той хатні
банкет не з’явілася: не паказвалася на вочы
начальству, хоць і час і людзі былі ўжо іншыя.

Шмат што ўспамінаецца, але пра іншае
— пасля.

А гэты юбілей — хіба можна яго забыць?!

Пятро ВАСІЛЕЎСКИ

тупныя гады працаваў рэжы-
сёрам на кінастудыі “Бела-
русьфільм”.

Першыя апавяданні
Пятро Васілеўскі апуб-
лікаваў у 1942 годзе ў
вайсковых газетах. У 1946
годзе ўбачыла свет першая
кніга пісьменніка — апо-
весць “Новый день”. Затым
выйшлі кнігі “Первопуток”
(1958), “Красота чело-
веческая” (1980), “Вечные
молодожены” (1987). Ён —
аўтар п’ес, якія друкаваліся
і шырока ставіліся ў тэатрах:
“Год дзевяцьсот сем-
наццаты”, “Чалавек вярнуў-
ся”, “Любоў, Надзея, Ве-
ра...”, “Станный дом”.

“Твой заўтрашні дзень”. У
1968 годзе выйшаў зборнік
п’ес “Твой заўтрашні дзень”,
у 1984 годзе — “Образ
жизни”.

Як рэжысёр, сцэнарыст
Пятро Васілеўскі прымаў
удзел у стварэнні мастацкіх і
дакументальных кінафільмаў
“Беларускі канцэрт”, “Дзеці
партызана”, “Строгая жан-
чына”, “Апавяданні аб юнацт-
ве”, “Палеская легенда”,
“Рагаты бастыён”, “Выкры-
це”, “Беларусь сёння”, “Крокі
ў заўтра”, тэлефільма аб
жыцці і творчасці Якуба
Коласа “Жывіце даўжэй,
хлопцы” і іншых.

Пятро Васілеўскі пражыў
цікавае і плённае жыццё. Ён
быў узнагароджаны ордэнамі
і медалямі. Карыстаўся пава-
гай у пісьменніцкай арга-
нізацыі, быў сумленным і
старанным працаўніком.

Нас пакінуў зчыльві, доб-
ры чалавек. Памяць пра Пятра
Савельевіча Васілеўскага
назаўсёды захаваецца ў
нашых сэрцах.

**Саюз беларускіх
пісьменнікаў**

Памяці Пятра ВАСІЛЕЎСКАГА

Яшчэ адным салдатам меней —
Ён завяршыў сваю

вайну.

Журба і сум, як жвір
са жмені

Навекі леглі на труну.

Ды памяць сэрцаў не пакіне —
Адрыне чорную кайму.

Хай цёпла будзе ў дамавіне
Ад нашай памяці яму.

Валянцін ТАРАС

25 лютага 2002 г.

**Калектыў штотыднёвіка “Літаратура і мастацтва” выказвае шчырае спачуванне
супрацоўніку рэдакцыі Пятру Васілеўскаму з выпадку смерці бацькі Пятра
Савельевіча Васілеўскага.**

“ЛіМ” у маім жыцці

Выразна паўстае ў памяці адзін далёкі
летні дзень на беразе сльнянай Гарыні. Мы
з сябрам Іванам Штэйнерам раз-пораз
купаемся ў рэчцы яго дзяцінства, а потым
вядзем бясконцы гутаркі пра жыццё. Я,
ужо дырэктар сельскай сярэдняй школы,
вяртаю яго, ужо вядомага выкладчыка
беларускай літаратуры ўніверсітэта, да
колішняй лімаўскай публікацыі. Той самай,
дзе наш былы аднакурснік Франц Сіўко
распаў дыскусію пра лёс і стан нашай
роднай беларускай мовы. Мы вельмі
задаволены “ЛіМам”, яго галоўным
рэдактарам Анатолем Вярыцінскім, а таксама
многімі-многімі другімі аўтарамі, шчырымі
рупліцамі на ніве Беларускай.

Працаваў “гартца” у памяці старонкі і
нумары “ЛіМа” апошніх 27 гадоў (менавіта
з гэтага часу з’яўляюся сталым падпісчыкам
і чытачом лепшай для мяне беларускай
газеты). Дастаюцца і дастаюцца з памяці
многія эпизоды жыцця, якія непасрэдным
чынам звязаны з любімым штотыднёвікам.
Вось мой яшчэ студэнцкі роздум пра кнігу
паэзіі Рыгора Барадулліна “Рум” (1974 год), а
гэта ялічскі артыкул пра Максіма Багдановіча
(1998 год). У лютым 2000 года — мае
прызнанне ў любові Рыгору Барадулліну “Гадамі
малюся дню...” і, нарэшце, у кастрычніку 2000
года друкуюцца фрагменты майго радаводу.
У набліжэй ўжо гады бесклапотнага

студэнцкага юнацтва гадзінамі, вечарамі, днямі
і тыднямі праседжаў я ў аўтульнай зале
беларускага аддзела “ленінкі” з усімі без
выключэння нумарамі “ЛіМа”, якія захаваліся
яшчэ з трыццаці гадоў. Ці не таму сёння, калі
маёй газеце, майму штотыднёвіку ўжо 70,
можна пэўна сцвярджаць, што і я прайшоў
гэтыя гады разам. Бо працягваючы чаканнем
пятніцы, бо будзе чарговая духоўная сустрэча
з роднай літаратурай і любімымі пісьменнікамі.
А калі надараецца (праўда, тое бывае рэдка)
пятніца без “ЛіМа”, то самота тут як тут, усе
справы вальяцца з рук і так чагосяці не стае. А
не стае новага і свежага пазычнага радка,
нейкай літаратурнай і мастацкай інфармацыі,
а таксама застаецца без апавядання і артыкула.

А яшчэ вельмі люблю “ЛіМ” за яго першую
старонку. Асабліва тыя, як адзін з нумароў
за 1989 год, які пачынаўся партрэтам
протаіерэя Аляксея Шынкевіча, выпускніка
нашай школы. Не толькі захоўваю, але і ў
рабочых кабінетах школы і дома трымаю
навідавоку партрэты Рыгора Барадулліна
падчас яго юбілею і з нагоды надання яму
звання “Народны паэт Рэспублікі Беларусь”.

Захоўваю, як рэліквію, нумар “ЛіМа” ад
6 снежня 1999 года, дзе на першай старонцы
— наша мядоцкая “Берагіна”.

Уладзімір ЛАЙКОЎ,

**дырэктар Мётчанскай адукацыйна-
выхаваўчай установы “Школа-садок”**

Кіту навукі і беларускасці прысвячаецца

Звычайна кажучы пра здабыткі беларусаў
у асваенні касмічнай прасторы, мы гадваем
Пятра Клімука і Уладзіміра Кавалёнка. А між
тым у будаўніцтве Байканура ўдзельнічаў
ураджэнец Баранавічэў Ілья Прус, а кіраўнікамі
касмідрама былі беларусы Канстанцін Герчык
і Юрый Жукаў (абодва нарадзіліся ў Слуцкім
раёне). А яшчэ ж Барыс Кіт... Беларус,
грамадзянін ЗША, адзін са стваральнікаў
вадароднага паліва для касмічных сістэм.
Біяграфія нашага суродзіча разам з
біяграфіямі іншых вучоных ХХ стагоддзя
ўкладзена ў капсулу часу, якая знаходзіцца ў
бібліятэцы Роберта Годарда ў Вашынгтоне і
будзе адкрыта нашымі нашчадкамі праз 500
гадоў.

Цяпер Барыс Кіт жыве ў Германіі. У 2000
годзе адзначыў свой 90-гадовы юбілей. І калі
раней імя нашага славутага земляка замоўч-
валася, то зараз у Беларусі ўсё часцей
згадаюць пра вучонага. Двума выданнямі
пабачыла свет кніга Лідзіі Савік “Космас
беларуса”. А напрыканцы 2001-га года
выдадзены багата ілюстраваны “Юбілейны
альбом да 90-годдзя Барыса Уладзіміравіча
Кіта”. Укладальнікі — Лідзія Савік і Валер
Каліноўскі. Сярод аўтараў — Васіль Быкаў,
Радзім Гарэцкі, Лідзія Савік, Вольга Іпатава,
Вераніка Чаркасава, Андрэй Майсейнак,
Рыгор Барадуллін, іншыя пісьменнікі,
журналісты, вучоныя, грамадскія дзеячы.

Аляксандр СЕМЯНОВІЧ

Планета

"ЛіМ"

Яшчэ адзін гадок...

Яшчэ адзін віток...

Запрашаем!

Шаноўныя сябры! 26 лютага споўнілася 70 гадоў з дня выхаду ў свет першага нумара штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва". З гэтай нагоды ў Доме літаратара 1 сакавіка а 18 гадзіне адбудзецца святочная вечарына. Запрашаем усіх лімаўцаў — і аўтараў, і чытачоў! Будзьма разам!

Наступны нумар штотыднёвіка "ЛіМ" выйдзе 15 сакавіка 2002 г.

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІК

ГА "Саюз беларускіх
пісьменнікаў"

ВЫХОДЗІЦЬ

З 1932 ГОДА

У 1982 г.

ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

Галоўны рэдактар

**Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ**

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЕЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ПІЛЬ,

Уладзімір МАРУК —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫ:

220005, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
284-8461

намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 284-7985

літаратурнага

жыцця — 284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-7985

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага

мастацтва — 284-8462

фота-

карэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2626

Нумар падпісаны ў друк

28.02.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 1328

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12